

Begroting 2019

en

Meerjarenraming

2020 -2023

“BASIS OP ORDE,
BLIK OP DE TOEKOMST!”

Colofon

Delft, november 2018

Begroting 2019 en Meerjarenraming 2020-2023

Samenstelling

Hoogheemraadschap van Delfland

Hoogheemraadschap van Delfland

Postbus 3061

2601 DB DELFT

tel: 015-2608108

www.hhdelfland.nl

Foto omslag: Droogte inspectie

Inhoud

Samenvatting 2019: "BASIS OP ORDE, BLIK OP DE TOEKOMST!"	4
1 Inleiding	11
2 Meerjarenperspectief	12
3 Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	16
4 Gezond, schoon en zoet water	22
5 Watersysteem	27
6 Afvalwaterketen en zuiveren	32
7 Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	37
8 Bestuur, organisatie en instrumenten	40
9 Algemene dekkingsmiddelen - belastingen.....	45
10 Overige financiële gegevens	48
10.1 Uitgangspunten en normen.....	48
10.2 Financiering.....	49
10.3 Bestemmingsreserves en voorzieningen.....	50
10.4 Weerstandsvermogen, EMU-saldo	51
10.5 Risicomanagement	52
10.6 Financiële overzichten	56
10.6.1 Ontwikkeling kosten en opbrengsten	56
10.6.2 Ontwikkeling geraamde investeringen.....	57
10.6.3 Overzicht exploitatie van programma's naar taken.....	57
10.6.4 Balansontwikkeling	58
10.7 Verbonden partijen	58
10.7.1 Direct verbonden partijen	58
10.7.2 Indirect verbonden partijen	60
11 Bijlagen.....	61
11.1 Lijst van begrippen en afkortingen	61
11.2 Toelichting bij PI voor ecologische waterkwaliteit KRW	63
11.2.1 Gehanteerde methodiek	63
11.2.2 Kleuren	64
11.2.3 Streefwaarde	64
11.2.3 Tabellen	65
11.3 Investerings op projectniveau	66
11.4 Delfland in kengetallen.....	68
11.5 Prestatie indicatoren nader toegelicht.....	69

Samenvatting 2019:

“BASIS OP ORDE, BLIK OP DE TOEKOMST!”

Hieronder wordt per programma een korte samenvatting gegeven van de inzet voor 2019.

Programma	Samenvatting 2019
A- <i>Waterveiligheid</i>	We toetsen de Delflandse Dijk als onderdeel van de vierde toetsronde Primaire keringen deels op hoogte (ca. 10 km) en deels op stabiliteit (16,5 km). Ook wordt circa 200 kilometer regionale keringen op hoogte getoetst en wordt voor 100 kilometer de eenvoudige toets stabiliteit en voor 75 kilometer de gedetailleerde toets stabiliteit uitgevoerd in het kader van de tweede toetsronde regionaal. Daarnaast voeren we 18 kilometer buitengewoon onderhoud uit en starten met de uitvoering voor het verbeteren van 1,7 kilometer regionale waterkeringen. Vanuit regulier beheer inspecteren we alle keringen, voeren we dagelijks onderhoud uit aan waterkerende kunstwerken en maaien we 100 hectare aan groene kades.
- <i>Stedelijk waterbeheer</i>	We vertalen het waterbelang naar plannen en initiatieven van anderen, zoals gemeenten en provincie, op een manier dat het integraal onderdeel wordt van de leefomgeving. We participeren proactief in ruimtelijke plannen, complexe plannen en de uitvoeringsprogramma's van gemeentelijke waterplannen. Ook verzorgen we tussen de 450 en 550 wateradviezen in het kader van de watertoets binnen de daarvoor gestelde termijnen. Naast de advisering op de huidige ruimtelijke wetgeving adviseren we in toenemende mate over (pilots van) omgevingsvisies, omgevingsplannen en rijk. Met gemeenten hebben we structureel ambtelijke en bestuurlijke overleggen en ook nodigen we de gemeenten en andere samenwerkingspartners uit voor bestuurlijke watertafels.
- <i>Klimaatadaptatie</i>	We draaien actief mee in projecten en initiatieven die bijdragen aan de beweging richting een klimaatbestendige regio. Ook zetten we de stimuleringsregeling voort om klimaatadaptatieve maatregelen die de sponswerking van de stad vergroten te ondersteunen. We stellen met gemeenten klimaatagenda's op en bouwen de samenwerking met nieuwe netwerkpartijen als woningbouwcorporaties en tuincentra verder uit. Tot slot willen we ons netwerk verbreden en verkennen we de samenwerking met nieuwe partijen zoals tuinontwerpers en hoveniers.
B- <i>Gezond, schoon en zoet water</i>	Afgelopen jaar zijn we succesvol geweest in het beperken van de hinder en overlast door de extreme droogte die Nederland trof. Hierin is de rol van het Brielse Meer als strategische zoetwaterbuffer voor ons gebied cruciaal geweest. In 2019 werken we verder aan een op de functies afgestemde duurzame zoetwatervoorziening, enerzijds door bestaande aanvoermogelijkheden te behouden en verbeteren en anderzijds door de in gang gezette ontwikkeling naar een circulair Delfland. Circulair worden doen we niet alleen maar brengen we door samenwerking met anderen tot stand. Voor het verbeteren van de chemische waterkwaliteit zetten we de samenwerking met de gebiedspartners ook dit jaar voort. Onze aanpak is in belangrijke mate gericht op het verder beperken van emissies door de glastuinbouw. Dit doen we door gebiedsgerichte meting en monitoring, het uitvoeren van de acties samen met partners binnen de context van het afsprakenkader Emissieloze kas en beleidsagendering. Tijdens het zwemseizoen meten wij op de door de provincie aangewezen zwemwaterlocaties de aanwezigheid van blauwalg en bacteriën. Voor 2019 worden, in samenwerking met de gemeente Delft voor zwemwaterlocatie Plas Delftse Hout nieuwe bron- en structuurmaatregelen ontwikkeld. Deze maatregelen zijn o.a. nodig om de ecologische robuustheid van de plas te vergroten en daarmee de kans op blauwalg te verkleinen. Ook in 2019 wordt hard gewerkt aan het project S.C.H.O.O.N. (Schoonmaken effluent en Hergebruik voor Oppervlaktewater Op Natuurlijke wijze) en de ontwikkeling van de waterharmonica (een natuurgebied met rietmoerassen dat ervoor zorgt dat water extra gezuiverd wordt). Beide projecten zullen op termijn moeten leiden tot een verbetering van de zwemwaterkwaliteit van de Krabbeplas en de zoetwatervoorziening. We zetten ons in om zoveel mogelijk de afgesproken lokale waterkwaliteitsknelpunten op te lossen en kansen te benutten binnen het taakstellend budget. Dit draagt tevens extra bij aan waterbewustzijn. Daarnaast wordt er in 2019 verder ingezet op implementatie van assetmanagement, als onderdeel van de organisatieontwikkeling.

Programma	Samenvatting 2019
C- <i>Watersysteem</i>	<p>Het programma Watersysteem gaat onder andere over het dagelijkse (peil)beheer, het voorkomen van wateroverlast door te veel of te weinig water en het verkrijgen en behouden van een goede ecologische waterkwaliteit met een vrije vismigratie. We voeren de reguliere maai- en baggerprogramma's uit voor het in stand houden van de watergangen. Ook stellen we onderhoudsprogramma's op voor de gemalen, inlaten, visliften en andere installaties en voeren we die uit volgens de principes van assetmanagement. Tegelijkertijd maken we peilbesluiten zodat de kunstwerken gericht kunnen worden ingezet ten behoeve van het peilbeheer.</p> <p>We voeren watersysteemstudies uit om locaties waar niet aan de norm wordt voldaan, dus met een te grote kans op wateroverlast, in beeld te brengen. Vervolgens gaan we samen met onze partners op zoek naar oplossingen om de wateroverlast op deze locaties zoveel mogelijk op te lossen. Deze oplossingen worden dan door onze partners of door onszelf bijvoorbeeld via investeringsprojecten, uitgevoerd, waarna deze worden opgenomen in de onderhoudsprogramma's.</p> <p>Om meer waternatuur te creëren richten we het watersysteem zodanig in dat deze waternatuur zich op eigen kracht kan gaan ontwikkelen. Daartoe zoeken we enerzijds samen met onze partners naar goede locaties voor de aanleg van natte ecologische zones en structuren als vissenbossen, waterplantzones, en zetten we anderzijds in op het aanpassen van het maai-beheer en vismigratiemaatregelen. Samen met onze partners wordt er, bovenop de genoemde maatregelen in het watersysteem, ook altijd gekeken naar alternatieve maatregelen die ook bijdragen aan het behalen van de ecologische doelstelling van de Kaderrichtlijn Water (KRW), bijvoorbeeld in het water van polders.</p>
D- <i>Afvalwaterketen en zuiveren</i>	<p>Binnen dit programma staat de komende jaren de toekomst van de afvalwaterketen centraal. Hieraan geven we samen met onze strategische en contractpartners invulling met als bestuurlijke ambitie een verschuiving naar afvalwater als bron van grondstoffen, energie en zoet water.</p> <p>Inmiddels is begonnen met de invulling van de genoemde ambities. Op zuivering Harnaschpolder gaan we in navolging van zuivering De Grootte Lucht groen gas produceren en leveren aan het gasnetwerk. Op zuivering De Grootte Lucht gaan we, onder voorbehoud van positieve besluitvorming, starten met het opstellen van het definitieve ontwerp voor de zoetwaterfabriek. Afhankelijk van voldoende deelname uit de glastuinbouwsector wordt in 2019 geïnvesteerd op zuivering De Nieuwe-Waterweg (Hoek van Holland), met als doel het centraal verwijderen van gewasbeschermingsmiddelen. Op zuivering Harnaschpolder wordt het onderzoek naar continue korrelslibtechnologie voortgezet. Verder blijven we investeren in samenwerkingsverbanden met gemeenten en drinkwaterbedrijven, zoals het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD), de Rotterdamse Samenwerking in Afvalwaterketen (RoSa) en het Optimalisatie Afvalwater Systeem bij AWZI De Grootte Lucht (OAS DGL).</p>
E- <i>Innovatie, duurzaamheid en financiën</i>	<p>We zetten ons innovatiefonds effectief en efficiënt in om onze innovatieve ambities waar te kunnen maken. Ook onze duurzaamheidsambities maken we concreet waar, onder meer door met het energie efficiencyplan onze energie-efficiency te vergroten en door onze investeringen volgens duurzaamheidscriteria uit te voeren.</p> <p>Op financieel gebied hanteren we realistische normen voor de ontwikkeling van onze vermogenspositie en onze kasstromen. Het noodzakelijke weerstandsvermogen baseren we op een geijkte risicomethodiek.</p> <p>In het nieuwe financiële informatiesysteem, dat we in 2018 hebben ingevoerd, voeren we met ingang van 2019 onze financiële administratie samen met de hoogheemraadschappen van Rijnland en van Schieland en de Krimpenerwaard.</p>
F- <i>Bestuur, organisatie en instrumenten</i>	<p>We ontwikkelen de organisatie verder, extern in de richting van de Omgevingswet, intern volgens de principes van assetmanagement. Dat betekent klantgerichte werkprocessen, samenwerkende medewerkers en flexibele en betrouwbare informatievoorziening.</p> <p>Om gemotiveerde en deskundige medewerkers te behouden en te verkrijgen, zetten we onze strategische personeelsplanning optimaal in. Daarin verbinden we mobiliteit, duurzame inzetbaarheid en eigenaarschap met elkaar.</p> <p>De digitalisering van onze werkprocessen en informatievoorziening zetten we verder door en benutten we om onze interne bedrijfsvoering goed aan te sluiten op de noodzakelijke externe oriëntatie. De informatiebeveiliging borgen we met adequate preventieve en curatieve maatregelen. Onze regulering, toezicht en handhaving sluiten we aan op de maatschappelijke behoeften en noden.</p> <p>Over onze toegevoegde waarde hebben we een goed verhaal, waarover we pro-actief de dialoog aangaan waar dat kan en moet. Hiermee ondersteunen we de vergroting van het waterbewustzijn.</p>

Samenvatting exploitatie per programma en nog te besluiten resultaatbestemming

Programma (* € 1 miljoen)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	25,6	23,0	24,6	24,0	23,9	24,1
Gezond, schoon en zoet water	3,6	3,7	3,2	3,2	3,7	3,7
Watersysteem	34,5	35,2	34,4	34,5	34,5	34,6
Afvalwaterketen en zuiveren	96,6	87,8	88,4	89,1	88,7	87,7
Innovatie, duurzaamheid en financiën	7,7	8,2	8,0	8,1	8,1	7,7
Bestuur, organisatie en instrumenten	28,1	32,3	30,2	29,9	30,1	30,5
Algemene dekkingsmiddelen (vóór mutatie reserves en voorzieningen)	-221,7	-222,0	-226,0	-230,0	-233,6	-239,3
Begrotingssaldo 2018-2023 (voor mutaties reserves op grond van eerdere besluitvorming VV) 1)	-25,8	-31,8	-37,1	-41,3	-44,6	-51,0
Mutatie reserves en voorzieningen op grond van eerdere besluitvorming VV	3,9	4,1	4,9	4,7	4,9	5,3
Begrotingssaldo 2018-2023 (na mutaties reserves op grond van eerdere besluitvorming VV)	-21,7	-27,7	-32,2	-36,6	-39,8	-45,7
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (voordeel herfinanciering AWZI Harnaschpolder)	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Storting / Onttrekking reserve tariefdemping zuiveringsheffing (verschil tarieven Coalitieakkoord en actuele kostenmodel)	3,2	1,3	-0,7	-2,7	-4,8	-6,0
Storting restant voordelig exploitatieresultaat in reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	21,0	25,1	31,5	37,9	43,2	50,3
Bijgesteld meerjarenperspectief (na mutaties in reserves)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

1) Zie voor specificatie kosten en opbrengsten paragraaf 10.6.1

Belastingopbrengsten

Onderstaande tabel geeft de netto-belastingopbrengsten per taak weer. In 2019 gaan we uit van een tariefstijging van 1,5% bij watersysteem en een gelijkblijvend tarief voor zuiveren.

Taak (* € 1 miljoen)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Watersysteem	-94,8	-97,3	-100,2	-103,0	-105,6	-108,2
Zuiveren	-132,8	-133,3	-134,7	-136,0	-137,0	-140,0
Totaal	-227,6	-230,6	-234,9	-239,0	-242,6	-248,2

De stijging in belastingopbrengsten bij de taak Zuiveren houdt verband met de toename in arealen: toename in het aantal huishoudens en als gevolg daarvan de toename in het aantal vervuilingseenheden. Het tarief per vervuilingseenheid is in de jaren 2020-2022 constant gehouden op het niveau van € 93,50.

Ontwikkeling van de schuldpositie

Op financieel gebied willen we onze schuldenlast verkleinen door zo min mogelijk lasten naar de toekomst te verschuiven. Op basis van de voorliggende begroting en meerjarenraming daalt de schuldpositie van € 739 miljoen per 1 januari 2019 naar € 495 miljoen per ultimo 2023.

Onderstaande tabel geeft de schuldpositie ultimo jaar voor de komende jaren weer.

bedragen * € 1 miljoen	Eind 2018	Eind 2019	Eind 2020	Eind 2021	Eind 2022	Eind 2023
Kortlopende schuld 1)	23	7	-14	-46	-85	-110
Langlopende schuld	716	699	682	664	645	605
Totaal schuld ultimo jaar	739	706	668	618	560	495

1) De rekening-courant positie slaat in het jaar 2020 om van een schuld naar een tegoed

Samenvatting investeringsuitgaven naar programma

Programma (* € 1 miljoen)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	*) 10,0	9,9	9,2	9,0	9,0	9,0
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,1	5,6	2,4	0,6	0,6
Watersysteem	8,9	11,0	15,0	16,0	16,0	16,0
Afvalwaterketen en zuiveren	1,8	2,8	8,0	8,8	8,8	8,8
Innovatie, duurzaamheid en financiën	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	2,1	3,9	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal investeringsuitgaven	24,1	28,7	**) 38,1	36,4	34,6	34,6

*) exclusief HWBP

**) de bedragen vanaf 2020 zijn meerjarenramingen en indicatief.

Samenvatting Investeringsuitgaven 2019: vervanging versus uitbreiding

Programma (* € 1 miljoen)	2019	Vervanging	Uitbreiding
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	9,9	9,9	0,0
Gezond, schoon en zoet water	1,1	1,1	0,0
Watersysteem	11,0	6,5	4,5
Afvalwaterketen en zuiveren	2,8	0,7	2,1
Innovatie, duurzaamheid en financiën	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	3,9	3,9	0,0
Totaal	28,7	22,1	6,6

Prestatie indicatoren

Thema: Waterveiligheid

Prestatie-indicatoren met streefwaarden : Percentage toetsopgave gerealiseerd.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	30%	50%	70%	90%	100%	100%
Regionale waterkeringen (437 kilometer)	15%	30%	50%	70%	80%	90%

Prestatie-indicatoren met streefwaarden: Percentage keringen op orde op basis van het actuele oordeel voor de primaire en regionale keringen.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Regionale waterkeringen (437 kilometer)	81%	82%	84%	85%	87%	88%

Prestatie-indicatoren met streefwaarden

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Deelname aan tweejaarlijkse audit t.b.v. zorgplicht primaire keringen		n.v.t.	Audit uitgevoerd	n.v.t.	Audit uitgevoerd	n.v.t.

Thema: Stedelijk waterbeheer

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Actuele watervisie vastgesteld		ja	ja	ja	ja	ja
Percentage wateradviezen afgehandeld binnen gestelde termijn	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Thema: Klimaatadaptatie

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal acties dat bijdraagt aan de beweging naar een waterrobuuste en klimaatbestendige regio	20	20	15	15	15	15

Thema: Duurzaam circulair

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage van alle metingen binnen een jaar met een waarde lager dan de richtwaarde van 200 mg/l Chloride		90%	90%	90%	90%	90%
Het aantal gebieden dat binnen Delfland jaarlijks wordt doorlopen met het instrument Waterbeschikbaarheid		2	2	2	2	2

Thema: chemische waterkwaliteit

Prestatie indicatoren met streefwaarden						
Chemische waterkwaliteit	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1) zomergemiddelde stikstofgehalte West- en Oostboezem	2,9 & 2,1 mg/l	2,7 & 2,1 mg/l	2,5 & 2,0 mg/l	2,4 & 2,0 mg/l	2,3 & 2,0 mg/l	2,2 & 1,9 mg/l
2) In % het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal bestrijdingsmiddelen EN de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen	6,5% & 0,13 µg/l	6,0% & 0,12 µg/l	5,5% & 0,11 µg/l	5,0% & 0,10 µg/l	4,5% & 0,09 µg/l	4,0% & 0,09 µg/l

Thema Lokale knelpunten

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Het aantal lokale knelpunten waarvan gestart wordt met het voorbereiden of uitvoeren van de oplossing		4	4	4	4	4

Thema: Zwemwater

Prestatie indicatoren met streefwaarden						
Zwemwaterkwaliteit	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1) Het aantal zwemlocaties met genomen maatregelen	8	8	9	9	10	10
2) Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken.	0	0	0	0	0	0

Thema Waterkwantiteit

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mate van behouden streefpeilen	93%	95%	95%	95%	95%	95%
Voldoet aan de NBW-normering	38.600ha	39.000ha	39.400ha	39.800ha	39.850ha	40.100ha

Thema: Ecologische waterkwaliteit

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verbeterstappen m.b.t. de vier ecologische sleutelfactoren in de KRW-waterlichamen t.o.v. 1 januari 2018		4	6	10	<i>Nader te bepalen</i>	<i>Nader te bepalen</i>

Thema: Transporteren en zuiveren

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Verwijderingsrendement stikstof in %	75	75	75	80*	80*	80*
Verwijderingsrendement fosfaat in %	75	75	75	80*	80*	80*
Biologische belasting AWZI Harnaspolder in %		87	88	89	90	91
Biologische belasting AWZI Houtrust %		88	88	89	89	90
Biologische belasting AWZI de Grootelucht (%)		90	91	91	92	92

* als besloten wordt tot de bouw van de zoetwaterfabriek wordt het verwijderingsrendement >80%

Thema: Energieproductie

Prestatie indicator met streefwaarde					
	2019	2020	2021	2022	2023
Energieproductie biogas (in mln. M3/jaar)	12,3	12,4	12,5	12,6	12,7

Thema: Samenwerken in de afvalwaterketen

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Minder stijging van de afvalwaterheffing t.o.v. de referentie 2011	-€ 32	-€ 40	-€ 48	<i>Nader te bepalen</i>	<i>Nader te bepalen</i>	<i>Nader te bepalen</i>

Thema: Duurzaam circulair

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2019	2020	2021	2022	2023
1 Totaal primair energiegebruik (TJ, obv Klimaatmonitor)	610 TJ	600 TJ	590 TJ	575 TJ	565 TJ
2 Aandeel eigen duurzame energieopwekking (% , obv Klimaatmonitor)	70 %	75%	80%	85%	90%
3 Klimaatvoetafdruk (ton CO2 eq./jaar, obv Klimaatmonitor)	8.000 ton CO2	7.500 ton CO2	7.000 ton CO2	6.500 ton CO2	6.000 ton CO2
Het percentage van de meervoudig onderhandse-, nationale- en Europese aanbestedingen waarbij, indien passend en proportioneel, MVI is toegepast,	35%	50%	70%	90%	100%

Thema: Innovatie

Prestatie indicator met streefwaarde					
	2019	2020	2021	2022	2023
Het aantal innovatieprojecten dat succesvol is geïmplementeerd is op basis van het TRL (Technology Readiness Level)	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3

Thema: Financiën

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Netto-schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)	301%	288%	268%	244%	232%	211%
Externe financiering in % vaste activa	85%	90%	86%	80%	79%	75%
Debt ratio	84%	90%	86%	81%	76%	69%
Kassaldo reguliere exploitatie (in € mln.)	79,0	69,3	75,6	80,2	83,4	89,6
Vrije kasstroom (in € mln.)	27,0	24,0	20,2	26,1	29,8	34,8

Thema: Organisatie

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Medewerkers motivatie uitgedrukt in een cijfer voor werkplezier		7,3	7,3*	7,5	7,5*	7,5
Ziekteverzuim %		4,8	4,7	4,6	4,5	4,5
Digitale volwassenheid van de organisatie: digitale dienstverlening		88%	90%	95%	98%	100%

*) We meten standaard eens per twee jaar de medewerkerstevredenheid, te weten in 2019, 2021, 2023.

Thema: Kwaliteit van de dienstverlening

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
De vergunningen worden binnen de wettelijke termijn van 8 weken verstrekt		95%	95%	95%	95%	95%
Het aantal landelijke eisen waar het toezicht en handavings-instrumentarium van Delfland aan voldoet		90%	100%	100%	100%	100%

1 Inleiding

Wij geven met deze Begroting 2019 en Meerjarenraming 2020-2023 verdere invulling aan de uitvoering van het coalitieakkoord 2015-2019 en de uitvoering van het Waterbeheerplan 5 2016-2021 (WBP5). Bij dit WBP5 hoort het zesjarig uitvoeringsprogramma¹. Dit uitvoeringsprogramma wordt jaarlijks met de kadernota en de begroting bijgesteld.

Coalitieakkoord

Met het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' zetten wij in op waterbewustzijn bij alle inwoners, bedrijven, en instellingen in het gebied. Maar ook op het toekomstbestendig uitvoeren van het water- en zuiveringsbeleid, en een financiële situatie die toekomstgericht is. Dit laatste betekent onder meer een beheerste stijging van de tarieven. En tegelijk een geleidelijke afbouw van onze schuldenlast.

De coalitie onderstreept met het motto 'Iedereen bewust van water' het belang van investeren in waterbewustzijn. Zij gaat actieve betrokkenheid bevorderen bij het werk van het waterschap. Door inwoners, bedrijven, instellingen, en overheden bewust te maken van wonen en werken in een kwetsbaar gebied. Met als doel dat zij zelf kunnen bijdragen aan hun eigen veiligheid en leefbaarheid.

Deze ambities van de coalitie hebben we vertaald naar doelen. Die doelen willen wij binnen de planperiode realiseren. Voor het begrotingsjaar 2019 hebben wij dit verder aangevuld met geactualiseerde prestatie-indicatoren. Hiermee geven wij invulling aan de wens van de verenigde vergadering om de gestelde ambities en de daarbij behorende doelen via prestatie-indicatoren te toetsen. In de bijlage staan deze prestatie-indicatoren geresumeerd.

Samenwerken

Het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden (D&H) legt u de Begroting 2019 voor. Hiermee willen we de taken, water(kwaliteit) beheren, water keren, water zuiveren gaan uitvoeren. We doen dit met een eigentijdse aanpak en met oog voor innovatieve en duurzame technieken. We werken samen met de omgeving vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Dit doen we met een gebiedsgerichte aanpak om optimaal gebruik te kunnen maken van lokale kennis en ervaring. Zo willen we ook de betrokkenheid van de omgeving bij ons werk verder vergroten. Daarnaast houden we in ons werk rekening met toekomstige ontwikkelingen zoals klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling. Ons gebied houden we tegen maatschappelijk zo laag mogelijke kosten bewoonbaar en werkbaar voor onze burgers en bedrijven, agrariërs en natuurbeheerders.

Leeswijzer

In Hoofdstuk 2 presenteren we het meerjarenperspectief dat aansluit op de eerder in 2018 vastgestelde Kadernota 2019. Aansluitend is onze begroting opgebouwd rondom de maatschappelijke programma's. De programma's zijn opgenomen in de hoofdstukken 3 tot en met 9, die een vaste indeling hebben:

- de doelen per programma;
- per doel de prestaties die we in 2019 leveren. Met andere woorden: wat willen we bereiken; wat gaan we daarvoor doen in 2019 en wat zijn de kosten en benodigde investeringsuitgaven.

Hoofdstuk 10 bevat de (verplichte) begrotingsparagrafen zoals in het Waterschapsbesluit gepresenteerd. Er zijn geen incidentele baten en lasten dus deze (verplichte) paragraaf is niet opgenomen. De onderdelen uit de verplichte paragraaf 'Bedrijfsvoering' zijn opgenomen in het programma Bestuur, organisatie en instrumenten. Ter vergelijking zijn in de tabellen de bedragen van de primitieve Begroting 2018 (verder aangeduid als 'Begroting 2018') opgenomen. Begin 2018 is besloten tot balansverkorting hetgeen tot gevolg heeft dat de exploitatiekosten in 2019 bij verschillende programma's fors afwijken van de vergelijkende cijfers begroting 2018. In de tabellen kunnen afrondingsverschillen voorkomen (deze zijn maximaal € 0,1 miljoen).

---

¹ Bijgevoegd bij Begroting 2016

2 Meerjarenperspectief

Exploitatie

De begroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023 zijn gebaseerd op het coalitieakkoord 2015-2019 'Iedereen bewust van water' en de Kadernota 2019. De belangrijkste financiële uitgangspunten zijn:

1. Voor deze collegeperiode geldt een beheerste tariefstijging voor het watersysteem van 1,5% per jaar. Voor het tarief zuiveringsheffing 2019 geldt dat het gehandhaafd blijft op het niveau van € 93,50, in lijn met het amendement Van Kretschmar c.s., zoals aangenomen bij de behandeling van de begroting 2017;
2. Voor de meerjarenraming 2020-2022 wordt tevens een ongewijzigd tarief zuiveringsheffing, € 93,50, gehanteerd. Vanaf 2023 geldt ook voor het tarief zuiveringsheffing een beheerste tariefstijging van 1,5% per jaar;
3. De taakstelling uit het coalitieakkoord (€ 10 miljoen) en de Kadernota 2017 (€ 5 miljoen) leidt tot een besparing van structureel € 15 miljoen vanaf 2019, mede ingezet voor terugbrengen afschrijving Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) van 20 naar 5 jaar. Met ingang van 2018 komen de jaarlijkse kosten HWBP ten laste van de exploitatie;
4. Jaarlijks wordt een storting in de Reserve niet-vrij besteedbaar vermogen begroot. Het begrote exploitatieresultaat ná bestemming is € 0;
5. In aanvulling op het uitgangspunt Kadernota 2017 het jaarlijks voordeel herfinanciering DBFO-contract in de periode 2017 - 2019 toe te voegen aan de reserve tariefdemping zuiveringsheffing, wordt het jaarlijks voordeel ook vanaf 2020 toegevoegd aan deze reserve. De inzet van de reserve vanaf 2020 is een keuze voor de volgende coalitie;
6. Het verschil tussen het gehanteerde zuiveringstarief en het actuele kostenmodel wordt ook in 2019 toegevoegd aan de reserve tariefdemping zuiveringsheffing;
7. In de jaren 2020-2023 wordt de reserve tariefdemping zuiveringsheffing ingezet ten behoeve van de stabilisering van het tarief zuiveringsheffing.

Het uitgangspunt voor de begroting 2019 is 'Kadernota 2019 tenzij'. Tenzij betekent dat de cijfers uit de Kadernota 2019 alleen zijn bijgesteld voor externe ontwikkelingen.

De neerwaartse bijstelling van in totaal € 2,4 miljoen betreft lagere belastingopbrengsten als gevolg van een lager aantal vervuilingseenheden bij bedrijven (-€ 1,5 mln.), hogere kosten wegens het niet langer kunnen activeren van rente (-€ 1,0 mln.), bijstelling bijdrage HWBP (-€ 0,7 mln.), hogere personeelskosten wegens de nieuwe CAO (-€ 0,6 mln.), bijdrage verkiezingen (-€ 0,35 mln.) en uitstel van het besluit tot het opleggen van een rijksheffing afvalstoffen (+ € 1,75 mln.). Het voordelig begrotingssaldo 2019 voor storting in de reserves bedraagt, na verwerking van bovenstaande effecten, € 27,7 miljoen. Door het verwerken van de diverse toevoegingen aan de reserves in de begroting is het jaarlijkse saldo van de begroting nihil. Bovenstaande maatregelen resulteren in het volgende geconsolideerde verloop van het meerjarenperspectief en toevoegingen/onttrekkingen aan de reserves.

Meerjarenperspectief van het exploitatiesaldo (* € 1.000)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Voordelig resultaat oorspronkelijke meerjarenraming 2017-2021	-21.704	-22.907	-27.515	-28.961	-29.550	-30.000
Mutaties Kadernota 2019		-7.244	-4.897	-5.210	-5.525	-5.825
Bijgesteld meerjarenperspectief kadernota 2019	-21.704	-30.151	-32.412	-34.171	-35.075	-35.825
Kapitaallasten		626	-84	-2.096	-3.211	-3.210
Overige bijstellingen		93	-819	-1.156	-2.040	-2.418
Mutaties belastingopbrengsten		1.685	1.163	841	572	-4.259
Begrotingssaldo 2018-2022 (vóór mutaties reserves)	-21.704	-27.747	-32.152	-36.582	-39.754	-45.712
Onttrekking negatieve HWBP-verschil aan algemene reserve	-3.900					
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (voordeel herfinanciering AWZI Harnaspolder)	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing – Kadernota 2018	3.200	1.268	-712	-2.740	-4.818	-6.000
Storting restant voordelig exploitatieresultaat in reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	21.004	25.079	31.464	37.922	43.172	50.312
Bijgesteld meerjarenperspectief (na mutaties reserves)	0	0	0	0	0	0

Ontwikkeling schuldpositie 2018-2023: vijf prestatie indicatoren

De volgende set van indicatoren geeft inzicht in het verloop van de vermogenspositie en de kasstromen:

- Netto schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet): deze indicator geeft inzicht welk aandeel van de jaarlijkse omzet langdurig extern gefinancierd is;
- Externe financiering t.b.v. materiële vaste activa in % van materiële vaste activa: deze indicator geeft aan in hoeverre investeringen worden gefinancierd via langlopende leningen en vlottende passiva (o.a. kortlopende leningen);
- Debt ratio (solvabiliteit): percentage kort- en langlopende schulden van het totaal van de creditzijde van de balans;
- Kassaldo op reguliere exploitatie: deze indicator biedt inzicht of en in hoeverre Delfland geld moet lenen om de reguliere exploitatie draaiende te houden;
- Vrije kasstroom: deze indicator geeft weer het werkkapitaal in relatie tot aflossingsverplichting: aflossingsverplichtingen betreffen de contractueel vastgelegde aflossing op langlopende leningen. Het werkkapitaal geeft inzicht in de beschikbare financiële middelen die Delfland heeft om op korte termijn te voldoen aan financiële verplichtingen. Via deze indicator wordt inzichtelijk gebracht in welke mate Delfland in staat is om aan de aflossingsverplichtingen te voldoen en meer te anticiperen op de middellange termijn.

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Netto-schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)	301%	288%	268%	244%	232%	211%
Externe financiering in % vaste activa	85%	90%	86%	80%	79%	75%
Debt ratio	84%	90%	86%	81%	76%	69%
Kassaldo reguliere exploitatie (in € mln.)	79,0	69,3	75,6	80,2	83,4	89,6
Vrije kasstroom (in € mln.)	27,0	24,0	20,2	26,1	29,8	34,8

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de totstandkoming van de vrije kasstroom over de jaren 2018-2023.

Tabel Aflossingscapaciteit 2018-2023

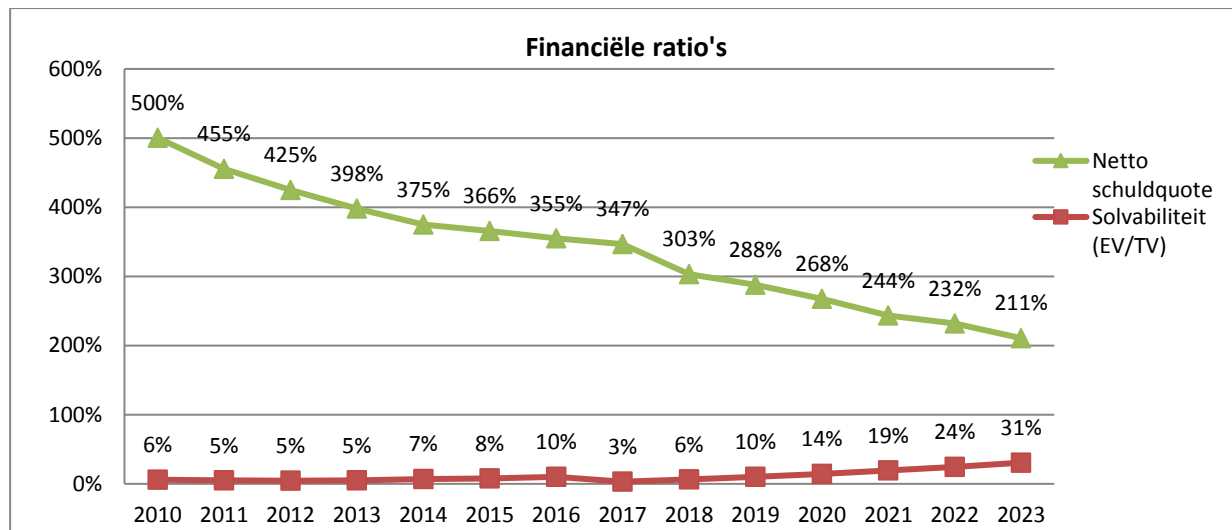
Aflossingscapaciteit - verwachte kasstroom (* € 1 miljoen)	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023
<i>1 Kasstroom uit exploitatie</i>						
Totale opbrengsten	249,8	250,9	254,3	258,5	262,0	267,9
Totale lasten	-224,0	-219,1	-217,2	-217,2	-217,4	-216,9
Afschrijvingen	53,2	37,4	38,5	39,0	38,8	38,6
1 Totaal kasstroom exploitatie	79,0	69,3	75,6	80,2	83,4	89,6
<i>2 Kasstroom investeringen</i>	-36,3*	-28,7	-38,1	-36,4	-34,6	-34,6
<i>3 Kasstroom aflossingen</i>	-15,7	-16,6	-17,3	-17,7	-19,0	-20,2
Totale vrije kasstroom	27,0	24,0	20,2	26,1	29,8	34,8

*) inclusief HWBP

Solvabiliteitsratio

Het verloop van de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio over de periode 2010-2023 wordt als volgt grafisch weergegeven.

Grafiek 1 verloop netto schuldquote en solvabiliteit (2010-2023)

Verloop schuldpositie

Een afname van de schuldpositie wordt bereikt indien de werkelijke ontvangsten hoger zijn dan de werkelijke uitgaven. Het verloop van de inkomsten en uitgaven wordt de kasstroom genoemd. De kasstroom wordt bepaald als:

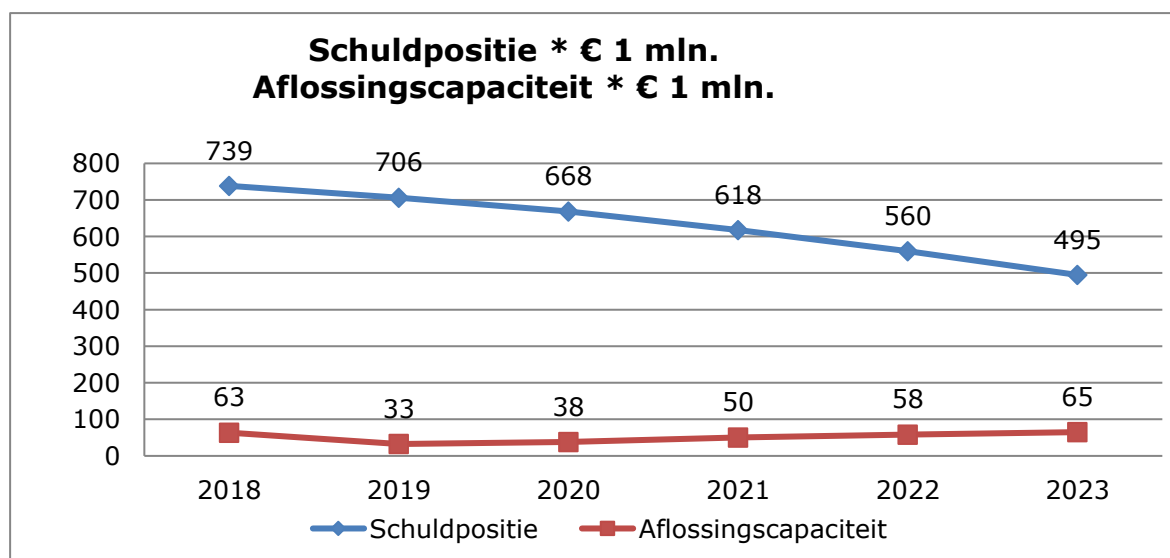
Kasstroom = nettowinst voor bestemming reserves + afschrijvingen -/_ investeringsuitgaven.

De kasstroom vormt in feite de aflossingscapaciteit waarmee de schulden afnemen.

Op basis van de verwachte kasstroom zal de schuldpositie jaarlijks afnemen.

In onderstaande grafiek wordt het verloop van de schuldpositie en de aflossingscapaciteit weergegeven.

Grafiek 2 Verloop schuldenlast en aflossingscapaciteit (2018-2023)

Investeringsuitgaven

Ten behoeve van de Begroting 2019 zijn de investeringsuitgaven van de programma's geactualiseerd.

Tabel Investeringsuitgaven 2018-2023

Programma (* € 1 miljoen)	Begroting 2018*	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	10,0	9,9	9,2	9,0	9,0	9,0
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,1	5,6	2,4	0,6	0,6
Watersysteem	8,9	11,0	15,0	16,0	16,0	16,0
Afvalwaterketen en zuiveren	1,8	2,8	8,0	8,8	8,8	8,8
Innovatie, duurzaamheid en financiën	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	2,1	3,9	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal investeringsuitgaven	24,1	28,7	38,1	36,4	34,6	34,6

*) Exclusief HWBP

In de bijlage Investeringsuitgaven op projectniveau is de raming voor de jaarschijf 2019 meer in detail opgenomen.

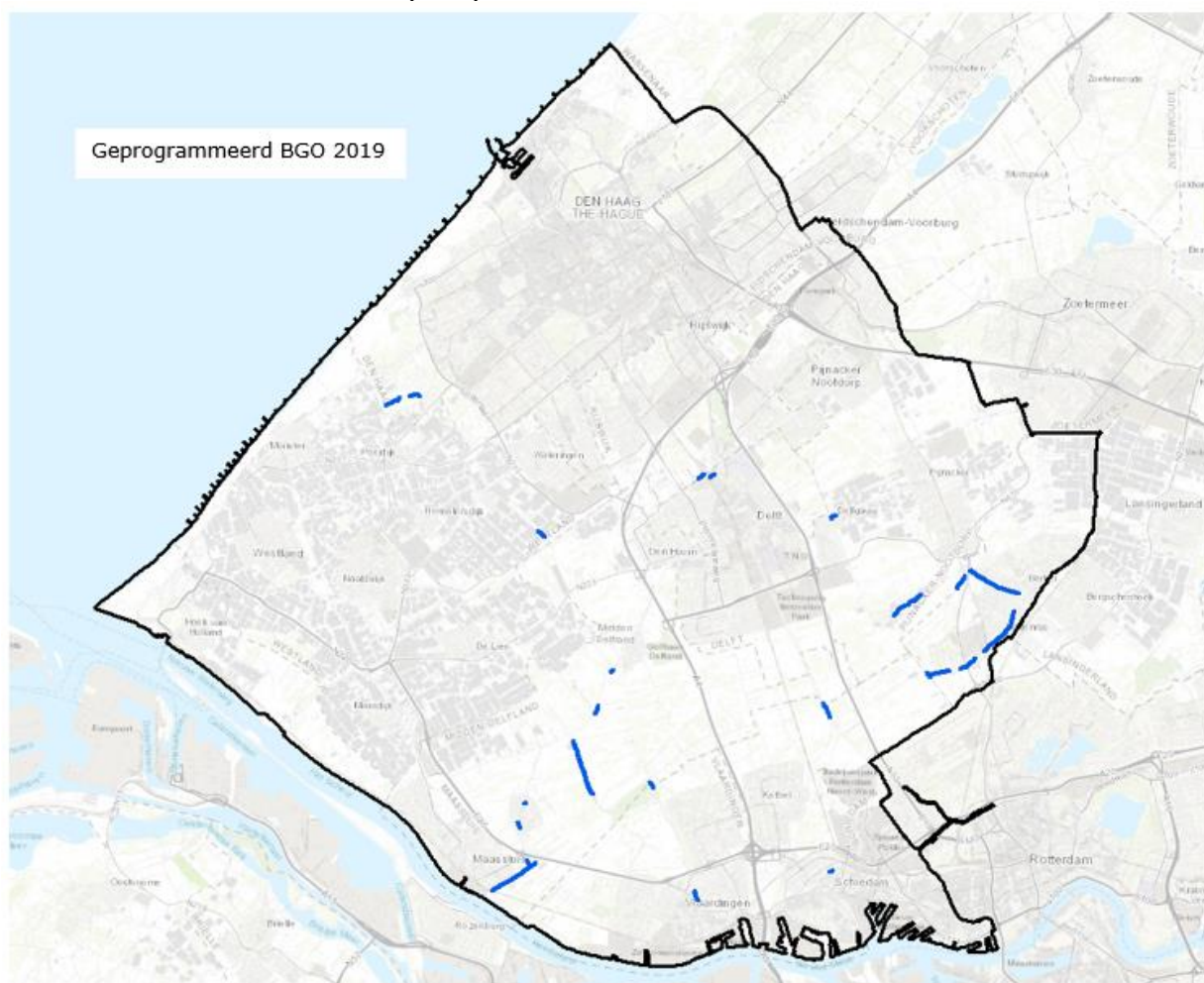
Opvolging adviezen en aanbevelingen Rekeningcommissie

Veel adviezen van de Rekeningcommissie over 2015 en 2016 zijn opgevolgd. We hebben een nieuw financieel en personeelssysteem ingevoerd per 2018, een balansverkortings doorgevoerd en het risicobeleid herzien en geïmplementeerd binnen Delfland en hebben de prestatie-indicatoren aangepast. Voor de adviezen op cultureel en organisatorisch gebied, te weten het bewustzijn dat wordt omgegaan met gemeenschapsmiddelen en verdere stroomlijning van de organisatie om de programma's op adequate wijze te ondersteunen en uit te voeren, geldt dat deze een langere doorlooptijd vergen. Daarnaast heeft de Rekeningcommissie over 2017 een aantal nieuwe adviezen geplaatst waardoor meer aandacht wordt gegeven aan investeringen en de kwaliteit van de exploitatiebegroting. Ook zal Delfland vanaf 2020 een in control statement invoeren.

In zijn accountantsverslag 2017 heeft de externe accountant opmerkingen gemaakt over mogelijke verbeteringen, zoals de instandhouding van voorzieningen en reserves, en de waardering en boeking van enkele balansposten. Delfland heeft dit opgepakt en het is de verwachting dat deze opmerkingen niet meer terugkomen in het accountantsverslag 2018.

3 Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie

Op het gebied van Waterveiligheid tonen we in onderstaand overzicht de trajecten waar we in 2019 BuitenGewoonOnderhoud (BGO) uitvoeren.

Figuur 3.1 Overzicht van de trajecten waar we in 2019 buiten gewoon onderhoud uitvoeren

Waterveiligheid

Doel: De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig. We zorgen voor adequaat onderhoud en we beoordelen periodiek op stabiliteit en hoogte. We nemen risicogestuurd passende maatregelen die we afstemmen met de omgeving. In 2022 moeten alle primaire keringen zijn getoetst aan de nieuwe normen voor waterveiligheid. De toetsing van de regionale keringen -opgedeeld in clusters- is in 2024 gereed. Om dit te bereiken toetsen we in 2019:

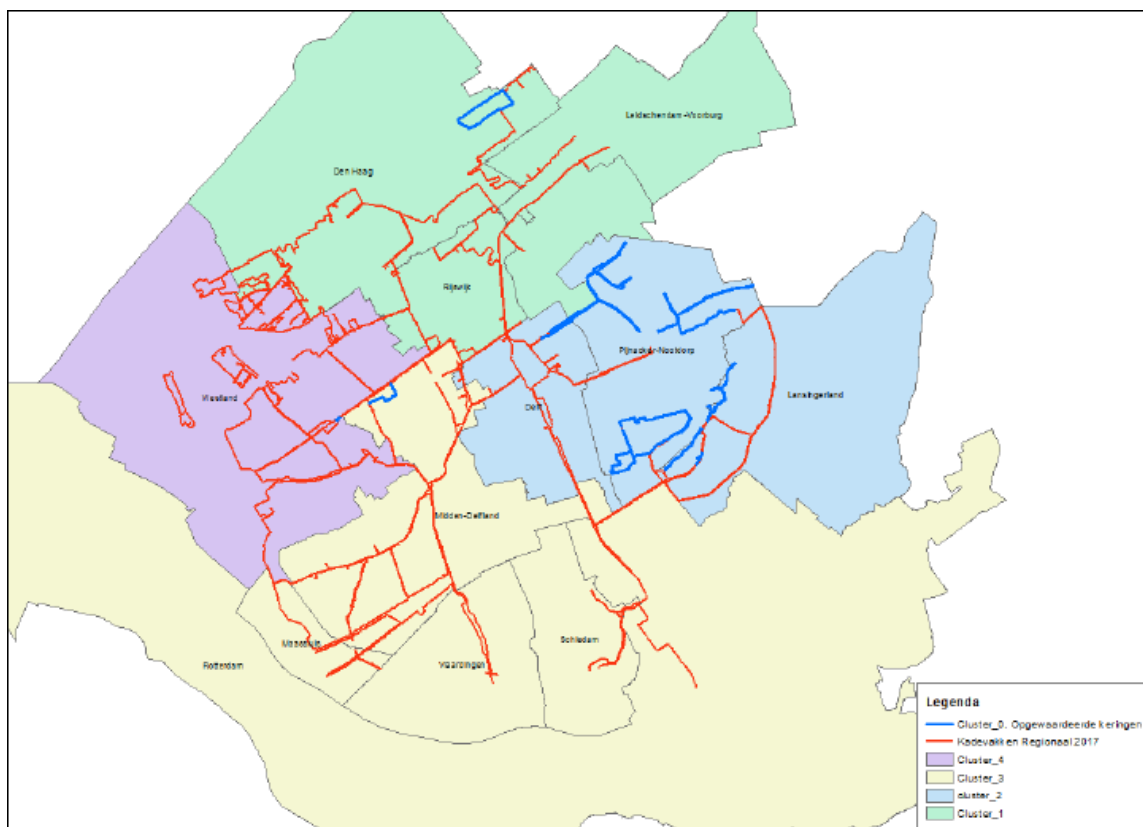
Primair

- Delflandsedijk van Parksluizen tot Vlaardingen (9,7 km): bekleding, hoogte, gemalen, sluisen en constructies (fase 2);
- Delflandsedijk van Vlaardingen tot de Maeslantkering (16,5 km): bekleding en hoogte (fase 1) en stabiliteit (fase 2);

Regionaal

- Hoogtetoets cluster 2 (Oostland) en cluster 4 (Westland);
- Eenvoudige toets stabiliteit cluster 2 (Oostland);
- Eenvoudige toets sluisen, gemalen, duikers en inlaten (heel Delfland).

Figuur 3.2 Overzicht van de waterkeringen

Hiermee bereiken we de streefwaarden in 2019, te weten 50% van de toetsopgave primaire keringen en 30% van de toetsopgave regionale keringen².

Prestatie-indicatoren met streefwaarden : Percentage toetsopgave gerealiseerd.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	30%	50%	70%	90%	100%	100%
Regionale waterkeringen (437 kilometer)	15%	30%	50%	70%	80%	90%

De tweede prestatie indicator geeft de mate van veiligheid weer op basis van de reeds beschikbare toetsresultaten. Afgekeurde keringen brengen we op orde. In 2019 voeren we hiervoor onder meer de volgende werkzaamheden uit:

- Het uitvoeren van 7 kilometer buitengewoon onderhoud aan groene kades en het vervangen van circa 2,5 kilometer beschoeiing;
- Het uitvoeren van 8,8 kilometer buitengewoon onderhoud aan complexe kades (clusters Berkel, Maassluis en Vlaardingen);
- Het uitvoeren van 3 kilometer buitengewoon onderhoud aan kades met wegen;
- Start uitvoering 0,4 kilometer verbeteren waterkeringen.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden: Percentage keringen op orde op basis van het actuele oordeel voor de primaire en regionale keringen.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Primaire waterkeringen (55 kilometer)	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Regionale waterkeringen (437 kilometer)	81%	82%	84%	85%	87%	88%

² Omdat toetsen een gefaseerd/getrapt proces is voor verschillende faalmechanismen, drukken we de voortgang niet uit in km maar in percentage verbeteropgave (hiervoor is in 2016 een schatting gemaakt van de benodigde stappen per km en vertaald in de voortgang daarin per jaar)

Door inspecties krijgen we inzicht in de toestand van de keringen en door beheer en onderhoud van de primaire, regionale, en overige keringen voorkomen we zoveel mogelijk dat een nieuwe opgave ontstaat. In 2019 voeren we het volgende uit:

- Inspectie van circa 710 kilometer waterkeringen;
- Maaionderhoud op circa 100 hectare groene kades;
- Muskusrattenbeheer conform afspraken in Kosten voor Gemene Rekening (KvGR);
- Inspecties aan waterkerende kunstwerken;
- Dagelijks onderhoud aan waterkerende kunstwerken.
- Conditiemetingen waterkerende kunstwerken

Het waterveiligheidsbeleid zetten we in het traject van de Omgevingswet om naar een (digitaal) modulair beleidskader, dat toegankelijk en bruikbaar is voor verschillende doelgroepen en locatie-specifiek en activiteitgericht kan worden toegepast.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Deelname aan tweejaarlijkse audit t.b.v. zorgplicht primaire keringen		n.v.t.	Audit uitgevoerd	n.v.t.	Audit uitgevoerd	n.v.t.

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicatoren in ontwikkeling:

- percentage overige keringen op orde op basis van het actuele oordeel door Delfland op basis van de toets normen zoals Delfland zelf in de legger vastlegt voor de overige keringen (218 km). De normering moet nog worden vastgesteld;
- percentage keringen onder signaleringswaarde (aantal kilometers/totaal aantal): primair 55 km, regionaal 437 km, overig 218 km. De signaleringswaarde moet nog worden vastgesteld.

In overleg met de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) en de andere waterschappen wordt bezien of een Benchmark tussen de waterschappen onderling de huidige audit door de ILT (op termijn) kan vervangen.

Stedelijk waterbeheer

Doelen:

1. Het maken van een watervisie 1.0 als onderdeel van de implementatie van de omgevingswet.
2. Op basis van de principes van strategisch omgevingsmanagement richten we samen met relevante stakeholders planvorming en gebiedsprocessen in.
3. We benutten bij ruimtelijke ontwikkelingen kansen. Waar mogelijk combineren we de belangen met die van gebiedspartners en nemen we maatregelen om de bijdrage van het watersysteem aan de ruimtelijke kwaliteit en belevings- en gebruikswaarde voor en door burgers en bedrijven te vergroten.
4. We voeren proactief de watertoets uit op binnengekomen ruimtelijke plannen en hanteren de streefwaarde van 100% afhandeling wateradviezen binnen de gestelde termijn.

Ad 1. In het kader van de Omgevingswet stelt Delfland een watervisie op als input voor de door de gemeenten en provincie op te stellen omgevingsvisies.

Ad 2. Het doel "strategisch omgevingsmanagement" is gericht op hoe we omgaan met onze omgeving. Strategisch omgevingsmanagement is inmiddels regulier onderdeel van planvorming en gebiedsprocessen binnen Delfland en zal ook in het kader van samenwerking en participatie in de omgevingswet een belangrijk middel zijn. Daarbij richten we ons op:

- Het versterken van de kennisuitwisseling over strategisch omgevingsmanagement binnen het hoogheemraadschap Delfland;
- Het organiseren van structurele ambtelijke en bestuurlijke overleggen met gemeenten;

Ad 3. We participeren proactief in ruimtelijke plannen, complexe plannen en de uitvoeringsprogramma's van gemeentelijke waterplannen. Onze inzet is om onze eigen belangen en doelen in een vroeg stadium te borgen in de planvorming van derden.

In 2019 doen we onder meer het volgende:

- Bij ruimtelijke plannen leggen we de nadruk op het voorbereiden van het buitengewoon onderhoud aan kades en het ontwikkelen van ecologische zones
- Voor de locaties waar een te groot risico op wateroverlast is werken we samen met de omgeving om deze wateroverlast op te lossen. In 2019 zetten we het project Rainlevels – gericht op het inzetten van gietwaterbassins voor het voorkomen van wateroverlast – onverminderd voort. Daarnaast zijn we actief in gebiedsprocessen zoals b.v. in verschillende gebieden in Schiedam den het Westland.
- Zijn we actief betrokken bij onder andere de ontwikkeling van infrastructuur zoals Blankenburgverbinding, A16, , A4 Passage, Poorten en Inprikkers alsmede stedelijke (her)ontwikkeling zoals b.v. Kijkduin om onze belangen vroegtijdig te borgen.
- Werken we samen met de gemeenten aan uitvoeringsagenda's en -programma's van de gemeentelijke water- en klimaatplannen.

Ad 4. In het kader van de watertoets gaan we in 2019:

- Naar verwachting tussen de 450 en 550 wateradviezen verzorgen binnen de gestelde termijnen.
- Regulier overleg voeren met alle gemeenten waardoor we proactief samenwerken in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen.
- Naast de advisering onder de huidige Wet ruimtelijke ordening ook de advisering in het kader van (pilots van) omgevingsvisies, omgevingsplannen en andere omgevingswet-instrumenten van gemeente, provincie en rijk uitvoeren.
- De Handreiking Watertoets voor gemeenten aanpassen in verband met de ontwikkelingen rondom klimaatadaptatie en de omgevingswet.
- In aanvulling op de prestatie indicator onderzoeken we in welke mate de adviezen van de watertoets worden overgenomen in de ruimtelijke plannen van gemeente en provincie. Dit gebeurt op basis van een jaarlijkse steekproef.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden:

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Watervisie vastgesteld		ja	ja	ja	ja	ja
Percentage wateradviezen afgehandeld binnen gestelde termijn	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Overige indicatoren:

Ad 2) Aangezien strategisch omgevingsmanagement een manier van denken en werken is, is het ontwikkelen van een eenvoudige en eenduidige prestatie indicator voor dit onderwerp niet mogelijk.

Ad 3) Dit doel heeft geen eigen prestatie-indicator. De ruimtelijke maatregelen die worden getroffen bij de programma's A tot en met D komen mede dankzij dit doel tot stand.

Klimaatadaptatie

Doel: We gaan in nauwe samenwerking met gemeenten en andere belanghebbenden de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader uitwerken en uitdragen. Dit leidt tot maatregelen waardoor de sponswerking in ons sterk verharde gebied toeneemt en er bij ruimtelijke ontwikkelingen klimaat adaptief wordt gehandeld.

In 2019 voeren we onder meer het volgende uit:

- We draaien actief mee in projecten en initiatieven die bijdragen aan de beweging richting een klimaatbestendige regio, inclusief burgerinitiatieven;
- We zetten de stimuleringsregeling voort om klimaat adaptieve maatregelen die de sponswerking van de stad vergroten bij particulieren en bedrijven te ondersteunen;
- We werken samen met gemeenten aan stresstesten op kwetsbaarheid voor klimaatverandering en stellen gezamenlijk klimaatagenda's op;
- We starten met het omzetten van de resultaten van de stresstesten naar ontwikkelingsgerichte agenda's per gemeente.
- We stimuleren de omvorming van verharde schoolpleinen naar groenblauwe schoolpleinen;
- We bouwen de samenwerking met nieuwe netwerkpartijen zoals woningbouwcorporaties en tuincentra verder uit. We verkennen de mogelijkheden tot samenwerking met nieuwe partijen zoals tuinontwerpers en hoveniers.

Prestatie-indicator (als maat voor het ondersteunen van de beweging):

Het aantal acties dat direct bijdraagt aan de beweging naar een water robuuste en klimaatbestendige regio.

Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal acties dat bijdraagt aan de beweging naar een waterrobuuste en klimaatbestendige regio	20	20	15	15	15	15

Financiën: Exploitatie Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Waterveiligheid	22.443	20.232	22.190	21.564	21.453	21.548
Stedelijk waterbeheer	2.266	1.606	1.493	1.513	1.526	1.543
Klimaatadaptatie 1)	880	1.180	957	965	971	978
Totaal	25.589	23.018	24.640	24.042	23.950	24.069

1) met de in 2017 opgestelde strategie wordt meer duidelijk welke financieringsbehoefte er is vanaf 2020. De bestuurlijke ambitie is dat deze tenminste op hetzelfde niveau als 2019 wordt voortgezet.

Als gevolg van de balansverkorting en de toewijzing van kapitaallasten van toekomstige investeringen aan de programma's zijn de exploitatiekosten hoger dan in de begroting 2018. Bij programmalijn Waterveiligheid komen de exploitatiekosten in 2019 lager uit door een lagere bijdrage HWBP (€ 10,6 mln.).

Geraamde investeringsuitgaven Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie

Programmalijn (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Waterveiligheid	*) 10,0	9,9	9,2	9,0	9,0	9,0
Totaal	10,0	9,9	9,2	9,0	9,0	9,0

*) exclusief HWBP

De investeringsbegroting Waterveiligheid omvat de uitgaven voor de programmatische aanpak buitengewoon onderhoud en de programmatische aanpak verbeteren waterkeringen. Afhankelijk van de urgentie van de beoogde maatregelen en de doorlooptijd van de projecten wordt de beschikbare capaciteit optimaal ingezet om onze doelen te halen met de investeringsbegroting en de beschikbaar gestelde verzamelkredieten als randvoorwaarde.

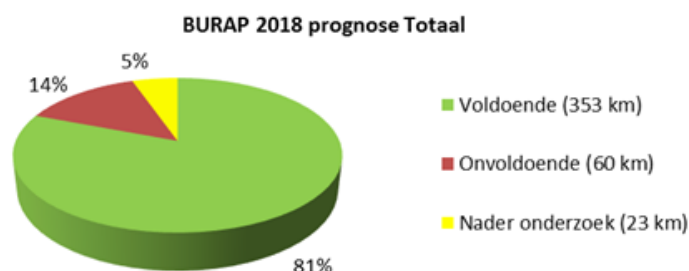
De verschuiving in de meerjarenbegroting wordt veroorzaakt door de N468. De provincie Zuid-Holland trekt hier samen op met Delfland en de gemeente aan de reconstructie van de weg en het verbeteren van de kade. Vanwege een intensiever gebiedsproces en mede in verband met grondverwerving duurt het proces langer dan verwacht. Hierdoor schuiven de investeringsuitgaven naar achteren in de tijd. Dit leidt tot een verschuiving van kosten van 2019 naar 2020 en van 2020 naar 2021.

Naast de regionale keringen is de laatste jaren ook een veel beter beeld verkregen van de polderkades. Binnen de programmatische aanpak worden – naast de regionale keringen – al langer polderkades op basis van urgentie en mogelijkheden om werk met werk te maken, opgehoogd. Om het onderhoud hiervan meer doelmatig en efficiënt uit te voeren onderzoekt Delfland de meerwaarde om deze te normeren op basis van risico's, aansluitend bij de werkwijze voor de regionale keringen.

Wat betreft de doelrealisatie wordt verwacht dat als het gaat om het buitengewoon onderhoud de opgave zoals geformuleerd in het voorstel programmatische aanpak BGO 2016 - 2020 voor de groene en complexe kades uiterlijk in 2020 zal zijn gerealiseerd. Van de Wegen op Kaden is ingezet om in 2020 de risicovolle regionale keringen op orde te hebben. Ook al is dit een

uitdaging, de verwachting is dat ook dat in 2020 gerealiseerd kan worden. Omdat doorlopend trajecten aan het programma toegevoegd worden, zijn mogelijk nog niet alle urgente polderkades in 2020 op orde. In onderstaande figuur en tabel is inzichtelijk gemaakt hoe het programma voor de regionale keringen ervoor staat medio 2018. Circa 75% van de onvoldoende keringen zijn geprogrammeerd en dat levert onderstaand inzicht op.

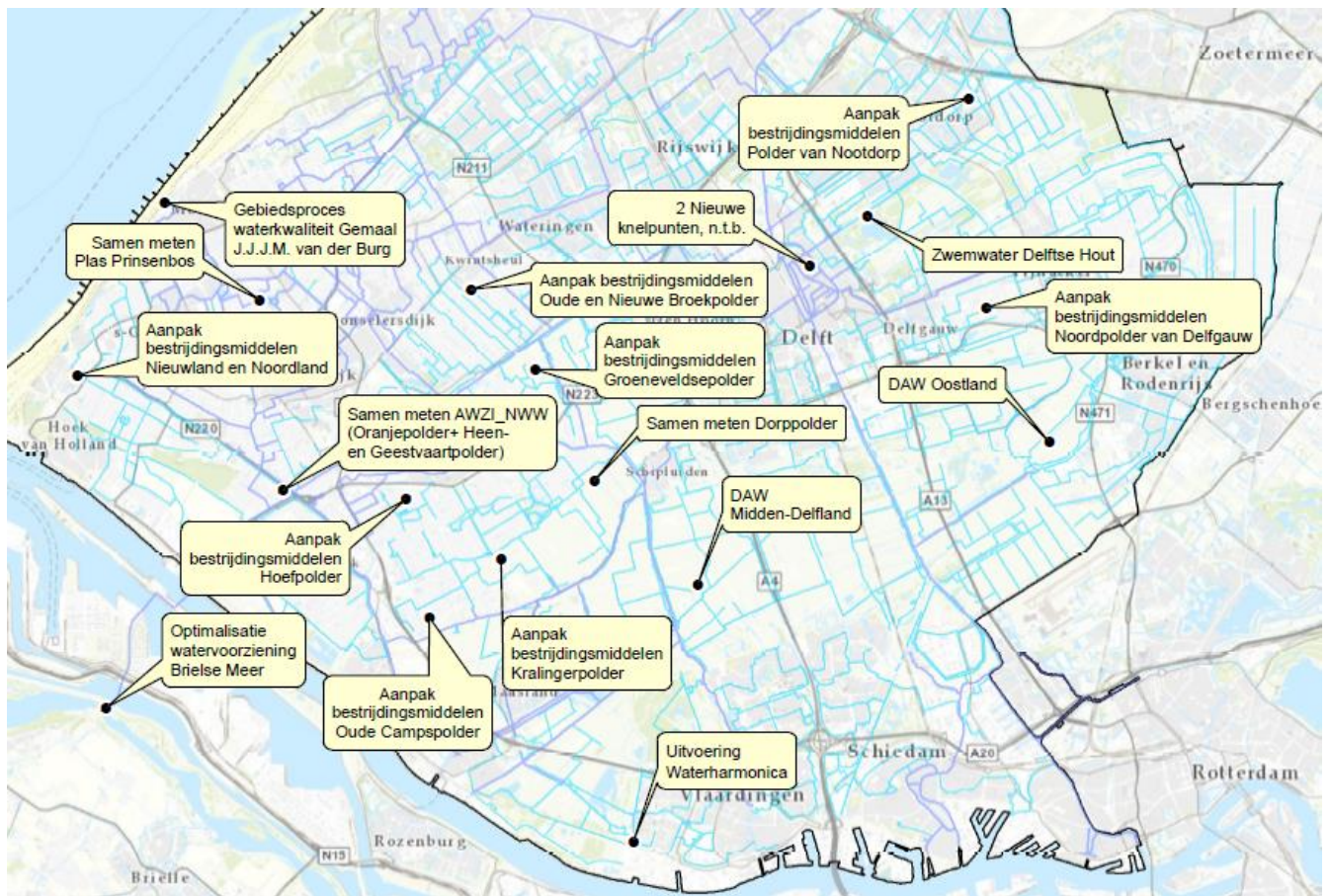
Urgentie	Groen [%]	Complex [%]	WOK [%]	KVP / BWC [%]
5	0	40	5	55
4	0	0	0	0
3	0	30	25	45
2	5	35	55	5
1	5	50	45	0

Omdat geprioriteerd wordt op basis van urgentie, zijn en worden de meest urgente trajecten met voorrang opgepakt. De urgente kades bevinden zich grotendeels in de planvormingsfase, voorbereidingsfase of realisatiefase. In de eerste jaren van de programmatische aanpak is vooral geïnvesteerd in planvorming, het maken van afspraken met wegbeheerders en de voorbereiding van projecten. In de laatste drie jaar van de programmatische aanpak ligt de focus ook meer op realisatie. Begin 2018 is extra capaciteit aan de programmalijn veiligheid toegevoegd teneinde doelrealisatie mogelijk te maken.

Met de jaarlijkse inspecties beoordeelt Delfland waar onderhoud aan de keringen benodigd is. Daarnaast beoordeelt Delfland in de periode tot 2024 of de regionale keringen aan de wettelijke veiligheidsnorm voldoen. Vanuit zowel de inspectie als de beoordeling worden lopende het programma diverse trajecten aan het programma Waterveiligheid toegevoegd. Dit leidt tot een continue herprioritering op basis van urgentie en kansen om mee te liften met ander groot onderhoud. Het leidt er ook toe dat het programma BGO nog steeds een grote opgave kent. Daarbij is onzeker hoe groot de verbeteropgave is die uit de beoordeling komt. Er wordt toegewerkt naar de situatie dat in beginsel alle keringen voldoen aan de veiligheidsnorm (voor regionale keringen vastgesteld door de provincie, voor de polderkades vast te stellen door Delfland zelf). Door met signaleringswaarden (op basis van zettingsverwachting) te werken, kan de kering met een programmatische aanpak op hoogte gebracht worden voordat deze onder de veiligheidsnormering komt. Met het oog op het aflopen van de verzamelkredieten in 2020, wordt begin 2019 een strategie aan de Verenigde Vergadering voorgelegd om de veiligheid van de waterkeringen te borgen. Deze strategie kan invloed hebben op de geraamde investeringsramingen alsmede de benodigde capaciteit voor de komende jaren.

4 Gezond, schoon en zoet water

Figuur 4.1 Overzicht van de toonaangevende projecten die we in 2019 uitvoeren

Zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting

Doelen:

1. In 2019 wordt de strategie Delfland Circulair geïmplementeerd die in 2018 is vastgesteld om op een toekomstbestendige wijze kringlopen te sluiten en (nagenoeg) zelfvoorzienend te kunnen zijn in de waterbehoefte.
2. We zetten ons in voor een (kosten)effectieve zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst samen met de partners.

Medio 2018 is de strategie Delfland circulair in de Verenigde Vergadering vastgesteld. De implementatie van de strategie is gestart en zal in 2019 doorlopen. Bij het implementeren worden allerlei initiatieven genomen om afval (zoals bijvoorbeeld bagger, maaisel en afvalwater) op slimme manieren her te gebruiken in het eigen of een ander proces. Dit vraagt innovatie, onderzoek en een organisatie die duurzaam circulair denkt en werkt. Maar dit vraagt vooral om samenwerking met andere partijen en belanghebbenden. Om dit goed vorm te geven, worden in deze begroting voor de coördinatie van uitvoering van de genoemde strategie middelen vrijgemaakt, in 2019 wederom € 100.000, evenals in 2018. De mogelijke uitvoering van projecten wordt binnen de bestaande programma's opgepakt. Voorbeelden zijn het hergebruiken van maaisel binnen de programma's Waterveiligheid en Watersysteem, de verwerking van slib of het opwerken van biogas tot groengas binnen het programma Afvalwaterketen en zuiveren.

In 2019 werken we verder aan een goede op de functies afgestemde zoetwatervoorziening. We voeren de afspraken uit het Deltaprogramma Zoetwater uit. Onze inzet is enerzijds gericht op het behouden en versterken van de aanvoermogelijkheden voor zoetwater en anderzijds op het verduurzamen en meer circulair maken van de watervoorziening. Het is daarbij belangrijk om

het waterbewustzijn bij onder meer de glastuinbouw te vergroten (de beschikbaarheid van zoetwater is geen vanzelfsprekendheid). Voor de implementatie van het instrument Waterbeschikbaarheid werken we in 2019 onder meer aan een gebiedsproces met de glastuinbouw rondom gemaal J.J.J.M. van der Burg. We benadrukken de eigen verantwoordelijkheid van eindgebruikers om zo zuinig en doelmatig mogelijk met zoetwater om te gaan. Samen met de andere gebruikers van het Brielse Meer voeren we een maatregelenpakket uit om deze zoetwaterbron te optimaliseren en slimmer aan te sturen. Ook verbeteren we de operationele zoetwatervoorziening in het eigen beheergebied, onder meer door slim te sturen op inlaten, doorspoeling en het tegengaan van verzilting. Tenslotte zorgen we voor actuele waterakkoorden en borgen we het belang van goede zoetwateraanvoer bij externe ontwikkelingen zoals de verdieping van de Nieuwe Waterweg.

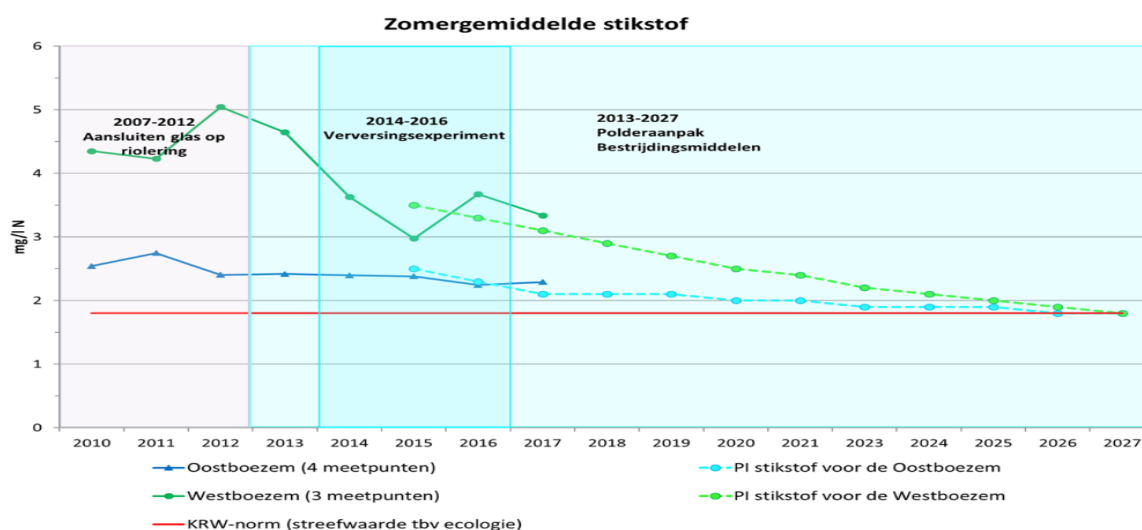
Prestatie-indicatoren met streefwaarden						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage van alle metingen binnen een jaar met een waarde lager dan de richtwaarde van 200 mg/l Chloride		90%	90%	90%	90%	90%
Het aantal gebieden dat binnen Delfland jaarlijks wordt doorlopen met het instrument Waterbeschikbaarheid		2	2	2	2	2

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicatoren in ontwikkeling:

- Totaal primair grondstoffenverbruik Hoogheemraadschap van Delfland (ton). Conform de leidende principes, zoals door de VV is vastgesteld (Delfland circulair voorjaar 2018) kijken we eerst naar voorkomen/beperken en daarna naar zo hoogwaardig mogelijk hergebruiken van grondstoffen. We nemen deze op in begroting 2020 e.v.
- Aandeel hergebruik in de top 5 reststoffen in percentage³. Vanuit de verschillende processen van Delfland komen reststromen. Zoals aangegeven wordt er eerst gekeken of deze reststromen kunnen worden voorkomen/beperkt en daarna wordt gezocht naar mogelijk hoogwaardig hergebruik. De reststoffen waaraan gedacht wordt zijn; baggerslib, maaisel (Bio-massa), Biogas/Groengas, enz.
- Het percentage zoetwater dat hergebruikt wordt vanuit de afvalwaterketen en vanuit het watersysteem. Gemiddeld verpompen we vanuit het watersysteem (176 mln. m³/jaar) en de afvalwaterketen (130 mln. m³/jaar) in totaliteit 306 mln. m³/jaar zoetwater de Nieuwe Waterweg en Noordzee op. Daarentegen laten we jaarlijks 15,5 mln. m³/ jaar zoetwater in vanuit Rijnland en het Brielse Meer.

Chemische waterkwaliteit

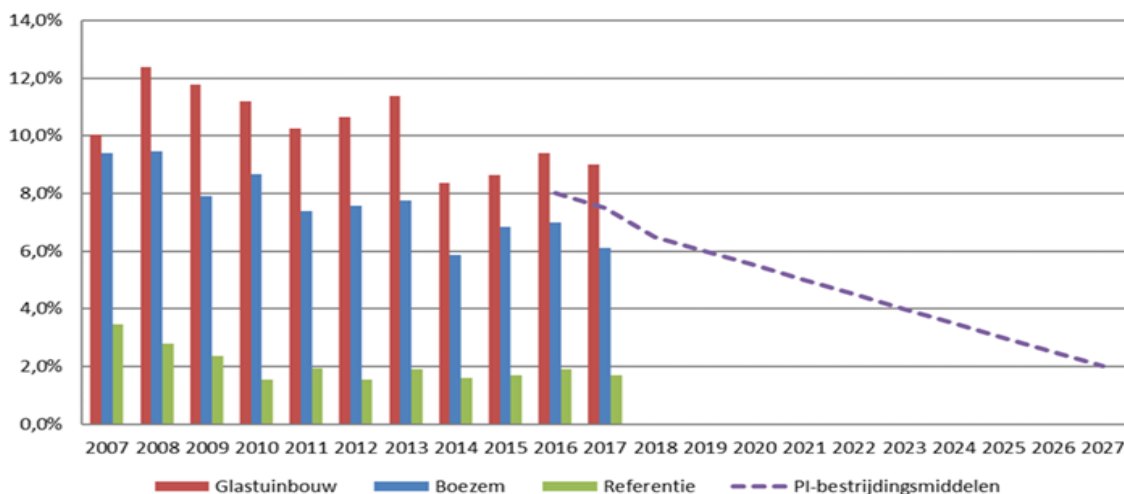
Doel: In 2021 is de chemische waterkwaliteit zodanig dat met een voortgaande ontwikkeling van de ecologische en chemische kwaliteit de KRW-doelen in 2027 zijn gehaald.

³ Een definitieve keuze voor welke 5 van alle reststoffen wij deze PI gaan hanteren volgt begin 2019.

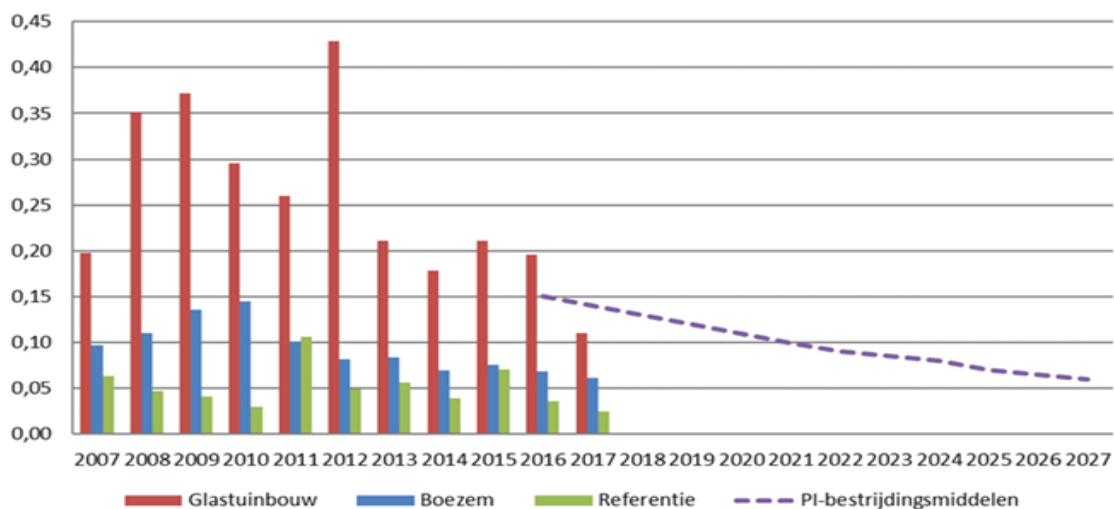
Om de waterkwaliteit aan de normen te laten voldoen, houden we in 2019 vast aan de aanpak van verontreinigingen bij de bron (met name bestrijdingsmiddelen en nutriënten). We zetten daarvoor verschillende instrumenten in, zoals voorlichting, advisering en agendering, naast toezicht en handhaving.

Percentage stoffen aangetroffen (aantal aangetroffen/aantal gemeten)

In de glastuinbouwgebieden continueren we de effectief gebleken aanpak van de polderaanpak bestrijdingsmiddelen (gebiedsgericht meten). Daarnaast is de idee om de samenwerkingstermijn van het Afsprakenkader Emissieloze kas tot en met 2021 te verlengen. Door samen met LTO Glaskracht, gemeenten en het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard hierin op te trekken en elkaars bijdragen op elkaar af te stemmen, vergroten we de impact van onze inspanningen. Ook ontwikkelen en zoeken we waar mogelijk aansluiting bij nieuwe innovatieve manieren die ons helpen het doel (schoon en gezond water) te bereiken, zoals het verder uitrollen van de in 2018 tot stand gekomen pilots waarbij tuinders zelf de waterkwaliteit meten en het verder toewerken naar een ketenaanpak (bijv. met retail, banken) waarin het waterkwaliteitsbelang volwaardig meeweegt (conform de landelijke Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater). De waterkwaliteit in de agrarische gebieden benaderen we vanuit samenwerking in het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) van LTO Noord. Samen met de sector zetten we in op het sluiten van de kringloop in melkveehouderijgebieden. In 2018 is gestart met het opstellen van het derde Stroomgebiedbeheerplan (SGBP3) voor de Kaderrichtlijn Water voor de periode 2022-2027. Hieruit volgt onder meer een maatregelenprogramma voor de periode 2022-2027. Onze inzet is om in 2019 de wateropgave opnieuw te herijken en samen met het gebied, vanuit een gezamenlijk belang te komen tot een gedragen SGBP3. We blijven met gemeenten en bewoners samenwerken om ook in stedelijk gebied de knelpunten voor de waterkwaliteit op te lossen.

Gemiddelde concentratie van de aangetroffen bestrijdingsmiddelen (µg/l)

Voor 2019 en verder hanteren we de volgende prestatie-indicatoren en streefwaarden:

Prestatie indicatoren met streefwaarden:						
Chemische waterkwaliteit	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1) <i>zomergemiddelde stikstofgehalte West- en Oostboezem</i>	2,9 & 2,1 mg/l	2,7 & 2,1 mg/l	2,5 & 2,0 mg/l	2,4 & 2,0 mg/l	2,3 & 2,0 mg/l	2,2 & 1,9 mg/l
2) <i>In % het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal bestrijdingsmiddelen EN de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen</i>	6,5% & 0,13 µg/l	6,0% & 0,12 µg/l	5,5% & 0,11 µg/l	5,0% & 0,10 µg/l	4,5% & 0,09 µg/l	4,0% & 0,09 µg/l

1) De Europese Kaderrichtlijn Water schrijft voor dat de normen voor waterkwaliteit in 2027 gehaald moeten zijn. De prestatie-indicator voor stikstof – zoals deze ook in de waterkwaliteitsrapportage is opgenomen, gaat vooralsnog uit van een constante, gelijkmatige, daling naar de gewenste concentraties in 2027, te weten 1,8 mg/l zowel voor West- als Oostboezem. (N.B. In werkelijkheid zal het verloop waarschijnlijk niet helemaal constant zijn. Op basis van nieuwe inzichten in het werkelijke verloop van de concentraties kan bijstelling van de waarden voor tussenliggende jaren plaatsvinden.)

2) Dit cijfer geeft een indicatie of er een belemmering is voor ecologische ontwikkeling, waarbij de streefwaarde is bepaald op basis van de relatief laag belaste gebieden binnen Delfland (stad en grasland). Streefwaarde 2027 is 2,0% & 0,06 µg/l.

Zwemwater

Doel: De aangewezen zwemwaterlocaties voldoen aan ons waterbeheerplan (hierbij geldt: inspanningsverplichting voor blauwalgen, resultaatverplichting voor bacteriën) en er is alleen bij uitzondering een negatief advies als gevolg van bijvoorbeeld blauwalg en bacteriën.

Voor 2019 staan bron- en structuurmaatregelen gepland voor de Plas Delftse Hout⁴. Deze maatregelen zijn onder meer nodig om de ecologische robuustheid van de plas te vergroten en daarmee de kans op blauwalg te verkleinen. Door deze maatregelen wordt symptoombestrijding (zoals het toepassen van waterstofperoxide) in de toekomst niet langer uitgevoerd. Dit vergt in 2019 een investering van circa € 0,8 miljoen. In het project S.C.H.O.O.N. worden de voorbereidingen getroffen voor de toekomstige verbetering van de waterkwaliteit in de Krabbeplas. Daarvoor is in 2020 een bedrag van € 0,4 miljoen gereserveerd. Tijdens het zwemseizoen monitoren we de zwemwaterlocaties op aanwezigheid van bacteriën en blauwalg.

Prestatie indicatoren met streefwaarden:						
Zwemwaterkwaliteit	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1) <i>Het aantal zwemlocaties met genomen maatregelen</i>	8	8	9	9	9	9
2) <i>Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken.</i>	0	0	0	0	0	0

Naast bacteriën kan ook het ontstaan van blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. We hebben op diverse locaties maatregelen getroffen om de overlast hiervan te beperken en/of om (langdurige) overschrijding van de normen voor bacteriën te voorkomen. Voor deze locaties is het streven dat minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies van kracht is.

Lokale knelpunten en kansen

Doel: Zoveel mogelijk afgesproken lokale waterkwaliteitsknelpunten worden opgelost en kansen worden benut binnen taakstellend budget.

In 2019 zullen twee lokale knelpunten de realisatiefase in gaan en zullen twee nieuwe knelpunten in voorbereiding worden genomen, te weten volkstuinencomplex Hoek van Holland en de situatie rond het Kruithuis. Dit draagt tevens bij aan waterbewustzijn.

⁴ De maatregelen worden samen met de Gemeente Delft uitgevoerd.

Prestatie indicatoren met streefwaarden:						
Lokale knelpunten	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Het aantal lokale knelpunten waarvan gestart wordt met het uitvoeren van de oplossing.		4	4	4	4	4

Coördinatie beheer

Doel: Assetmanagement is geïmplementeerd binnen Delfland.

In 2019 wordt verder ingezet op implementatie van assetmanagement. Dit is een omvangrijke klus. Om die gestructureerd te kunnen uitvoeren is in 2018 een programmaplan opgesteld dat in de komende jaren wordt uitgerold. Belangrijke elementen daaruit voor 2019 zijn: het indelen en decomponeren van assets, het opstellen van uniforme kaders en het destilleren van bijbehorende werkprocessen, en het opleiden van medewerkers zodat zij gesteld staan om hun werk via de principes van assetmanagement uit te voeren. Alle activiteiten zijn erop gericht het volwassenheidsniveau op het gebied van assetmanagement te vergroten.

Financiën

Exploitatie Gezond, schoon en zoet water

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	354	543	419	421	894	888
Chemische waterkwaliteit	2.282	1.908	1.494	1.502	1.511	1.519
Coördinatie beheer	208	244	245	245	220	222
Zwemwater	548	710	688	697	693	688
Lokale knelpunten en kansen	190	335	328	332	337	341
Totaal	3.582	3.740	3.174	3.198	3.655	3.659

Als gevolg van de balansverkorting en de toewijzing van kapitaallasten van toekomstige investeringen aan de programma's zijn de exploitatiekosten hoger dan in de vorige begroting. Het hogere kostenniveau van programmalijn chemische waterkwaliteit in 2018 en 2019 houdt verband met de afgesproken extra inspanning vastgelegd in de Kadernota 2017. In de Kadernota 2020 wordt het besluit voorgelegd voor het al dan niet continueren van de extra inspanning voor de periode na 2019. De stijging van de exploitatiekosten op de programmalijn Zelfvoorzienend en Kringloopsluiting wordt veroorzaakt door een stijging van het aantal doorbelaste uren en kapitaallasten wegens investeringen in de Waterharmonica.

Geraamde investeringsuitgaven Gezond, schoon en zoet water

Programmalijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Zelfvoorzienend en kringloopsluiting	0,1	0,1	5,0	1,8	0,0	0,0
Lokale knelpunten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Zwemwater	0,7	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4
Totaal	1,0	1,1	5,6	2,4	0,6	0,6

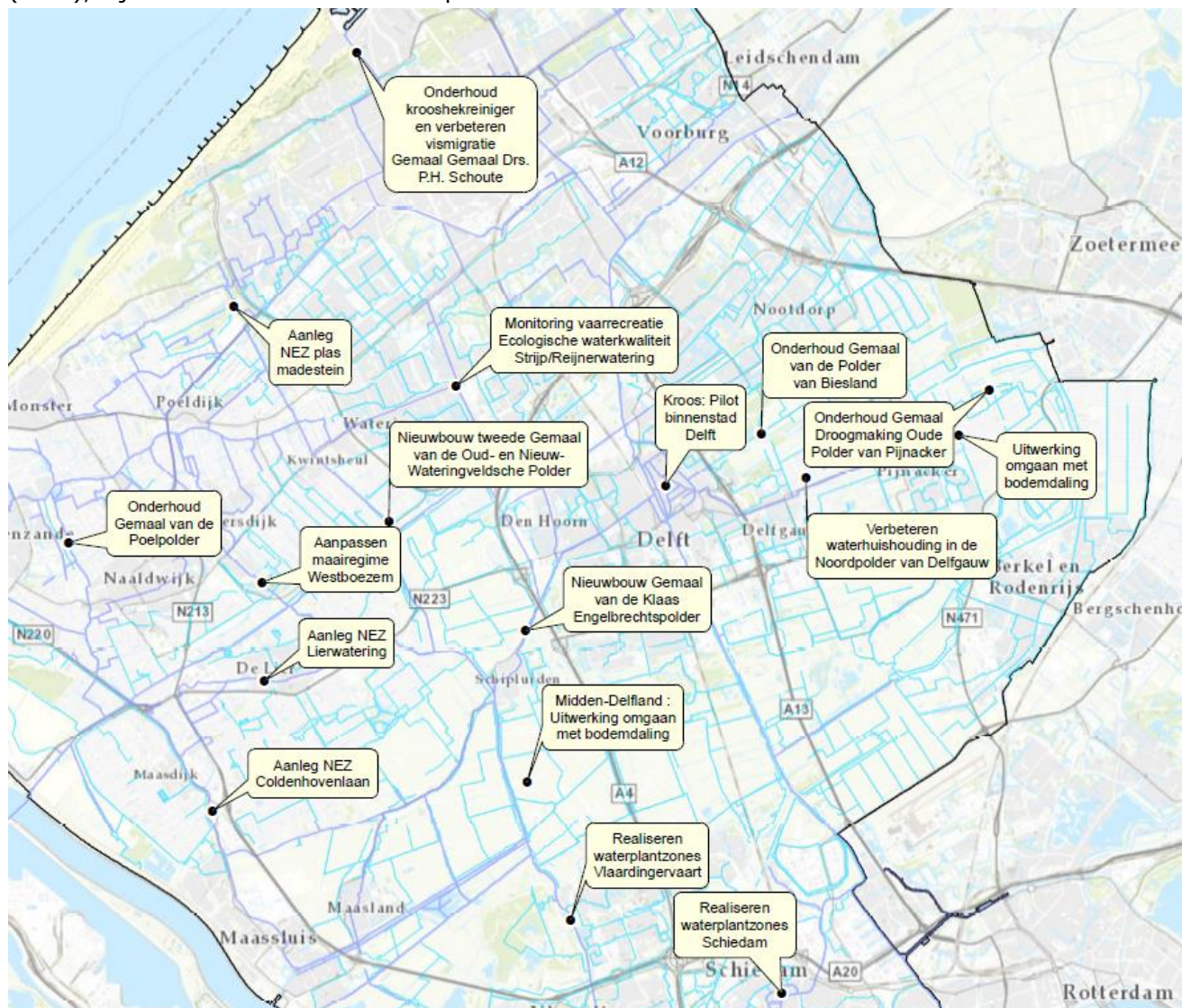
De investeringen bij zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting in de jaren 2019-2021 betreffen implementatie van de waterharmonica. Voor 2019 worden, in samenwerking met de gemeente Delft, nieuwe bron- en structuurmaatregelen ontwikkeld ten behoeve van de zwemwaterlocatie Delftse Hout⁵.

⁵ In de VV van februari 2019 wordt een voorstel voorgelegd met een afwegingskader voor investeringen in zwemplassen. Hierbij wordt meegenomen hoe andere waterschappen omgaan met investeringen in zwemplassen.

5 Watersysteem

Het programma Watersysteem gaat over het dagelijkse (peil)beheer, het voorkomen van wateroverlast door te veel of te weinig water en het verkrijgen en behouden van een goede ecologische waterkwaliteit met een vrije vismigratie. We voeren de reguliere maa- en baggerprogramma's uit voor het in stand houden van de watergangen. Ook stellen we onderhoudsprogramma's op voor de gemalen, inlaten, visliften en andere installaties en voeren we die uit volgens de principes van assetmanagement. Tegelijkertijd maken we peilbesluiten zodat de kunstwerken effectief kunnen worden ingezet ten behoeve van het peilbeheer. We voeren watersysteemstudies uit om locaties waar niet aan de norm wordt voldaan, dus met een te grote kans op wateroverlast, in beeld te brengen. Vervolgens gaan we samen met onze partners op zoek naar oplossingen om de wateroverlast op deze locaties zoveel mogelijk op te lossen. Deze oplossingen worden dan door onze partners of door onszelf bijvoorbeeld via investeringsprojecten, uitgevoerd, waarna deze worden opgenomen in de onderhoudsprogramma's.

Om meer waternatuur te creëren richten we het watersysteem zodanig in dat deze waternatuur zich op eigen kracht kan gaan ontwikkelen. Daartoe zoeken we enerzijds samen met onze partners naar goede locaties voor de aanleg van natte ecologische zones en structuren zoals vissenbossen, waterplantzones, en zetten we anderzijds in op het aanpassen van het maaibeheer en vismigratiemaatregelen. Samen met onze partners wordt er, bovenop de genoemde maatregelen in het watersysteem, ook altijd gekeken naar alternatieve maatregelen die ook bijdragen aan het behalen van de ecologische doelstelling van de Kaderrichtlijn Water (KRW), bijvoorbeeld in het water van polders.

Figuur 5.1 Overzicht van de toonaangevende projecten die we in 2019 uitvoeren

Integraal Watersysteem: waterkwantiteit

Doel: In 2021 is het watersysteem zo ingericht dat er kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van het watersysteem door hevige regenval wordt zodanig verkleind dat deze aan de normering voldoet.

We zijn als Delfland in 2019 verantwoordelijk voor het groot onderhoud van ca. 1.600 km watergangen en voor het dagelijks onderhoud van ca. 1.250 km. We verwachten voor onderhoud aan watergangen bovengemiddeld veel werk te moeten verrichten voor de bestrijding van (oever)begroeiing, kroos en waternavel en voorzien in 2019 extra kosten van circa € 0,35 miljoen. We hebben in 2018 voor het onderhoud aan de gemalen en stuwen een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) opgesteld volgens de principes van assetmanagement. Hiermee is het (achterstallig) onderhoud aan gemalen en stuwen in kaart is gebracht. We actualiseren deze in 2019 en voeren conform uit (exploitatie en investering). Toonaangevende projecten in dit kader zijn de onderhoudswerkzaamheden van de gemalen Droogmakerij van de Oude Polder van Pijnacker, Polder van Biesland en Poelpolder en de aanpassing van de krooshekreiniger van Gemaal Schoute waarbij tevens de vismigratievoorziening wordt verbeterd.

We stellen voor de bediening van peil regulerende kunstwerken zoals gemalen en stuwen dit jaar een bedieningsplan op, leggen deze vast in beleid en voeren deze uit. Hierbij maken we zoveel mogelijk gebruik van de kansen om energiezuiniger, flexibeler en goedkoper te bemalen, waarmee we ook de markt (energieleveranciers) tegemoetkomen die de energiepieken op het elektriciteitsnet willen voorkomen.

Voor het groenonderhoud bij gemalen maken we in 2019 een inhaalslag. Met een nulmeting in 2018 zijn de werkzaamheden in kaart gebracht. Voor dit groenonderhoud is een bedrag van € 0,3 miljoen extra gemoeid.

In 2018 zijn we met betrekking tot het werkproces peilbesluiten gestart met een lean-traject. In 2019 worden de resultaten hiervan in het werkproces geïmplementeerd. De reden voor de actualisatie van het werkproces is dat voorheen een peilbesluit voor een hele polder een herzieningstermijn kende van 10 jaar. Na de wijziging van de Provinciale Verordening is de herzieningstermijn vervallen en dienen peilbesluiten actueel te zijn. Delfland richt zich op de peilgebieden met knelpunten ten aanzien van het vastgestelde peilen en bodemdaling waarbij gebruik wordt gemaakt van de registratie van klachten en meldingen van bewoners en/of peilbeheerders, de aanvragen voor vergunningen en/of de ruimtelijke ontwikkelingen.

We zijn wat betreft het voorkomen van wateroverlast op de goede weg want 39.744 ha van de 40.600 ha van Delfland voldoet aan de norm (de PI voor 2018 is 38.600 ha en voor 2027 is de PI 40.600 ha). We bepalen dit met watersysteemanalyses waarbij de vigerende klimaatscenario's van het KNMI worden gebruikt. De laatste hectares zijn ook bij uitstek de lastigste. Daarnaast geven recente inzichten in de neerslagstatistiek van de afgelopen jaren aan dat de vigerende klimaatscenario's een onderschatting zijn. Daardoor zal naar verwachting een deel van de 39.744 ha niet meer aan de norm voldoen. Dit betekent dat de uitdaging om het doel te halen naar alle waarschijnlijkheid groter gaat worden.

We toetsen ieder jaar een aantal polders in het kader van de norm voor bescherming tegen wateroverlast door inundatie. In 2019 toetsen we een bovengemiddeld aantal polders, om de planning voor de komende jaren (tot en met 2021) te halen. Van de resterende opgave (ca. 800 ha) is circa 50% bebouwd gebied en 50% grasland. Vooral voor de oplossingen in het bebouwde gebied (stad en glas) kijken we vanaf 2019 nadrukkelijk naar nieuwe (innovatieve) vasthoud- en bergingsmaatregelen zoals de inzet van dynamische gietwaterbassins (rainlevel), groenblauwe daken, waterdoorlatende bestrating en ondergrondse opslag van overtollige neerslag. Hierbij zetten we nog meer in op het maken van afspraken met gemeenten en particulieren over de verantwoordelijkheden in de realisatie- en beheerfase van de vasthoudmaatregelen. We zullen daarbij onze publiekrechtelijke taken moeten ondersteunen met privaatrechtelijke afspraken, bijvoorbeeld met particulieren. We pakken dit op in samenwerking met het programma Waterveiligheid, Stedelijk Waterbeheer en Klimaatadaptatie (programma A), waarbij we eveneens inzetten op een samenhang tussen de watersysteemanalyses en de stresstesten die we samen met gemeenten in het kader van klimaatadaptatie uitvoeren. Voor de resterende opgave in het graslandgebied zetten we in op het vaststellen van een gebiedsnormering.

We voeren in 2019, conform de programmering, diverse investeringsprojecten uit om wateroverlast knelpunten op te lossen. Toonaangevende projecten zijn bijvoorbeeld de verdere verbetering van de waterhuishouding in de Noordpolder van Delfgauw, de nieuwbouw van gemaal Klaas Engelbrecht polder en de nieuwbouw van een tweede gemaal in de Oud en Nieuw Wateringveldse polder.

Prestatie indicator per doel

1. Mate van behouden streefpeilen (in %)
2. Het oppervlak van het beheergebied van Delfland dat voldoet aan normen voor inundatie genoemd in de provinciale waterverordening (in ha)

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mate van behouden streefpeilen	93%	95%	95%	95%	95%	95%
Voldoet aan NBW-normering	38.600 ha	39.000 ha	39.400 ha	39.800 ha	39.850 ha	40.100 ha

Toelichting:

1. De peilen zijn ingesteld volgens het vigerende peilbesluit. In het peilbesluit is de afweging gemaakt welk peil de functies van het omliggende gebied zo goed mogelijk faciliteert. Het oppervlaktewater heeft zelf de functie om water te bergen en af te voeren in tijden van neerslag. Daarvoor is het nodig dat het waterpeil stijgt, waardoor een streefwaarde van 100% ook gewoon niet de bedoeling is.
2. We hebben aangegeven in 2027 te voldoen aan de normen voor inundatie zoals deze zijn opgenomen in de provinciale waterverordening. We doen dit stapsgewijs, we hebben aangegeven dat in 2021 39.800 ha van de 40.600 ha voldoet aan die normering. Op dit moment voldoen we daar al aan. De laatste hectares zijn het lastigst. Daarnaast heeft het KNMI op basis van de nieuwste neerslagstatistieken aangegeven dat de gebruikte klimaatscenario's een onderschatting zijn. In 2021 heeft het KNMI nieuwe klimaatscenario's bepaald aan de hand van deze nieuwste neerslagstatistieken. Tot die tijd hanteren we de genoemde streefwaarden en zetten we huidige inzet door.

Integraal Watersysteem: ecologische waterkwaliteit en vismigratie

Doelen

1. In 2021 zijn de inrichting, het beheer en de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en in overige delen van het watersysteem zodanig dat met een verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald.
2. In 2021 zijn de belangrijkste leefgebieden voor vissen in die mate ontsloten, dat met de verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling en de renovatie- en nieuwbouwcyclus voor kunstwerken de KRW-doelen voor vissen in 2027 gehaald worden.
3. In de planperiode van het WBP5 wordt het ambitieniveau voor de waterkwaliteit in de lokale wateren van Delfland vastgesteld en voldoet de waterkwaliteit voor een deel van dit water aan de wensen van burgers, gemeenten en Delfland.

In 2016 is een verzamelkrediet voor het realiseren van meer waternatuur en vismigratie (als onderdeel van de KRW-opgave) toegekend. Hiermee is extra capaciteit en kennis beschikbaar om het maatregelenpakket te verbreden en projecten uit te voeren. Dit is georganiseerd in de 'Groene Motor'. Afgelopen jaar hebben we de landelijke door de STOWA ontwikkelde Ecologische Sleutelfactoren (ESF's) uitgewerkt voor ons eigen beheergebied. Aan de hand daarvan hebben we inzicht gekregen in welke ecologische ontwikkeling in het watersysteem nodig is om de ecologische doelen te behalen. Dit heeft geleid tot een uitbreiding van het maatregelenpakket. Naast de realisatie van natuurvriendelijke oevers en vispaaiplaatsen nemen we ook andere maatregelen. Zo gaan we in een deel van de boezem anders maaien en baggeren zodat waterplantzones kunnen ontstaan, brengen we meer structuur en habitat aan zodat het leefgebied verder verbetert, en realiseren we drijvende eilanden (floatlands) op plekken waar geen ruimte is voor de aanleg van een natte ecologische zone.

Daarnaast blijven we als Delfland in 2019 verantwoordelijk voor het onderhoud van de 49 ha. al eerder aangelegde natte ecologische zones. Ook zijn we in het kader van kroos in 2018 begonnen aan een tweejarige pilot in de binnenstad van Delft. Enerzijds om samen met de

gemeente Delft met elkaar te bepalen welke maatregelen we elk vanuit ons eigen belang en takenpakket zouden kunnen en willen nemen en anderzijds om te onderzoeken wat het effect is van een krooslaag op de ecologische waterkwaliteit. Voor 2019 gelden, naast deze tweejarige pilot in de binnenstad van Delft, de volgende projecten als toonaangevend: de aanleg van natte ecologische zones (NEZ) in de Plas Madestein, Coldenhovelaan, Lierwatering en Plas Molenweg en de realisatie van een waterplantzone in Schiedam en in de Vlaardingervaart.

In 2018 is gestart met het opstellen van het derde Stroomgebiedbeheerplan (SGBP3) voor de Kaderrichtlijn Water, voor de periode 2022–2027. Hieruit volgt onder meer een maatregelenprogramma voor de periode 2022-2027. De systematiek van de Ecologische Sleutelfactoren heeft daarbij een belangrijke rol. Onze inzet is om in 2019 de wateropgave opnieuw te herijken en samen met het gebied, vanuit een gezamenlijk belang te komen tot een gedragen SGBP3. We blijven met gemeenten en bewoners samenwerken om ook in stedelijk gebied de knelpunten voor de waterkwaliteit op te lossen.

De genoemde maatregelen die we nemen voor de verdere verbetering van de ecologische waterkwaliteit zijn vooral gericht op de KRW-waterlichamen. De afgelopen jaren is meer aandacht gekomen voor maatregelen buiten de KRW-waterlichamen. Maatregelen in dit zogeheten lokale water hebben immers een positief effect op de ecologische waterkwaliteit in het gehele systeem. Met de gemeenten versterken we komend jaar de samenwerking met betrekking tot het lokale water. Dit doen we onder meer in het Netwerk Schoon en Gezond Water, maar ook met het uitvoeren van een bijdrageregeling voor het jaar 2019 om initiatieven met betrekking tot het verbeteren van de ecologische kwaliteit in het lokale water te ondersteunen. Deze regeling is bedoeld om voorbeeldprojecten te realiseren. Hiervoor is in 2019 éénmalig € 400.000 beschikbaar.

We streven naar het verder verbeteren van vismigratie. Inmiddels is de boezem met het buitenwater ontsloten voor de vissen. Verdere verbeteringen liften mee met het (groot) onderhoud van de gemalen.

Prestatie indicator per doel

1. Aantal verbeteringen met betrekking tot de ecologische sleutelfactoren in de KRW-lichamen

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Aantal verbeterstappen m.b.t. de vier ecologische sleutelfactoren in de KRW-waterlichamen t.o.v. 1 januari 2018</i>		4	6	10	n.t.b.	n.t.b.

Toelichting

We werken ernaar toe dat in 2021 alle zeven KRW-waterlichamen zodanig zijn ingericht dat de ecologie zich optimaal kan ontwikkelen, met als doel dat de ecologische doelstellingen in 2027 worden gehaald. We hebben voor 4 ecologische sleutelfactoren (habitatgeschiktheid, verspreiding, verwijdering en lichtklimaat) een 3-tal indicaties opgesteld (rood, oranje en groen). Uitgaande van de beginsituatie en een eindsituatie in 2021 waarbij alle 7 KRW-waterlichamen grotendeels op groen staan, is een streefwaarde van in totaal 20 verbeterstappen nodig.

Omdat de ontwikkeling niet lineair verloopt, verwachten we naarmate de tijd vordert per jaar meer verbeterstappen te kunnen zetten. In paragraaf 11.2 wordt de systematiek en de opbouw van de PI nader toegelicht. Voor de periode 2021 - 2027 worden nieuwe PI's ontwikkeld, gericht op de ecologische toestand van het systeem.

Grondwater en bodemdaling

Doelen

1. We bouwen verder aan een toekomstige rol als kwantitatief grondwaterbeheerder en benutten kansen met grondwater.
2. In 2019 hebben we een visie ontwikkeld op de omvang van bodemdaling in het beheergebied en de gevolgen ervan. Uit deze visie bepalen we scenario's en maatregelen om (de gevolgen van) de bodemdaling het hoofd te bieden.

Begin 2019 actualiseren we de beleidsnota grondwater. Hierin wordt de visie opgenomen die met de hoogheemraadschappen Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard is opgesteld. In 2019 werken we deze visie verder uit voor het eigen beheergebied. Met deze visie en de actieve deelname aan het landelijke netwerk rondom grondwater ontwikkelen we ons verder als kwantitatief grondwaterbeheerder die kansen met grondwater benut. De implementatie van de Omgevingswet dwingt de verantwoordelijke overheden nóg beter samen te werken en de burger helderheid te geven over rollen, taken en verantwoordelijkheden op het gebied van grondwater.

In 2018 hebben we met de Bodemdalingsstrategie de omvang en de gevolgen van bodemdaling in het beheergebied in beeld gebracht en een strategie op hoofdlijnen vastgesteld hoe daar mee om te gaan. In 2019 en 2020 werken we de globale strategie in samenwerking met gebiedspartners voor 7 verschillende thema's verder uit om in 2021 te komen tot handelingsperspectieven voor Delfland. Als voorbeeld noemen we de wijk Klapwijk in de gemeente Pijnacker-Nootdorp waarbij we samen met de gemeente (en de inwoners) gaan kijken hoe we met de bodemdaling om kunnen gaan. Met de gemeente Midden-Delfland wordt gewerkt aan een vervolg op de inventarisatie uit 2017. Er wordt onderzocht waar in het landelijk gebied we de bodemdaling zoveel mogelijk willen remmen en hoe we dit kunnen doen en waar we maatregelen moeten nemen om met bodemdaling om te gaan.

Vaarwegbeheer

Doel: Het vaar(weg)beheer in samenwerking met gebiedspartners professionaliseren. We vervullen, naast de nautische beheer, ook de regievoerdersrol in het totale vaarwegbeheer. De aanzet is in 2018 gemaakt en wordt in 2019 verder uitgewerkt.

We krijgen door de toename van recreatievaart steeds vaker de vraag om in delen van het watersysteem gemotoriseerd varen toe te laten. In ons gebied hebben de watergangen die daarvoor in aanmerking komen nagenoeg altijd een belangrijke rol in het behalen van de doelen voor waterkwantiteit en ecologische waterkwaliteit. Waar mogelijk willen we ruimte bieden voor recreatief medegebruik. Om meer inzicht te verkrijgen in het effect van (recreatie)vaart op de (ecologische)waterkwaliteit, monitoren we de in 2017 opengestelde Striip en Reijnerwatering. Deze resultaten gebruiken we voor het opstellen van een vaarnota waarmee we de beleidsregels kunnen actualiseren zodat we aanvragen voor (gemotoriseerd) vaarverkeer en het bepalen van de benodigde beheersmaatregelen sneller kunnen afhandelen.

Financiën

Exploitatie Watersysteem

Programmaliijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Integraal watersysteem	34.116	34.920	34.211	34.260	34.298	34.321
Grondwater en bodemdaling	90	143	138	139	141	143
Vaarwegbeheer	334	102	99	99	100	100
Totaal	34.540	35.165	34.448	34.498	34.539	34.564

Geraamde investeringsuitgaven Watersysteem

Programmaliijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Integraal watersysteem	8,9	11,0	15,0	16,0	16,0	16,0
Totaal	8,9	11,0	15,0	16,0	16,0	16,0

De hoge(re) investeringen voor komende jaren komen vooral voort uit het verwachte groot onderhoud aan de gemalen en stuwen (gebaseerd op de MJOP) en projecten in het kader van de KRW (verzamelkrediet).

6 Afvalwaterketen en zuiveren

Binnen dit programma staat de komende jaren de toekomst van de afvalwaterketen centraal. Onze ambitie op dit gebied is het inzetten van afvalwater als bron van grondstoffen, energie en zoet water.

We voeren diverse innovatieprojecten uit die zijn gericht op de transformatie van de afvalwaterketen. Voorbeelden zijn het produceren en leveren van groen gas, het werken aan nieuwe zuiveringsconcepten, zoals bijvoorbeeld continue korrelslib (HARKOS), het doen van betrouwbare levensduurbepalingen van persleidingen met slimme meetinstrumenten en het herbruikbaar maken van water via een zoetwaterfabriek.

Parallel hieraan werken we verder aan een strategische visie op de toekomst van de afvalwaterketen met onze strategische en contractpartners. Dit is belegd in het programma Circulair en de Toekomstagenda. De visie wordt in 2019 vorgelegd en geborgd in een investeringsprogramma, dat in 2020 voor verdere (bestuurlijke) behandeling gereed is. Deze ambitie past bij de leidende principes van zelfvoorzienendheid en kringloopsluiting (zie programma Gezond, schoon en zoet water).

Figuur 6.1 Overzicht van de belangrijkste projecten die we in 2019 uitvoeren

Transporteren en zuiveren

Doel: De transport- en zuiveringssystemen zijn doelmatig en duurzaam ingericht en blijven voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking.

De ambitie van Delfland om in 2025 energieneutraal te zijn vraagt een aanzienlijke verplichting van zuiveringsbeheer om daar waar mogelijk energie te besparen en/of zelf te voorzien in de eigen energiebehoefte. Waar de zuiveringen van oudsher gezien werden als een afvalverwerkingsinstallatie, zullen ze in de toekomst meer en meer ook gezien worden als locaties voor productie van energie, zoet water en grondstoffen. De realisatie hiervan is gestart met behulp van de masterplannen waarin vervangingsinvesteringen en aanpassingen volgend uit nieuw beleid, technologische ontwikkelingen en nieuwe wettelijke eisen integraal worden afgestemd. In deze masterplannen worden varianten uitgewerkt die zich onderscheiden in de mate waarin zuiveringen worden aangepast. In 2018 is gestart met het masterplan Nieuwe-Waterweg, aansluitend het masterplan De Grote Lucht en het masterplan Transport van Afvalwater. In deze plannen vindt ook de concrete vertaling plaats van de ambitie uit de programmaliijnen Hergebruik Grondstoffen en Delfland Circulair. De varianten worden in 2020 voorgelegd aan het bestuur ter besluitvorming.

Prestatie indicator

1. Voor het totaal van de Delflandse zuiveringen wordt het wettelijke verwijderingsrendement voor stikstof (N) en fosfaat (P) behaald (het gebiedsrendement)
2. Biologische belasting AWZI

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Verwijderingsrendement stikstof in %	75	75	75	80*	80*	80*
Verwijderingsrendement fosfaat in %	75	75	75	80*	80*	80*
Biologische belasting AWZI Harnaschpolder (%)		87	88	89	90	91
Biologische belasting AWZI Houtrust (%)		88	88	89	89	90
Biologische belasting AWZI de Grote Lucht (%)		90	91	91	92	92

* Als besloten wordt tot de bouw van de zoetwaterfabriek wordt het verwijderingsrendement 80%.

In de bovenstaande tabel is AWZI De Nieuwe Waterweg niet opgenomen omdat de prestatie indicator niet geschikt is om de biologische belasting van deze AWZI goed weer te geven. We ontwikkelen een prestatie indicator die ook bij AWZI De Nieuwe Waterweg toegepast kan worden. Bij beschikbaarheid wordt de prestatie indicator voor AWZI De Nieuwe Waterweg toegevoegd.

Hergebruik grondstoffen

Doel: Samen met de PPS-partner wordt in 2018 de Toekomst Afvalwaterketen Delfland gestart waarmee wordt ingezet op het verbeteren van de doelmatigheid en het aanpassen van de zuiveringsinstallaties aan nieuwe ontwikkelingen. In 2021 hebben we alle voorbereidende maatregelen getroffen om op een toekomstbestendige wijze de waterketen te sluiten en de zuiveringen te kunnen door ontwikkelen tot energie-, grondstoffen- en zoetwaterfabrieken.

We hebben de afgelopen jaren gewerkt aan diverse pilotprojecten om het effluent verder op te werken, met als doel effluent in te zetten als bron van zoetwater. Deze ervaringen worden gebruikt bij de doorvertaling naar zoetwaterfabrieken op de zuiveringen. Onder voorbehoud van een positieve besluitvorming wordt in 2019 gestart met het ontwerp van een zoetwaterfabriek op zuivering De Grote Lucht.

Indien de centrale verwijdering van bestrijdingsmiddelen uit het afvalwater van het Westland op AWZI Nieuwe Waterweg een vervolg krijgt, dan wordt hiervoor een ontwerp gemaakt. Beide projecten worden dan in het masterplan van de betreffende zuivering opgenomen zodat een optimale afstemming plaatsvindt met de overige aanpassingen op de zuivering, zoals hierboven aangegeven.

De slibverwerker HVC, die het slib van de afvalwaterzuiveringen van Delfland verwerkt, kan de fosfaat terugwinning uit het slib nog niet realiseren. EcoPhos, die zorgt voor het terugwinnen van fosfaat uit het slibas dat door HVC wordt aangeleverd, heeft vertraging opgelopen in de vergunningverlening ten behoeve van de bouw van een nieuwe fabriek. Dit betekent dat op zijn vroegst eind 2019 fosfaat uit het slib wordt teruggewonnen.

Prestatie indicatoren

1. Energieproductie uit biogas (in miljoenen M3 / jaar)

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Energieproductie biogas (mln. M3/jaar)		12,3	12,4	12,5	12,6	12,7

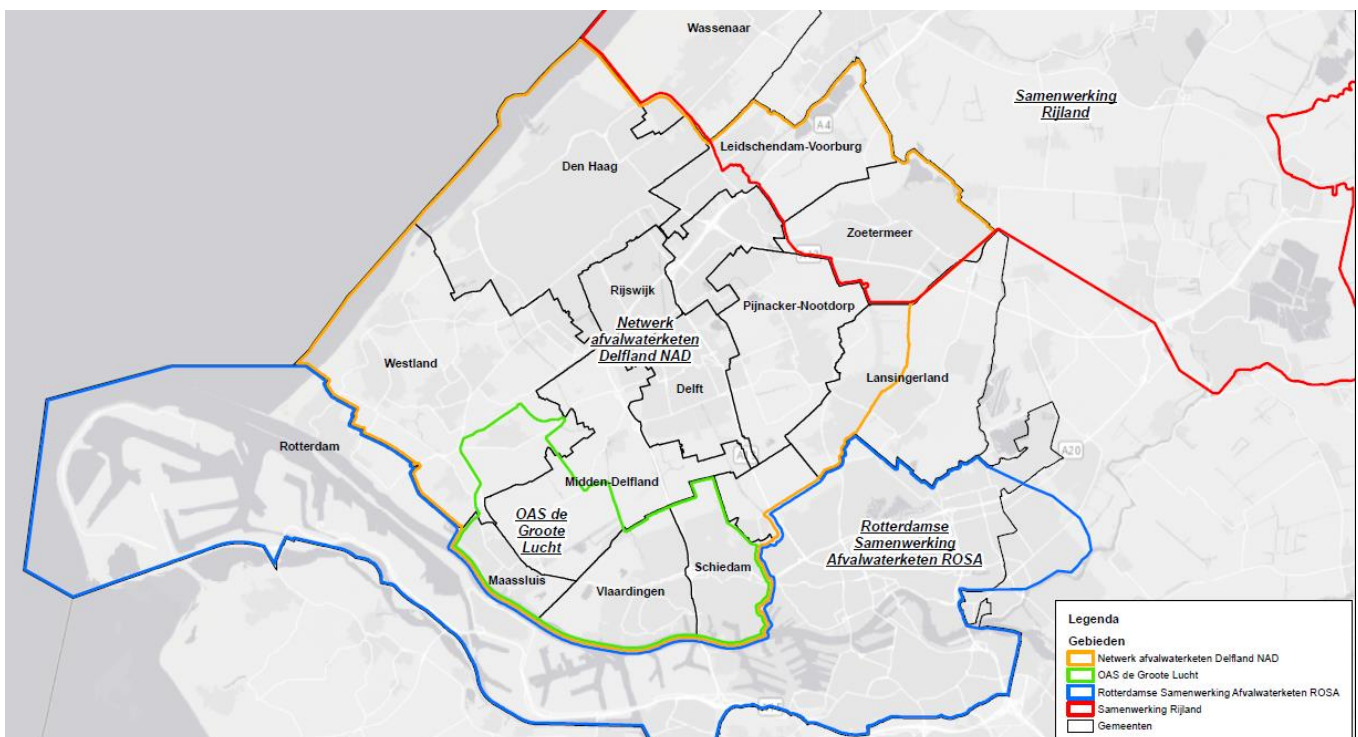
Publiek-Private Samenwerking (PPS)

Doel: Middels het DBFO-contract en samenwerking met de partners in de PPS blijft het transport- en zuiveringssysteem doelmatig ingericht en blijft deze voldoen aan de afnameverplichting en wettelijke eisen voor het transporteren en zuiveren van afvalwater en voor de slibverwerking.

In 2019 wordt een groen gasinstallatie opgeleverd op zuivering Harnaschpolder. Het initiatief waarin onze contractpartner Delfluent mede participeert, laat zien dat we (ook) binnen de PPS samen werken aan innovatieve projecten waarbij draagkracht wordt gecreëerd.

Bij gemaal Morsestraat is geconstateerd dat deze snel vervuild raakt ten gevolge van de configuratie van de kelder, pompen en leidingen. Na positieve besluitvorming wordt in 2019 begonnen met het aanpassen van het gemaal.

Samenwerken in de afvalwaterketen

Figuur 6.2 Overzicht samenwerking in de afwaterketen

Doel: Vergroten van de doelmatigheid en duurzaamheid van de afvalwaterketen conform de afspraken met ketenpartners.

Delfland, gemeenten en de drinkwaterbedrijven blijven investeren in samenwerkingsverbanden, zoals het Netwerk Afvalwaterketen Delfland (NAD), de Rotterdamse Samenwerking in Afvalwaterketen (RoSa) en het Optimalisatie Afvalwater Systeem bij AWZI De Grootte Lucht (OAS DGL). Met deze samenwerking wordt ingezet op zo laag mogelijke kosten, ook voor de langere termijn, waarbij behoud van de kwaliteit van de afvalwaterketen voorop staat. De samenwerking met de partner Delfluent Services BV wordt verder uitgebouwd, door samen te werken in projecten als Harkos en groen gasproductie.

In 2019 wordt met alle betrokken partners het onderzoek gecontinueerd naar optimalisatiemogelijkheden binnen de zuiveringskring Harnaschpolder (OAS HNP). Ook werken we de komende jaren aan een betere ontsluiting en uitwisseling van gegevens van ketenpartners, met het uiteindelijke doel om het beheer te optimaliseren en investeringsbeslissingen beter te onderbouwen. Dit doen we binnen het Interregproject BeGood, het project Samen Meten en Monitoring en door in te zetten op de ontwikkeling van Datamodellen (damo's), waarin uniforme data-uitwisseling centraal staat. Ook worden de schematisaties die eerder zijn gemaakt in 3Di verder geverifieerd en worden de stresstesten verder ingevuld. We werken aan het verminderen van de kwetsbaarheid, door gemeenbeheer in gezamenlijkheid uit te voeren, waarbij Delfland o.a. het operationeel beheer voor gemeente Vlaardingen gaat uitvoeren. Ontwikkelpunten zijn de vergroting van de kennisdeling en de gezamenlijke aanpak van klimaatadaptatie.

Prestatie indicator: Minder stijging van afvalwaterheffingen (gemiddeld huishouden in Delfland, zuiveringsheffing en rioolheffing) ten opzichte van referentie 2011.

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Minder stijging van de afvalwaterheffing t.o.v. de referentie 2011	-€ 32	-€ 40	-€ 48	Nader te bepalen	Nader te bepalen	Nader te bepalen

Financiën:

Exploitatie Afvalwaterketen en zuiveren

Programmalijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Transporteren en zuiveren	16.605	15.395	15.654	15.796	15.971	15.855
Hergebruik grondstoffen	748	554	149	165	181	182
PPS-contract	78.362	70.851	71.615	72.129	71.525	70.657
Samenwerken in de afvalwaterketen	895	986	967	978	991	997
Totaal	96.610	87.786	88.386	89.068	88.667	87.692

Als gevolg van de balansverkorting en de toewijzing van kapitaallasten van toekomstige investeringen aan de programma's zijn de exploitatiekosten lager dan in de vorige begroting. Met ingang van 2019 is de voorziening groot onderhoud zuivering technische werken vervallen, alsmede de jaarlijkse dotatie aan de voorziening. De kosten voor Hergebruik grondstoffen zijn vanaf 2020 structureel lager omdat er alleen voor de jaren 2018 en 2019 extra capaciteit begroot is voor Toekomst Afvalwaterketen Delfland. De structurele daling van de programmalijn PPS-contract houdt verband met afname in de kapitaallasten van circa € 2,4 mln. als gevolg van de balansverkorting en de vorming van de egaliseringsreserve PPS van circa € 5 mln. welke plaatsvindt vanuit de resultaatbestemming. Door toename van de vuillast, betere prestaties en stijging van de indices als gevolg van economische ontwikkelingen, nemen de kosten van de dienstverlening enerzijds toe en anderzijds wordt de begroting vanaf 2022 lager in verband met lagere rentelasten geldlening PPS.

Geraamde investeringsuitgaven Afvalwaterketen en zuiveren

Programmaliijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Transporteren en zuiveren	0,7	1,2	5,0	7,8	7,8	7,8
Hergebruik grondstoffen	1,1	0,5	3,0	1,0	1,0	1,0
PPS		1,1				
Totaal	1,8	2,8	8,0	8,8	8,8	8,8

De raming 2021-2023 wordt op basis van de masterplannen nader geconcretiseerd. Bij het gemaal Morsestraat is een probleem geconstateerd met het onderhoud en de vervuiling van de pompen. Er is uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de oorzaken en mogelijke oplossingen. De oplossing wordt in 2018/2019 gedetailleerd uitgewerkt en gelijktijdig wordt het plan van aanpak opgesteld met de bijbehorende raming. In 2019 zal een investeringsvoorstel worden voorgelegd ter besluitvorming. In de begroting 2019 zijn enkel de voorbereidingskosten meegenomen aangezien de totale investeringskosten nog niet bekend zijn.

In navolging van zuivering De Groote Lucht gaan we in 2019 een groen gasinstallatie realiseren op zuivering Harnaschpolder. Dit project voeren we tezamen uit met Delfluent.

Nu de groen gasinstallatie op zuivering de Groote Lucht is opgeleverd wordt in 2019 begonnen met het optimaliseren van de warmtehuishouding. Hiermee wordt direct een energiebesparing gerealiseerd.

Om in de komende jaren optimale invulling te geven aan de ambities en de mogelijke realisatie van zoetwaterfabrieken zal de infrastructuur op de zuiveringen, waar dit van toepassing is, worden voorbereid. Voor onder andere de projecten zoetwaterfabriek, CO2 terugwinning en warmteterugwinning is de huidige elektrische netaansluiting en de procesautomatiseringsinstallatie (PA) op zuivering De Groote Lucht niet toereikend. Bij positieve besluitvorming door de VV wordt in 2019 begonnen met de realisatie van een nieuwe netaansluiting, conform de wettelijke randvoorwaarden aangegeven door de netbeheerder Stedin, en een geoptimaliseerde PA-installatie.

De voorziening onderhouds vervangingen zuivering technische werken komt, conform bestuurlijke besluitvorming, te vervallen. Een kredietaanvraag hiervoor zal worden voorgelegd. De voorziene investeringskosten zijn in deze begroting opgenomen.

Afhankelijk van voldoende deelname uit de glastuinbouwsector wordt in 2019 geïnvesteerd op zuivering De Nieuwe-Waterweg (Hoek van Holland), met als doel het centraal verwijderen van gewasbeschermingsmiddelen. De investerings- en exploitatiekosten van deze extra zuiveringsstap worden gedragen door de glastuinbouwsector.

7 Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Innovatie en duurzaamheid

Doel:

1. We zijn energieneutraal in 2025 (100% eigen duurzame energieopwekking) en klimaatneutraal in 2050 (0-emissie broeikasgassen).
2. Onze doelen worden met innovatie beter en slimmer gerealiseerd.

In 2018 is onderzoek gedaan naar het grootschalig toepassen van wind- en zonne-energie op de locaties van Delfland, met als doel om in 2025 als Delfland energieneutraal te zijn. Dit leidt mogelijk tot een investeringsvoorstel met betrekking tot het toepassen van zonne-energie in 2019. De toepassing is vooral gericht op daken en terreinen van de afvalwaterzuiveringen van Delfland, rioolgemalen en oppervlaktewatergemalen. Voor windenergie heeft Delfland ook 2019 nodig om verder te verkennen welke mix van windenergie kan worden ingezet voor de eigen duurzame energieopwekking. Hierbij kan men denken aan inbesteding van wind op zee via HVC, overname van bestaande windmolens op het eigen terrein van De Groote Lucht en/of het uitbreiden van het bestaande windmolenareaal door te participeren in de bouw van nieuwe windmolens.

Om duurzaamheid en een opkomend thema als de energietransitie goed in de organisatie te verankeren en daarmee ook te verwerken in het beleid en de uitvoering, worden in deze begroting hiervoor middelen vrijgemaakt. Het betreft € 100.000 voor 2019.

Innovatieprocessen starten met een goed idee en na verschillende (test)fasen kan zo'n idee resulteren in een implementatie in de primaire processen van Delfland. De focus van de innovaties is gericht op de grote maatschappelijke opgaven, zoals klimaatadaptatie, circulariteit, waterkwaliteit, energieneutraliteit en duurzaamheid. Voor de ontwikkeling van innovaties in alle stadia van de innovatiecyclus wordt jaarlijks het innovatiefonds beschikbaar gesteld voor een totaalbedrag van € 1 miljoen.

Prestatie indicator duurzaamheid

Doelstelling uit Strategie Delfland Circulair is klimaatneutraal in 2050. Dat is hetzelfde als 0 ton CO₂ eq./jaar. Dit zijn zeer voorlopige tussendoelen, aangezien nog niet alle (indirecte, scope 3) CO₂ emissies bekend en in beeld zijn. Voorlopig wordt uitgegaan van de meetmethode uit de Klimaatmonitor. Door inkoop van 100% Nederlandse wind- en zonenergie is uitgegaan van een 0 ton CO₂-emissie voor energieopwekking (scope 2) vanaf 2019. In 2016 was dit nog circa 12.000 ton CO₂. De prestatie indicatoren zijn:

1. Totaal primair energieverbruik (definitie volgens MJA-3 en Klimaatmonitor)
2. Aandeel eigen duurzame energieopwekking (conform klimaatmonitor)
3. Klimaatvoetafdruk (uitstoot CO₂ eq. conform Klimaatmonitor)

Prestatie indicatoren met streefwaarde					
	2019	2020	2021	2022	2023
1 Totaal primair energiegebruik (TJ, o.b.v. Klimaatmonitor)	610 TJ	600 TJ	590 TJ	575 TJ	565 TJ
2 Aandeel eigen duurzame energieopwekking (% , o.b.v. Klimaatmonitor)	70 %	75%	80%	85%	90%
3 Klimaatvoetafdruk (ton CO ₂ eq./jaar, o.b.v. Klimaatmonitor)	8.000 ton CO₂	7.500 ton CO ₂	7.000 ton CO ₂	6.500 ton CO ₂	6.000 ton CO ₂
Het percentage van de meervoudig onderhandse-, nationale- en Europese aanbestedingen waarbij, indien passend en proportioneel, MVI is toegepast,	35%	50%	70%	90%	100%

Innovaties kennen verschillende fasen. Het begint bij een idee en als het succesvol verloopt, wordt het uiteindelijk in ons dagelijks werk toegepast. De mate waarin de innovaties bijdragen aan de doelen wordt afgemeten aan het feit of de innovatie met succes in ons primaire proces is toegepast. Elk project tellen we maximaal 1x mee bij de bepaling van succesvolle innovaties.

Prestatie indicator met streefwaarde					
	2019	2020	2021	2022	2023
Het aantal innovatieprojecten dat succesvol is geïmplementeerd is op basis van het TRL (Technology Readiness Level)	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3	2 tot 3

Coördinatie Financiële producten

Doel: De financiële en de bedrijfsprocessen zijn kwalitatief verbeterd en ondersteunen de organisatie optimaal.

Na de succesvolle implementatie van het nieuwe financiële systeem in 2018, hebben de hoogheemraadschappen van Delfland, Rijnland en Schieland & de Krimpenerwaard in voorbereiding een verdergaande samenwerking op het gebied van de financiële administratie vanaf 1 januari 2019. Voor de drie hoogheemraadschappen worden de financieel-administratieve werkzaamheden dan uitgevoerd door Schieland & de Krimpenerwaard. De kosten worden gedeeld (kosten voor gemene rekening). De samenwerking beoogt een afname in kwetsbaarheid, duurzame borging van kwaliteit en hogere effectiviteit en efficiency.

Prestatie indicator

De prestatie-indicatoren illustreren het effect van de mate waarin we onze vermogenspositie weten te beheersen en daarmee een toekomstbestendige organisatie zijn. Daarnaast is tevens de liquiditeitsbegroting weergegeven. De prestatie indicatoren zijn:

1. Netto-schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)
2. Externe financiering in relatie tot de vaste activa
3. Debt ratio (vreemd vermogen gerelateerd aan totaal vermogen)
4. Kassaldo reguliere exploitatie.
5. Vrije kasstroom (werkkapitaal in relatie tot de aflossingsverplichting of cashflow minus verplichte aflossing).

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Netto-schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)	301%	288%	268%	244%	232%	211%
Externe financiering in % vaste activa	85%	90%	86%	80%	79%	75%
Debt ratio	84%	90%	86%	81%	76%	69%
Kassaldo reguliere exploitatie (in € mln.)	79,0	69,3	75,6	80,2	83,4	89,6
Vrije kasstroom (in € mln.)	27,0	24,0	20,2	26,1	29,8	34,8

Aflossingscapaciteit - verwachte kasstroom (* € 1 miljoen)	Ultimo 2018	Ultimo 2019	Ultimo 2020	Ultimo 2021	Ultimo 2022	Ultimo 2023
<i>1 Kasstroom uit exploitatie</i>						
Totale opbrengsten	249,8	250,9	254,3	258,5	262,0	267,9
Totale lasten	-224,0	-219,1	-217,2	-217,2	-217,4	-216,9
Afschrijvingen	53,2	37,4	38,5	39,0	38,8	38,6
<i>1 Totaal kasstroom exploitatie</i>	79,0	69,3	75,6	80,2	83,4	89,6
<i>2 Kasstroom investeringen</i>	*) -36,3	-28,7	-38,1	-36,4	-34,6	-34,6
<i>3 Kasstroom aflossingen</i>	-15,7	-16,6	-17,3	-17,7	-19,0	-20,2
Totale vrije kasstroom	27,0	24,0	20,2	26,1	29,8	34,8

*) inclusief HWBP

Financiën

Exploitatie Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Programmaliijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Coördinatie innovatie en duurzaamheid	3.669	3.809	3.659	3.670	3.682	3.695
Coördinatie Financiële producten	4.012	4.361	4.360	4.402	4.419	4.052
Totaal	7.681	8.170	8.020	8.071	8.101	7.747

De begrote kosten stijgen in 2019 met circa € 0,5 mln. Dit is vooral het gevolg van geraamde kosten voor de participatie van Delfland in de Financiële Eenheid (FE) van het Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard.

Geraamde investeringsuitgaven Innovatie, duurzaamheid en financiële producten

Programmaliijn (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Coördinatie financiële producten	0,3	-	-	-	-	-
Totaal	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Het voor 2018 begrote bedrag betrof de afronding van de implementatie van het nieuwe financiële systeem Prosa. In 2019 worden hiervoor geen investeringsuitgaven verwacht.

8 Bestuur, organisatie en instrumenten

Het programma Bestuur, Organisatie en Instrumenten kent de programmalijnen Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening, Coördinatie regulering en toezicht, Waterbewustzijn en communicatie en Crisisbeheersing.

Organisatieontwikkeling, sturing en informatievoorziening

Doel:

1. We zijn een open en transparante ontwikkel- en beheerorganisatie met een samenwerkingsgerichte grondhouding naar zijn partners. We zijn flexibel waar dit nodig is en innovatief om de veranderingen op een effectieve manier vorm te geven. Dit gaat niet ten koste van zijn financiële positie. De organisatie is daarom gericht op een efficiënte uitvoering van de taken en het bereiken van de doelen met een gematigde tariefontwikkeling.
2. We waarderen informatie als een kostbaar middel dat van iedereen is en heeft informatie volledig geïntegreerd als een cruciale productiefactor.

Organisatieontwikkeling

De ontwikkeling van de organisatie loopt langs een zestal speerpunten. We werken aan werkprocessen, waarbinnen kennismanagement en topkwaliteit van advies en productie centraal staan, aan teamcultuur, waarbij het gaat om een professionele veiligheidscultuur en strategisch inzetten van personeelsbeleid en tenslotte aan sturingslijnen, waarbij het gaat om sturing vanuit de keten en werken van buiten naar binnen.

Als het gaat om strategisch personeelsbeleid is de inzet gericht op mobiliteit, duurzame inzetbaarheid en eigenaarschap, om de flexibiliteit van de organisatie verder te vergroten.

Digitalisering en informatievoorziening

Voor de digitale volwassenheid is het uitgangspunt dat onze klanten steeds meer behoefte hebben aan snelle, gemakkelijke, 24/7 en digitale dienstverlening en beschikbaarheid van kennis en informatie.

Digitale volwassenheid gaat ook over de continuïteit van bedrijfsprocessen en de informatievoorziening. In toenemende mate wordt Delfland bedreigt door cyberaanvallen. We wapenen ons hiertegen met adequate preventieve en curatieve maatregelen voor informatiebeveiliging en brengen deze op het noodzakelijke niveau met behulp van een reeks investeringen in 2019 en verder. Ook wordt de innovatie Secure Node (voorheen 'keylocker') verder doorontwikkeld, zodat de uitrol ter bescherming van de verbindingen naar de assets van Delfland kan plaatsvinden.

Daarnaast zal 3Di, dat sinds 2014 wordt toegepast en geïmplementeerd binnen Delfland, nog steeds worden doorontwikkeld. Tot 2020 worden alle modellen geactualiseerd naar de laatste standaard, en passen we ze in toenemende mate toe in Delflandse primaire werkprocessen, waaronder watersysteemanalyses, crisisbeheersing, communicatie, ruimtelijke planvorming en klimaatontwikkelingen (stresstesten). De markt wordt uitgenodigd voor ondersteuning en advisering bij deze toepassingen. De stresstesten, als onderdeel van klimaatadaptatie, geven aanleiding om in 2019 integrale modellen te ontwikkelen samen met de gemeenten, waarbij 3Di modellen van riolering en watersysteem worden gekoppeld. Dit vraagt om goede afspraken voor beheer en onderhoud van deze modellen met omliggende gemeenten (w.o. in NAD verband).

Omgevingswet

In 2019 is de implementatie van de Omgevingswet op volle stoom en starten we met de transformatie van organisatie en processen van Delfland voor meer integratie, efficiency en klantvriendelijkheid. Dat heeft voor de organisatie veel gevolgen. Water wordt onder de Omgevingswet nog meer als integraal onderdeel van de leefomgeving benaderd. De medewerkers krijgen hierbij ondersteuning om de bijbehorende competenties te ontwikkelen en in pilots wordt geoefend in de nieuwe manier van werken.

Facilitaire zaken

Op het gebied van de huisvesting van de organisatie zal in 2019 het verbouwen van de kantoorpanden en overige algemene bouwkundige voorzieningen op De Groote Lucht starten, op basis van het in 2018 opgestelde programma van eisen.

Het afstoten van de locatie Kijkduin zal mogelijk in 2019 zijn beslag krijgen. De afspraak is gemaakt om de opbrengsten, waarvan de hoogte afhankelijk is van de bestemming die aan de locatie kan worden gegeven, te storten in de algemene reserve.

Buitenland

In maart 2018 hebben de gezamenlijke waterschappen in Nederland met de ministeries van BuZa en I&W de Blue Deal gesloten. In dit programma dat loopt tot 2030 worden de buitenlandse activiteiten op watergebied van de betrokken partijen zoveel mogelijk geïntegreerd en deels gesubsidieerd.

Binnen Delfland is geen apart budget beschikbaar voor buitenlandse activiteiten. De ureninzet komt uit de bestaande formatie en de overige kosten en inkomsten (uit subsidies) komen ten laste van het budget Strategie. In het voorjaar van 2018 heeft de VV een overzicht gekregen van de kosten van de buitenlandactiviteiten. Die bedroegen netto (uitgaven minus inkomsten) in totaal ongeveer € 100.000 (ureninzet en out-of-pocket kosten). Wij komen in 2019 met een herijking van het buitenlandbeleid, waarbij we tevens de financiële consequenties in beeld brengen.

Prestatie indicator:

1. De medewerkers motivatie uitgedrukt in een cijfer voor werkplezier
2. Ziekteverzuim
3. Digitale volwassenheid van de organisatie

Prestatie indicatoren met streefwaarde						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1 Medewerkers motivatie		7,3	7,3 *)	7,5	7,5 *)	7,5
2 Ziekteverzuim		4,8%	4,7%	4,6%	4,5%	4,5%
3 digitale volwassenheid van de organisatie: digitale dienstverlening		88%	90%	95%	98%	100%

*) score voorgaande jaar aangehouden

Medewerksmotivatie wordt uitgedrukt in het cijfer voor werkplezier. Werkplezier is een samengestelde parameter uit verschillende aspecten, waaronder algemene opvatting over het werk, de organisatie, leidinggevende, mate van invloed en beloning. We meten standaard eens per twee jaar de medewerkersmotivatie. In 2016 was het cijfer van Delfland 7,1 (ter indicatie: van de branche 7,0 en van de waterschappen gezamenlijk 7,4.) Door een aanpassing voor alle waterschappen van de systematiek van meten wordt de volgende meting in 2019 verricht. De streefwaarde is dan 7,3. In 2018 voert Delfland zelfstandig een beperkte tussentijdse meting uit. Over de resultaten daarvan wordt in december 2018 separaat aan het bestuur gerapporteerd.

Het ziekteverzuim wordt uitgedrukt in het % medewerkers dat niet inzetbaar is. De streefwaarden passen bij onze ambitie om de inzetbaarheid van onze medewerkers te verhogen. In 2017 was het ziekteverzuim 4,83%. In 2018 ligt het naar verwachting iets hoger, onder meer door de dubbele griepgolf begin dat jaar. Inzet is om het verzuim met ingang van 2019 in een aantal stappen terug te dringen naar 4,5%. Het nieuwe beleid, de trainingen voor leidinggevend en de beschikbaarheid in de tweede lijn van professionele hulpverleners moeten hier een bijdrage aan gaan leveren.

Voor de Digitale volwassenheid wordt ook in 2019 de aanbodmonitor voor digitale dienstverlening van BZK gebruikt. In de toekomst wordt hierin op meerdere thema's gerapporteerd. Ten behoeve van de vergelijkbaarheid hanteert Delfland het thema Organisatie. In 2018 was de score van Delfland hierop 88%. Voor 2019 en verder ligt de streefwaarde tussen de 90 en 100%. Het thema digitale dienstverlening is daarin begrepen: vanaf 2019 is alle dienstverlening ook digitaal beschikbaar.

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicatoren in ontwikkeling:

- Veiligheidscultuur uitgedrukt als een 12-maandelijks voortschrijdend gemiddelde van het totaal aantal geregistreerde cases per miljoen gewerkte uren door medewerkers en aannemers/adviseurs.

Coördinatie regulering en toezicht

Doel:

1. De reguleringsketen vormt een transparante en efficiënte schakel tussen buiten (gebied) en binnen (Delfland).
2. Het instrumentarium van toezicht en handhaving is effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren.
3. We ontwikkelen één integrale en actuele legger voor alle waterstaatswerken.
4. We implementeren de Omgevingswet en grijpt de veranderingen aan om in samenwerking met de gemeenten de wettelijke instrumenten aan te passen.
5. We stellen de Waterschapsverordening integraal op waarbij alleen de strikt noodzakelijke regels en procedures zijn opgenomen.

Een belangrijk kenmerk van deze vijf doelen is de klanttevredenheid. Onze procedures en verantwoordelijkheden zijn klantvriendelijk, transparant en eenvoudig. Nieuwe ontwikkelingen op dat vlak (zoals Omgevingswet) worden zo vormgegeven dat de klantvriendelijkheid, transparantie en eenvoud op een ongewijzigd hoog niveau blijft.

In 2018 is gestart aan het vormgeven van een eerste versie van de integrale en actuele legger. Op basis van de in 2018 vastgestelde uitgangspunten voor de Waterschapsverordening, wordt in de eerste helft 2019 een eerste concept opgeleverd.

Prestatie indicator

1. Vergunningen worden binnen de termijn van 8 weken afgehandeld
2. Het aantal landelijke eisen waar het toezicht en handavingsinstrumentarium van Delfland aan voldoet
- 3.

Prestatie indicatoren met streefwaarde

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>De vergunningen worden binnen de wettelijke termijn van 8 weken verstrekt</i>		95%	95%	95%	95%	95%
<i>Het aantal landelijke eisen waar het toezicht en handavingsinstrumentarium van Delfland aan voldoet</i>		90%	100%	100%	100%	100%

De snelheid van dienstverlening blijft ook in 2019 een belangrijk aandachtspunt als het gaat om klanttevredenheid. Het gaat hierbij om de mate waarin we in staat zijn om indirect of directe klantvragen binnen de wettelijke termijn en/of servicenormen af te handelen. Voor een directe klantvraag zoals een vergunningaanvraag is de wettelijke termijn gelijk aan de service norm van 8 weken. Door de complexiteit van een deel van de vergunningaanvragen en handavingsacties geldt een streefwaarde van 95%. De afgelopen jaren is in de praktijk gebleken dat de snelheid van dienstverlening rond die waarde schommelt en dat 95% dus een realistisch streven is. Om een beeld te hebben van deze prestatie indicator worden de twee meest omvangrijke klantvragen qua volume gemiddeld:

- 1) 1.750 terugkoppelingen na controles/handavingsacties;
- 2) 1.050 watervergunningen (circa).

De kwaliteit van het toezicht- en handavingsinstrumentarium wordt uitgedrukt in de mate waarin we voldoen aan de wettelijke vereisten. Hiertoe is in 2018 een nulmeting uitgevoerd. Op grond van het verbeterplan dat wordt uitgevoerd, streven we ernaar eind 2019 aan 90% van alle vereisten te voldoen, en vanaf 2020 aan 100%.

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicator in ontwikkeling:

- Een prestatie indicator voor de voortgang van de implementatie van de omgevingswet.

Waterbewustzijn en communicatie

Doelen

1. In 2021 zijn inwoners van Delfland zich bewust van het water om hen heen, van de gevolgen van klimaatverandering en van hun eigen handelingsperspectieven.
2. We dragen met communicatie bij aan onze reputatie bij burgers, belanghebbenden en maken daarbij optimaal gebruik van digitale middelen.

De nadruk ligt in het begrotingsjaar op:

- a. De communicatieve organisatie: een methodiek om communicatie op een juiste manier in te zetten en het ondersteunen van de organisatie in haar communicatieve opgave;
- b. Ken uw omgeving via interactie en dialoog: verdere uitwerking van de social media strategie en inbedden hiervan in de organisatie;
- c. Vergroten waterbewustzijn door uitrol campagne (vanaf eind 2018 en verder) en waterschapsbewustzijn door actieve inzet van communicatiemiddelen. Begin 2019 wordt in verband met de verkiezingen gericht campagne gevoerd om de kerntaken van ons waterschap bij het brede publiek onder de aandacht te brengen.

Dit vraagt om een team Communicatie dat in staat is op strategisch, tactisch en operationeel te schakelen, tussen bestuur en met en binnen de ambtelijke organisatie. De teamontwikkeling die we in de tweede helft van 2018 hebben gestart om de teamleden toe te rusten op hun rol in de organisatie zetten we in 2019 voort.

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicatoren in ontwikkeling:

- Een prestatie indicator waarmee gedragsbeïnvloeding in relatie tot waterbewustzijn te meten is.
- Er wordt in 2019 een nulmeting gedaan naar de prestatie-indicatoren klanttevredenheid, naamsbekendheid en reputatie. Aan de hand van de uitkomsten van de nulmeting worden de streefwaardes bepaald voor de volgende jaren vanaf 2020.

Crisisorganisatie

Doel: Tijdens een crisis is de calamiteitenorganisatie in staat de calamiteit adequaat en op effectieve en efficiënte wijze te bestrijden.

Het jaar 2019 staat vooral in het teken van de (door)ontwikkeling van de crisisorganisatie. Voor wat betreft de ontwikkeling van de medewerkers van de crisisorganisatie werken we volgens een Opleiden, Trainen en Oefen (OTO) plan. In dit plan staan in de eerste helft van het jaar vooral teamtrainingen en rolspecifieke trainingen centraal. In de tweede helft staat oefenen op de agenda, waarbij in het najaar een systeemoefening wordt georganiseerd.

Daarnaast wordt ook ingezet op de samenwerking binnen de regio West Crisisbeheersing om onder andere te komen tot uitwisseling van crisisrollen en het vergroten van onderlinge kennis waaronder die op het gebied van informatiemanagement en netcentrisch werken. Een voorbeeld van deze samenwerking is de oefening met de Veiligheidsregio Haaglanden en de gemeente Den Haag voor een Europees project om het innovatieve vermogen van crisismanagement in Europa te verbeteren ('DRIVER+').

Ten slotte wordt iedere calamiteit geëvalueerd. Nadat de evaluatie van een calamiteit is vastgesteld, worden de ontwikkelpunten binnen twee maanden verwerkt in de handboeken.

Prestatie-indicator:

- 1) Iedere calamiteit wordt geëvalueerd. Nadat de evaluatie van een calamiteit is vastgesteld, worden de ontwikkelpunten binnen twee maanden verwerkt in de handboeken.
- 2) Er wordt een systeemoefening voorbereid en gehouden.

In 2019 heeft Delfland de volgende prestatie-indicator in ontwikkeling:

- De prestatie indicator aantal serious non conformities in de audit van het crisis management systeem.

Financiën:

Exploitatie Bestuur, organisatie en instrumenten

Programmaliijn (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Organisatieontwikkeling, sturing en infovoorziening	18.124	21.533	21.092	20.679	20.768	21.112
Coördinatie regulering en toezicht	7.486	8.339	7.024	7.108	7.189	7.277
Waterbewustzijn en communicatie	1.647	1.728	1.405	1.408	1.423	1.444
Crisisorganisatie	849	696	692	698	704	704
Totaal	28.107	32.297	30.211	29.893	30.084	30.537

De kosten van het programma stijgen in 2019 met ca. € 4,2 mln. Dit wordt veroorzaakt door kosten voor implementatie van de omgevingswet, toezicht en handhaving en organisatieontwikkeling (€ 1,8 mln.), hogere kapitaallasten voor huisvesting, Prosa en H@RM (€ 1,3 mln.) en de eenmalige kosten voor de Waterschapsverkiezingen (€ 1,1 mln.).

Geraamde investeringsuitgaven Bestuur, organisatie en instrumenten

Programmaliijn (bedragen * € 1 mln.)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Organisatieontwikkeling, sturing en infovoorziening	2,1	3,9	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal	2,1	3,9	0,3	0,2	0,2	0,2

De investeringsbegroting betreft aanpassing huisvesting Vlaardingen (€ 2,2 miljoen), verbeteringen in de informatiebeveiliging (€ 0,4 miljoen), de migratie naar de Cloud alsmede vervanging van laptop, tablets en smartphones (€ 0,8 miljoen). Tevens vinden investeringen plaats in het kader van de beveiliging van de vitale infrastructuur (€ 0,5 miljoen).

9 Algemene dekkingsmiddelen - belastingen

Voor de belastingopbrengsten die we ontvangen is een gemeenschappelijke regeling getroffen: de Regionale Belastinggroep (RBG). De RBG is een uitvoerende organisatie die in opdracht van onder andere Delfland de belastingheffing en -inning uitvoert. In 2019 wordt de strakke sturing van de belastingopbrengsten gecontinueerd ter borging van het realiteitsgehalte.

Heffingsgrondslagen

Voor de berekening van de belastingopbrengsten zijn de volgende aannames gehanteerd voor wat betreft de heffingsgrondslagen:

- *Huishoudens:* De aantallen zijn gebaseerd op de geactualiseerde prognoses over 2018 en de prognoses over de periode 2019-2023 van alle inliggende gemeenten van Delfland over de toename van het aantal huishoudens. De gewogen gemiddelde groei bedraagt jaarlijks 1,1%. Het aantal huishoudens voor 2019, begroot op 515.000, is bepalend voor de opbrengsten 2019 van de ingezetenenheffing;
- *Economische waarde:* De economische waarde voor 2019 is gebaseerd op de meicirculaire 2018 van de rijksoverheid en betreft de marktontwikkeling tussen 1 januari 2017 en 1 januari 2018. De aanslagen gebouwd 2019 worden gebaseerd op de WOZ-waarden per 1 januari 2018. Voor de begroting 2019 is gerekend is met een gemiddelde *stijging* van de waarde van woningen van 7,0% en voor niet-woningen van 1,0%. Voor de periode ná 2019 is deze prognose eveneens gehanteerd. Vast uitgangspunt is dat een stijging (daling) van de WOZ-waarden als geheel opbrengstneutraal werkt en derhalve leidt tot een evenredige daling (stijging) van het tarief voor gebouwd. De economische waarde is namelijk de basis voor de berekening van het tarief voor de categorie gebouwd;
- *Ongebouwd, wegen en natuur:* De ramingen van de hectares voor ongebouwd (wegen en overig) en natuurterreinen zijn voor alle jaren overeenkomstig de realisatiecijfers 2017;
- *Zuiveringsheffing woonruimten en bedrijven:* Het aantal vervuilingseenheden voor woonruimten sluit in grote lijnen aan op de aannames voor het aantal huishoudens (stijging 0,9% per jaar). Het aantal vervuilingseenheden veroorzaakt door de bedrijven is voor 2019 en verder onveranderd gehouden ten opzichte van de realisatiecijfers van 2017. Met deze vervuilingseenheden is gerekend bij de berekening van de zuiveringsheffing;
- *Leges en precario:* De opbrengsten voor leges zijn gebaseerd op de Legesverordening Delfland 2017 en de ten behoeve van de legesaanslag opgestelde begrotingen van enkele zeer grote infrastructurele projecten. De geraamde opbrengsten 2019 voor precario zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren.

Belastingeenheden 2018-2023

Belastingsoort	Eenheid	Begroting 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Watersysteemheffing:							
Ingezetenen	Huishoudens	507.000	515.000	522.000	528.800	534.000	539.200
Gebouwd	WOZ (mln.)	141.697	152.680	161.535	170.904	180.817	191.304
Ongebouwd (overig)	Hectare	14.500	14.500	14.500	14.500	14.500	14.500
Ongebouwd (wegen)	Hectare	4.500	4.500	4.500	4.500	4.500	4.500
Natuur	Hectare	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
Verontrein.heffing	Verv.eenheid	400	400	400	400	400	400
Zuiveringsheffing	Verv.eenheid	1.451.600	1.452.500	1.467.100	1.481.300	1.492.100	1.502.900

Kwijtschelding en oninbaar

Het in de tabel vermelde aantal huishoudens (watersysteemheffing ingezetenen) is het totale aantal heffingsplichtigen, derhalve vóór aftrek van kwijtschelding en oninbaar. Op grond van de kwijtscheldingsnorm van 100% van de bijstandsuitkering komen rond 57.000 huishoudens (11% van het totaal) in aanmerking voor kwijtschelding. De mate van oninbaarheid wordt geraamd op 8.000 huishoudens (1,5%).

Bij de zuiveringsheffing wordt rekening gehouden dat 2,0% ⁶ van het aantal vervuilingseenheden (woningen) niet zal worden geïnd (23.000 v.e.). Dit percentage is hoger dan bij de watersysteemheffing ingezetenen omdat voor de zuiveringsheffing sinds 2017 geen kwijtschelding meer wordt verleend. Bij bedrijven gaat het om 1,1% (3.000 v.e.).

Belastingopbrengsten

De ontwikkeling van de belastingopbrengsten in de komende jaren is in onderstaande tabel weergegeven. Voor de watersysteemheffing is overeenkomstig het coalitieakkoord gerekend met een jaarlijkse stijging van 1,5%. Voor het tarief van de zuiveringsheffing is uitgegaan van € 93,50 per vervuilingseenheid voor de periode tot en met 2022; vanaf 2023 is gerekend met een stijging van 1,5% (Kadernota 2019).

Overigens houden we rekening met het volgende:

- In aanvulling op het coalitieakkoord is het tarief watersysteemheffing gebouwd gecorrigeerd met de stijging van de WOZ-waarde;
- De extra meeropbrengsten ten opzichte van de tarieven volgens het actuele kostenmodel worden gedoteerd aan de Reserve tariefdemping zuiveringsheffing;
- De ontwikkeling van de opbrengsten vanaf 2020 is indicatief. Besluitvorming hierover zal worden genomen door het dan zittende bestuur.

Belastingopbrengsten 2018-2023

Belastingsoort (bedragen zonder min-teken * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
a. Watersysteembeheer						
ingezetenen (netto)	53.884	55.554	57.164	58.771	60.245	61.738
Gebouwd	37.408	38.323	39.503	40.675	41.769	42.852
ongebouwd (overig)	1.388	1.327	1.347	1.367	1.387	1.408
ongebouwd (wegen)	2.068	2.059	2.090	2.1219	2.153	2.185
Natuur	12	12	12	13	13	13
Verontreinigingsheffing	35	37	37	37	37	38
Netto opbrengsten watersysteem 1)	94.795	97.312	100.153	102.984	105.604	108.234
b. Zuiveringsbeheer						
Netto opbrengsten zuivering 2)	132.714	133.340	134.677	135.976	136.967	140.029

1) opbrengsten ingezetenen na aftrek van kwijtschelding en oninbaar

2) opbrengsten zuivering na aftrek oninbaar.

Leges en precario

In de meerjarenraming is gerekend met jaarlijkse belastingopbrengsten voor leges en precario van € 500.000 respectievelijk € 200.000.

Tarief-egalisereserves gebouwd, ingezetenen en ongebouwd

In overeenstemming met het coalitieakkoord wordt jaarlijks € 200.000 ten laste van de reserve gebouwd ingezet ten behoeve van de tariefstelling van de categorie ongebouwd.

Tarieven

In onderstaande tabel is voor het watersysteem- en zuiveringsbeheer de tariefontwikkeling weergegeven. Het tarief van de verontreinigingsheffing (directe lozingen) is wettelijk gekoppeld aan het zuiveringstarief. Deze tarieven watersysteem zijn gelijk aan de tarieven volgens het coalitieakkoord, uitgezonderd het tarief voor gebouwd. Dit tarief is gecorrigeerd voor de WOZ-ontwikkeling.

⁶ In de begroting 2018 is nog uitgegaan van 2,5% maar het betaalgedrag van de heffingsplichtigen die voorheen kwijtschelding kregen is mede dankzij de zorgvuldige invorderingsactiviteiten van de RBG gunstiger uitgevallen dan oorspronkelijk was aangenomen.

Ontwikkeling tarieven 2018-2023

Belastingsoort (bedragen * € 1)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
<i>Watersysteembeheer</i>						
Tarief ingezetenen per huishouden	121,47	123,29	125,14	127,02	128,92	130,86
Tarief gebouwd in proc. economische waarde	0,0264%	0,0251%	0,0245%	0,0238%	0,0231%	0,0224%
Tarief ongebouwd per ha.	91,92	91,50	92,87	94,27	95,69	97,11
Tarief ongebouwd per ha. (wegen)	459,60	457,50	464,35	471,35	478,45	485,55
Tarief natuur per ha.	4,52	4,56	4,63	4,70	4,77	4,84
Tarief verontreinigingsheffing per v.e.	93,50	93,50	93,50	93,50	93,50	94,90
<i>Zuiveringsbeheer</i>						
Tarief woningen en bedrijven per v.e.	93,50	93,50	93,50	93,50	93,50	94,90

Voorbeeldprofielen: In de volgende tabel zijn aan de hand van een achttal profielen met de daarbij behorende aannames de feitelijk op te leggen aanslagen weergegeven.

Tabel Belastingprofielen

Voorbeeldprofielen (bedragen * € 1)	Begroting 2018	Begroting 2019	stijging 2019 t.o.v. 2018
a) Alleenwonend, geen eigenaar	214,97	216,79	0,8%
b) Meer personen, geen eigenaar	401,97	403,79	0,5%
c) Alleenwonend, woning WOZ-waarde 250.000 euro *	280,97	279,54	- 0,5%
d) Meer personen, woning WOZ-waarde 250.000 euro *	467,97	466,54	- 0,3%
e) Bedrijfspan, WOZ-waarde 5 mln. euro, 100 v.e.	10.670,00	10.605,00	- 0,6%
f) Veeteeltbedrijf, 40 ha	3.676,80	3.660,00	-0,5%
g) Openbare landweg, 25 ha	11.490,00	11.437,50	-0,5%
h) Natuurterrein, 25 ha	113,00	114,00	0,9%

*) In dit voorbeeldprofiel wijzigt de WOZ-waarde niet van 2018 naar 2019 (in werkelijkheid zal deze waarde naar verwachting wel toenemen maar daar staat een lager tarief tegenover).

Algemene dekkingsmiddelen

Doel: Het tijdig, juist en volledig opleggen van belastingaanslagen door de Regionale Belastinggroep (de RBG)

Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

Doel: Het voldoen aan de verplichting tot het opnemen in de begroting van ramingen voor onvoorzien en zo nodig opnemen van stelposten voor frictiekosten en indexering en het vormen en muteren van reserves op basis van VV-besluiten.

Financiën: Exploitatie Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

(bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Zuiveringsheffing	-132.714	-133.340	-134.677	-135.976	-136.967	-140.029
Watersysteem	-94.795	-97.312	-100.153	-102.984	-105.604	-108.234
Overige opbrengsten *)	-675	-483	-490	-486	-484	-473
Onvoorzien, frictiekosten, indexering	2.908	1.753	1.914	1.852	1.864	1.914
Kosten RBG	7.464	7.356	7.448	7.541	7.541	7.541
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	-217.812	-222.027	-225.958	-230.053	-233.650	-239.281
Mutatie reserves **)		4.100	4.900	4.700	4.900	5.300
Totaal algemene dekkingsmiddelen	-217.812	-217.927	-221.058	-225.353	-228.750	-233.981

*) onder meer opbrengsten leges en precario.

***) vanaf 2019 wordt onder deze post de storting reserve PPS verantwoord

10 Overige financiële gegevens

10.1 Uitgangspunten en normen.

Voor het opstellen van de Programmabegroting 2019 en de hierop aansluitende meerjarenraming tot en met 2023 zijn onderstaande uitgangspunten en normen gehanteerd:

- *Kostentoerekening*: basis vormt de in 2015 vastgestelde nota Kostenverdeling.

Programma	Producten	Watersysteembeheer	Zuiveringsbeheer
<i>A-Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie</i>	Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%	
	Waterakkoorden	100%	
	Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%	
<i>B-Gezond, schoon en zoet water</i>	Baggeren	100%	
	Monitoring waterkwaliteit	100%	
	Aanleg en verwerving waterlopen	100%	
<i>C-Watersysteem</i>	Monitoring waterkwantiteit	100%	
	Nautisch –en vaarwegbeheer	100%	
<i>D-Afvalwaterketen en zuiveren</i>	Afvalwaterbehandeling door derden		100%
	Getransporteerd afvalwater		100%
	Gezuiverd afvalwater		100%
	Verwerkt slib		100%
	Innovatie afvalwaterketen		100%
<i>E-Innovatie, duurzaamheid en financiële producten</i>	Centraal management	60%	40%
	Coördinatie financiële producten	60%	40%
<i>F-Bestuur, organisatie en instrumenten</i>	Sturing	60%	40%
	Toezicht en handhaving	100%	
	Calamiteitenzorg	60%	40%
	Bedrijfsvoering	60%	40%
<i>G-Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien</i>	Opbrengsten watersysteemheffing	100%	
	Opbrengsten zuiveringsheffing		100%
	Mutaties reserves/voorzieningen watersysteemheffing	100%	
	Mutaties reserves/voorzieningen zuiveringsheffing		100%

- *Inflatie*: Voor alle jaren is uitgegaan van een indexering van 1,5%.
- *Loonkosten*: De vaste formatie per 1 januari 2019 is naar verwachting 435 fte. In de begroting 2019 is uitgegaan van een loonkostenontwikkeling van 2% in 2019.
- *Onvoorzien en frictiekosten*: In de meerjarenraming is opgenomen € 0,1 miljoen voor onvoorzien kosten (wettelijk onvoorzien) opgenomen en € 1 miljoen voor onvoorzien personeelskosten als gevolg van frictie.
- *Uurtarieven 2019*: Voor externe subsidieaanvragen en levering van diensten aan derden gelden in 2019 de uurtarieven in onderstaande tabel.

Tabel uurtarieven 2019

Component/schaal (in €)	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Loonkosten inclusief overhead	57	66	67	70	78	81	88	99	107

10.2 Financiering.

Inleiding

De kaders voor het treasurybeleid van het Hoogheemraadschap van Delfland zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit en het Treasurystatuut van Delfland. Het Treasurystatuut is in 2015 geactualiseerd en vastgesteld. In deze paragraaf wordt ingegaan op de financieringsactiviteiten van Delfland in relatie tot bovengenoemde kaders. Vanwege de onzekerheid over een mogelijke dividenduitkering van de Nederlandse Waterschapsbank is hiervoor nog geen opbrengst in de begroting 2019 geraamd.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet: Voor waterschappen is deze limiet wettelijk vastgesteld kasgeldlimiet van kortlopende financiering (wet Fido) op 23% van het begrotingstotaal per 1 januari. Voor 2019 betekent dit een kasgeldlimiet van € 57,5 miljoen (23% van € 250 miljoen). De zeer lage marktrente voor kort geld stimuleert maximaal gebruik van kortlopende geldmiddelen.

Renterisiconorm: De renterisiconorm is wettelijk vastgesteld op 30% en bedraagt € 75 miljoen (30% van het begrotingstotaal € 250 miljoen per 1 januari 2019).

Op basis van de huidige leningenportefeuille bedraagt in 2019 de aflossing en het leningenbedrag voor renteherziening in totaal € 46 miljoen waarmee Delfland ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 75 miljoen blijft.

Derivaten: Het geldende Treasurystatuut staat het afsluiten van derivatencontracten niet toe.

Kredietrisico op uitgezette gelden: Delfland loopt geen risico; moet verplicht schatkistbankieren dus eventuele overtollige liquide middelen worden bij het Rijk uitgezet.

Koersrisico: Delfland loopt geen risico; haar aandelen zijn niet verhandelbaar op de beurs.

Valutarisico: Delfland loopt geen risico want handelt en betaalt niet in vreemde valuta.

Kasbeheer

Rekening-courant: vanwege de lage rekening-courantrente maakt Delfland bij de huisbankier Nederlandse WaterschapsBank (NWB) in 2019 maximaal gebruik van de toegestane kredietlimiet van € 57,5 miljoen.

Waterschapsfinanciering

Leningenportefeuille: In totaal bedraagt de leningenportefeuille ultimo 2018 afgerond € 716 miljoen. Het gemiddelde rentepercentage van deze geldleningen bedraagt 4,34%.

De portefeuille kent vier langlopende lineaire geldleningen wegens herfinanciering PPS in 2016 met een looptijd van 14 respectievelijk 15 jaar van in totaal per 1 januari 2019 € 245 miljoen.

De aflossing over 2019 bedraagt € 15,7 miljoen. Daarnaast bestaat de langlopende leningenportefeuille uit 15 langlopende leningen met een totaalbedrag van € 471 miljoen en één lening van € 30 miljoen met een looptijd van 1 jaar.

Liquiditeitsprognose en ontwikkeling schuldpositie: Op grond van de berekende cashflow waarbij rekening is gehouden met het verwachte investeringsvolume, de vrijval van de afschrijvingen en het verwachte exploitatieresultaat, wordt verwacht dat in 2019 maximaal voor een bedrag van € 7 miljoen aan extra kortlopende geldmiddelen moet worden aangetrokken. De schuldpositie van Delfland bestaat uit kortlopende geldleningen (rekening courant en kasgeld) en langlopende geldleningen inclusief herfinanciering PPS. De totale schuldpositie per 1 januari 2019 bedraagt afgerond € 739 miljoen. In onderstaande tabel wordt het verloop van de schuldpositie over de periode 2018-2023 weergegeven. De verwachte jaarlijkse positieve kasstroom leidt tot de getoonde afname van de schuldpositie.

Verloop schuldpositie 2018-2023

<i>bedragen * € 1 miljoen</i>	Eind 2018	Eind 2019	Eind 2020	Eind 2021	Eind 2022	Eind 2023
kortlopende schuld 1)	23	7	-14	-46	-85	-110
langlopende schuld	716	699	682	664	645	605
totaal schuld ultimo jaar	739	706	668	618	560	495

1) De rekening-courant positie slaat in het jaar 2020 om van een schuld naar een tegoed

10.3 Bestemmingsreserves en voorzieningen

De overige vermogensbestanddelen die niet behoren tot het weerstandsvermogen betreffen de (tariefs)egaliseringsreserves, de bestemmingsreserves en de voorzieningen. De tariefsegaliseringsreserves worden toegelicht in programma Algemene dekkingsmiddelen.

Bestemmingsreserves (bedragen * € 1.000)	Stand 31-12-2018	Toevoegingen 2019	Onttrekkingen 2019	Stand 31-12-2019
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	0	20.002	0	20.002
Reserve frictiekosten	2.126	0	600	1.526
Egaliseringsreserve PPS	8.454	5.062	0	13.516
Totaal bestemmingsreserves	10.580	25.064	600	35.043

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen: In de jaarrekening 2015 is besloten de toekomstige voordelige saldi te reserveren in deze reserve voor verbetering van de financiële positie.

Reserve frictiekosten: De reserve frictiekosten is bestemd voor de dekking van de personele en materiële uitgaven die voortkomen uit de organisatiemaatregelen en is ingesteld op grond van de Kadernota 2011. Op basis van verplichtingen voor 2019 en de besluitvorming in de Kadernota 2019 wordt in 2019 in totaal € 0,6 miljoen onttrokken.

Egaliseringsreserve PPS: Deze reserve dient voor het reserveren van de jaarlijkse voordelen van de PPS voor de dekking van de verplichtingen voor de jaren 2031-2033.

De tariefsegaliseringsreserves betreffen:

Tariefsegaliseringsreserves (bedragen * € 1.000)	Stand 31-12-2018	Toevoegingen 2019	Onttrekkingen 2019	Stand 31-12-2019
Egaliseringsreserve gebouwd	1.057	0	200	857
Egaliseringsreserve ingezetenen	1.574	0	0	1.574
Egaliseringsreserve ongebouwd	27	0	0	27
Reserve tariefdemping zuiveringsheffing	10.075	2.668	0	12.743
Totaal tariefsegaliseringsreserves	12.734	2.668	200	15.202

Voorzieningen (bedragen * € 1.000)	Stand 31-12-2018	Toevoegingen 2019	Onttrekkingen 2019	Stand 31-12-2019
Voorziening wachtgeld	393	57	155	295
Voorziening bijdrage slibverbrandingsinstallaties	1.038	0	850	188
Voorziening pensioenen	72	0	37	35
Voorziening OAS	1.245	0	500	745
Voorziening jubileumuitkering	0	0	0	0
Totaal voorzieningen	2.748	57	1.542	1.263

Voorzieningen:

- *Wachtgeld:* dekt toekomstige wachtgeldaanspraken ex-medewerkers en collegeleden.
- *Bijdrage slibverbrandingsinstallatie:* betreft de jaarlijkse dekking van de kapitaallasten van de bij deze voorziening behorende investeringen.
- *Pensioenen;* Op grond van de BBVW worden de pensioenen van de oud-bestuurders afgedekt door de hiertoe gevormde voorziening.
- *OAS:* In 2016 is voor de restant verplichtingen tot en met 2020 een voorziening gevormd. De werkelijke kosten worden ten laste van de voorziening gebracht.

10.4 Weerstandsvermogen, EMU-saldo

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen streven we een ratio van het weerstandsvermogen na van tussen de 1,0 en 1,4 volgens onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	$2,0 < x$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$x < 0,6$	Ruim onvoldoende

Benodigd weerstandsvermogen

Waterschappen zijn wettelijk verplicht om de risico's die ze lopen in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Een deel van de risico's wordt afgedekt door afgesloten verzekeringen of gevormde voorzieningen. Op basis van de inventarisatie zijn per programma de mogelijke risico's benoemd. Daar waar mogelijk zijn deze risico's financieel onderbouwd en is de kans op optreden aangegeven.

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door de tactische risico's met een impact van meer dan € 1 miljoen (impactcategorie ernstig E of extreem F). De tactische risico's geven met elkaar een blootstelling van een enkel ernstig effect (E, tussen de € 1 en 10 miljoen) eens per 3 jaar, tweemaal een ernstig effect eens per 20 jaar en een extreem effect (F, tussen de € 10 en 100 miljoen) eens per 50 jaar. Op basis van alle geïnventariseerde risico's is een concernbreed risicoprofiel gemaakt. Het maximale bedrag van de geïnventariseerde risico's en daarmee de benodigde weerstandcapaciteit € 25 miljoen (zie paragraaf 10.5 voor de nadere specificatie van de risico's en beheersmaatregelen).

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's financieel af te dekken. Naast de (wettelijk verplichte) post voor onvoorzien gaat het hier om de algemene reserve weerstandsvermogen voor zowel het watersysteem als waterzuivering. De omvang van deze middelen per 1 januari 2019 bedraagt € 42,1 miljoen zoals weergegeven in navolgende tabel.

Beschikbare weerstandscapaciteit 2019

Beschikbare weerstandscapaciteit per 1-1-2019 (bedragen * € 1 miljoen)	Bedrag
Restant post onvoorzien	0,1
Algemene reserve Watersysteem	40,6
Algemene reserve Zuivering	1,4
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	42,1

Beoordeling weerstandsvermogen

De ratio van het weerstandsvermogen van Delfland per 1 januari 2019 luidt als volgt:

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandscapaciteit	=	42,1	= 1,7
	Benodigde weerstandscapaciteit	=	25	

EMU-saldo

Op basis van de Begroting 2019-2023 wordt in onderstaande wettelijk voorgeschreven tabel de ontwikkeling van het EMU-saldo weergegeven. In deze tabel is tevens de individuele referentiewaarde van het EMU-saldo voor Delfland over de periode 2018-2023 opgenomen. Uit de tabel blijkt dat voor Delfland het geraamde EMU-saldo over alle jaren (ruimschoots) binnen de toegestane individuele referentiewaarde blijft en Delfland daarmee voldoet aan de eisen van de wet Houdbare OverheidsFinanciën (wet HOF).

Meerjarig EMU-saldo (bedragen * € 1.000)	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Exploitatiesaldo (voor bestemming resultaat)	25.775	31.859	37.091	41.259	44.643	51.051
Investeringsuitgaven (bruto)	-36.300	-28.700	-38.100	-36.400	-34.600	-34.600
Afschrijvingen	53.220	37.431	38.520	38.972	38.752	38.559
Toevoegingen aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	800	0	0	0	0	0
Onttrekkingen aan voorzieningen ten gunste van de exploitatie	-850	-850	0	0	0	0
Betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-800	0	0	0	0	0
Totaal EMU-saldo	41.845	39.740	37.511	43.830	48.795	55.010
Referentiewaarde voor Delfland	-32.100	-32.100	-32.600	-33.000	-33.500	-33.500

10.5 Risicomanagement

Nieuwe aanpak Risicomanagement Delfland

Met de in 2017 geïntroduceerde aanpak voor risicomanagement wordt de risicopositie van Delfland op een consistente manier bepaald. In deze aanpak zijn een 100-tal risicofactoren (mogelijke incidenten, oorzaken, gevolgen en onzekerheden) geïdentificeerd voor de kerntaken van het waterschap en voor de algemene bedrijfsvoering. De projectrisico's zijn in deze aanpak buiten beschouwing gelaten, aangezien deze via het projectmanagement worden bewaakt en afgedekt.

De verzamelde risicofactoren zijn geclusterd tot een 40-tal risico's, om overlapping te vermijden. Deze risico's zijn allemaal beoordeeld middels de in het risicobeleid vastgelegde risicomatrix, waardoor een rangschikking is ontstaan van de risico's naar risiconiveau. De belangrijkste 20 risico's, vanaf risiconiveau medium en hoger, zijn verder uitgewerkt in een risicoanalyse, waarin de risicoketen van oorzaak tot gevolg is gedocumenteerd. Bestaande maatregelen zijn hierbij ingetekend en de risicoketen is gebruikt om vast te stellen waar nog mogelijkheden liggen voor aanvullende maatregelen.

Het in kaart brengen en monitoren van de minder belangrijke risico's tot risiconiveau medium is in najaar 2018 van start gegaan.

Het actualiseren van het risicoprofiel van Delfland is inmiddels een regulier proces geworden, waarbij alle risicomangers periodiek bij elkaar komen om de risicopositie te evalueren en desgewenst aan te passen met nieuwe, gewijzigde of vervallen risico's.

Het benodigde weerstandsvermogen is de buffer die nodig is om zogenaamde "slechte jaren" op te vangen, waarin één of meer grote incidenten optreden. Voor het weerstandsvermogen zijn de risico's relevant met een potentiële equivalent impact van 1-100 miljoen euro per incident. Kleinere incidenten kunnen veelal in de eigen begroting opgevangen worden, grotere incidenten overstijgen de draagkracht van Delfland en noodzaken tot een beroep op landelijke regelingen. Middels een simulatie is vastgesteld dat een slecht jaar met meer dan 95% zekerheid de 25 miljoen euro niet zal overstijgen. Dit bedrag wordt daarom als weerstandsvermogen geadviseerd.

Nr	Risico / aandachtspunt*	Niveau	Domein	Beheersmaatregel
1	Restrisico normering overstrooming	ZH	Waterkeringen	Parate organisatie crisisbeheersing.
2	Niet bijhouden klimaatverandering	ZH	Waterkeringen	Delfland blijft de klimaatscenario's pro-actief volgen en neemt op basis daarvan adequate maatregelen. Indien de klimaatverandering harder gaat dan verwacht en nog extremere situaties zich eerder voordoen dan waarop we voorbereid zijn, worden noodmaatregelen ingezet, tijdelijke keringen op strategische plaatsen opgeslagen en de calamiteitenorganisatie verder opgetuigd.
3	Niet halen lange termijn doelen Kader Richtlijn Water	ZH	Watersysteem	Het risico bestaat dat de verbetering van de chemische waterkwaliteit, die randvoorwaardelijk is voor het behalen van de ecologische doelen, niet tijdig op gang komt. Vanuit verschillende netwerken en gremia wordt ingezet op beleidsbeïnvloeding om dit risico te beheersen. De Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater speelt hier een belangrijke rol. Communicatiemiddelen en afsprakenkader Emissieloze kas worden hiervoor ingezet.
4	Continuïteit organisatie	ZH	Bedrijfsvoering P&O	Strategische Personeelsplanning (SPP) is ingevoerd in 2018, op basis van een eerdere pilot. Met SPP wordt de strategische personeelsbehoefte voor een periode van 4 jaar in beeld gebracht en wordt bepaald welke HR-acties nodig zijn om de behoefte te realiseren. In relatie tot de behoefte wordt ook nagegaan hoe we bepaalde functies het beste kunnen werven. Daarnaast wordt ingezet op branding, arbeidsmarktcommunicatie en recruitment om op een krappere wordende arbeidsmarkt toch de juiste medewerkers te vinden en te verleiden. Voor toezicht en handhaving zijn specifieke maatregelen getroffen.
5	Verlies van controle over kritieke/vitale infrastructuur (continuïteit van de systemen)	ZH	Bedrijfsvoering I&A	De beheersmaatregelen vallen uiteen in drie aandachtsgebieden: preventie, detectie en recovery. 1. Preventie bestaat uit veel voorlichting (awareness bij gebruikers essentieel) en anti-virus /firewall protectie; 2. voor Detectie zijn zowel alerte gebruikers als technische middelen nodig. Beiden om 'vreemd' gedrag zo vroeg mogelijk te detecteren; 3. Na detectie wordt de besmetting door I&A geïsoleerd en vervolgens worden de back-ups gebruikt om de aangetaste delen te verwijderen en de jongste bruikbare back-up terug te zetten. Door de huidige maatregelen risiconiveau M, zonder maatregelen zeer hoog tot ontoelaatbaar.
6	Ongeval tijdens werkzaamheden	ZH	Bedrijfsvoering P&O	Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RIE) voor alle activiteiten. Via de RIE worden de risico's in beeld gebracht en maatregelen, met behulp van een plan van aanpak, genomen om ongevallen te voorkomen. Daarnaast wordt een safety managementsysteem ontwikkeld. Ter dekking van financiële consequenties van eventuele bedrijfsongevallen met dodelijke afloop c.q. blijvende invaliditeit heeft Delfland een verzekering afgesloten.
7	Lokale verontreiniging watergang	H	Watersysteem	Intensivering van handhaving en bewustwording (Polderaanpak Bestrijdingsmiddelen) is erop gericht dit risico te minimaliseren. Dit gebeurt door een app te ontwikkelen, waarmee waterkwaliteitsgegevens online worden geplaatst, waardoor interactie en bewustwording bij ingelanden wordt vergroot. Een opgetreden lokale verontreiniging zal, als noodmaatregel, worden geïsoleerd en verwijderd.

Nr	Risico / aandachtspunt*	Niveau	Domein	Beheersmaatregel
8	Afschuiven veenkades	H	Waterkeringen	De veenkades worden bij neerslagtekort met voorrang geïnspecteerd. Door verdere professionalisering van de inspectie en de tweede toetsronde regionaal ontstaat meer inzicht in de meest gevoelige kades en kunnen zo nodig gepaste maatregelen genomen worden.
9	Permanent hoge concentraties nutriënten (veiligheid, reputatie en stank)	H	Watersysteem	Te hoge concentraties nutriënten in het oppervlaktewater veroorzaken een slechte waterkwaliteit. Aan tuinders en agrariërs kan geen verbod opgelegd worden om nutriënten te gebruiken. Wel kunnen zij worden aangezet tot verantwoord gebruik van nutriënten. Intensivering van handhaving en bewustwording (Polderaanpak Bestrijdingsmiddelen) en uitvoering van maatregelen in Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) kader dragen bij aan het verkleinen van het risico op permanent hoge concentraties nutriënten.
10	Overstroming door extreme buien	H	Watersysteem	Delfland zet in met het programma watersysteem om de bekende en berekende wateroverlast knelpunten op te lossen, met het programma Klimaatadaptatie speelt Delfland in op de verdere klimaatverandering en mogelijk toename van extreme buien. Daarnaast heeft Delfland een adequate crisisorganisatie.
11	Veranderende inzichten op Rijksniveau, die leiden tot aanscherping van de normering van de primaire keringen (tot extra maatregelen en tot extra kosten)	H	Waterkeringen	Het veranderende kader leidt mogelijk tot een verbeteropgave voor de Delflandse dijk of de kustverdediging. In geval van een verbeteropgave zal Delfland een beroep doen op het Hoogwaterbeschermingsprogramma. De benodigde hoeveelheid geld en menskracht voor toetsen wordt gemonitord en eventuele afwijkingen worden in de P&C-cyclus ingebracht.
12	Dienstverleningsvergoeding PPS	H	Zuivering	De begrote dienstverleningsvergoeding is gebaseerd op een stijging van de indices van 2,4%. Delfland beoordeelt en maakt periodiek melding van dit risico aan de hand van de voortgang van de prestaties, de werkelijke ontwikkeling van de indices en de bijgestelde prognoses van Delfluent.
13	Ziekteverzuim	H	Bedrijfsvoering P&O	Een nieuw inzetbaarheidsbeleid is opgesteld. Dit ligt momenteel bij de OR ter instemming. Inmiddels zijn trainingen voor leidinggevendenden gepland. Deze training geeft leidinggevendenden de mogelijkheid meer grip en sturing toe te passen binnen het verzuimproces. Tevens wordt het verzuimproces procesmatig in kaart gebracht. Aan de hand hiervan worden procesverbeteringen in kaart gebracht en een auditinstrument ontwikkelt. Dit alles om de kosten te beperken.
14	Schade Natuur Vriendelijke Oever	H	Watersysteem	Door goed beheer en onderhoud en door oevers constructief te beschermen (kooien, beschoeiingen enz.) kan dit risico verkleind worden.
15	Te lage waterpeilen door droogte	H	Watersysteem	De inzet van Delfland is om de zoetwater aanvoer te blijven waarborgen, daarnaast wordt gekeken hoe de behoefte/gebruik aan zoetwater verder omlaag kan. Door actief peilbeheer wordt risico op te laag waterpeil verlaagd.

Nr	Risico / aandachtspunt*	Niveau	Domein	Beheersmaatregel
16	Langdurige uitval technische automatisering systeem	H-M	Zuivering	Beheersmaatregelen die zich richten op preventie en/of bestrijding van de gevolgen van uitval Technische Automatisering (TA) liggen klaar "op de plank". Een opgetreden uitval van TA zal worden behandeld als een calamiteit.
17	Verlies van persoons- of bedrijfsgegevens en van data-integriteit	M	Bedrijfsvoering I&A	Delfland werkt voortdurend aan het bewustzijn van informatiebeveiliging van alle Delflanders en realiseert zich dat informatiebeveiliging pas in de laatste plaats een zaak van I&A is. I&A beschikt over, en oefent met, een calamiteitenbestrijdingsplan. Vanuit dit plan en dit scenario kan de calamiteitenorganisatie in werking worden gesteld om de omvang van het probleem en de consequenties voor de verschillende bedrijfsonderdelen vast te kunnen stellen en via de calamiteitenorganisatiekanalen te communiceren met heel Delfland. Daarnaast is een protocol vastgesteld voor het geval er zich in het kader van de bescherming van persoonsgegevens een datalek mocht voordoen.
18	Falen kade door vreemd object (boom, duiker)	M	Waterkeringen	Bij ongewenste nieuwe niet waterkerende objecten (NWO's) op gesaneerde dijkvakken en ongewenste bestaande NWO's vindt handhaving plaats conform toezichtsplan. Bij onverhoopt falen wordt de organisatie crisisbeheersing ingezet.
19	Persleidingbreuk	M	Zuivering	Beheersmaatregelen die zich richten op preventie en/of bestrijding van de gevolgen van persleidingbreuk liggen klaar "op de plank". Een opgetreden persleidingbreuk wordt behandeld als een calamiteit.
20	Verlies bediening Kunstwerk in Kering	M	Waterkeringen	Inventarisatie kunstwerken en bedieningsprotocollen voor de eigen kunstwerken en de door derden bediende kunstwerken. Met beheerders van waterkerende kunstwerken worden uniforme afspraken gemaakt over beheer en onderhoud en bediening.
21	Verhoging heffing lozen effluent op rijkswater (Modernisering waterschapsbelasting)	ZH	Zuivering	Voorstel Uniebestuur kan leiden tot hogere kosten voor Delfland, mede omdat Delfland volledig loost op rijkswater. Beïnvloeden rekenmethode.
22	Opruimingskosten van vervallen persleidingen Den Haag	H	Zuivering	De jaarplanning van Den Haag wordt ruim op tijd afgestemd om verrassing in begroting/jaarrekening te voorkomen. Onzekerheid over de precieze looptijd en/of omvang.
23	Waterschapsverkiezingen 2019 (nog te beoordelen of dit een risico voor Delflands risicomangement is)	H	BBC Bestuur	Het is nog onduidelijk of de waterschappen verplicht worden tot een bijdrage aan het gemeentefonds voor de waterschapsverkiezingen. In de loop van 2018 komt hierover meer duidelijkheid.
24	Vervallen van de Koepelvrijstelling voor de BTW (nog te beoordelen wat het risiconiveau is)	H	Bedrijfsvoering Financiën	Monitoring berichtgeving ministeries en Unie van Waterschappen.

10.6 Financiële overzichten

10.6.1 Ontwikkeling kosten en opbrengsten

(Bedragen * € 1.000)	Rekening	Begroting	Begroting na Burap	Raming	Raming	Raming	Raming	Raming
Kosten	2017	2018	2018	2019	2020	2021	2022	2023
040101 - Externe rentelasten	33.408	33.024	33.426	32.482	31.587	30.750	29.883	28.950
040103 - Afschrijvingen van activa *)	157.952	53.220	37.180	37.431	38.520	38.972	38.752	38.559
040201 - Salarissen huidig personeel en bestuurders	28.497	30.359	29.924	30.574	30.053	30.471	30.916	31.355
040202 - Sociale premies	6.997	7.284	7.284	7.993	8.234	8.338	8.440	8.540
040204 - Overige personeelslasten	2.005	1.730	2.788	1.974	1.997	2.003	1.980	1.985
040205 - Personeel van derden	4.148	1.493	1.493	1.422	1.450	1.450	1.450	1.450
040301 - Duurzame gebruiksgoederen	2.157	1.373	3.119	3.049	2.989	2.989	2.989	2.989
040302 - Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	866	897	60	60	60	60	60	60
040303 - Energie	1.883	2.441	2.461	2.461	2.461	2.461	2.461	2.461
040304 - Huren en rechten	994	448	39	39	39	39	39	39
040305 - Leasebetalingen operational lease	36.823	36.526	36.526	37.484	38.427	39.764	39.832	39.832
040306 - Pachten en erfpachten	1	4	4	4	4	4	4	4
040307 - Verzekeringen	225	289	289	289	289	289	289	289
040308 - Belastingen	2.103	1.871	1.871	1.825	1.776	1.728	2.128	2.128
040310 - Overige diensten door derden *)	42.523	50.781	62.278	60.124	57.161	55.774	55.999	56.099
040401 - Bijdragen aan bedrijven	214	51	51	51	51	51	51	51
040403 - Bijdragen aan openbare lichamen	0		0	650	650	650	650	650
040501 - Toevoegingen aan voorzieningen	5.867	800	800	0	0	0	0	0
040502 - Onvoorzien		1450	1275	1.150	1.450	1.450	1.450	1.450
Totaal kosten	326.662	224.041	220.868	219.062	217.198	217.243	217.373	216.891
Opbrengsten								
080304 - Opbrengst uit grond en water	547	785	885	860	860	860	860	860
080306 - Diensten voor derden	17.878	15.614	15.714	14.661	14.762	14.853	14.846	14.845
080402 - Bijdragen van het Rijk	1.232	247	1.096	192	192	192	192	192
080501 - Waterschapsbelasting (bruto)	234.092	234.287	234.277	237.631	242.001	246.339	250.126	256.010
080503 - Oninbaar / kwijtschelding	-9.805	-6.778	-6.768	-6.979	-7.171	-7.379	-7.555	-7.747
080601 - Onttrekkingen aan voorziening	4.032	850	850	850	0	0	0	0
080602 - Geactiveerde lasten	4.450	4.611	3.811	4.157	4.275	4.307	4.355	4.403
090100 - Financieringskosten			0	-451	-630	-670	-808	-621
Totaal opbrengsten	252.426	249.616	249.865	250.921	254.289	258.502	262.016	267.942
Exploitatieresultaat voor verrekening reserves (- = nadeel)	-74.236	25.575	28.997	31.859	37.091	41.259	44.643	51.051
<i>Mutatie reserves</i>								
Toevoegingen aan reserves	41.650	6.084	6.084	5.062	5.214	4.952	5.164	5.614
Onttrekkingen aan reserves	-119.944	-2.013	-2.013	-950	-275	-275	-275	-275
Exploitatieresultaat na verrekening reserves (- = nadeel)	4.058	21.704	24.926	27.747	32.152	36.582	39.754	45.712

*) De lagere afschrijvingen in 2019 zijn het gevolg van de balansverkorting in 2018. Hierbij is de restant boekwaarde van immateriële activa voor een bedrag van € 95 miljoen in 1 keer afgeschreven. De stijging bij overige diensten en derden in 2019 betreft met name de HWBP bijdrage die als gevolg van de balansverkorting met ingang van 2019 ten laste van de exploitatie wordt gebracht.

10.6.2 Ontwikkeling geraamde investeringen

De voor 2019 opgenomen investeringsramingen zijn getoetst op realisme en haalbaarheid in de planvorming en de uitvoering. Dat laat onverlet dat zich toch nog onvoorziene gebeurtenissen kunnen voordoen die zich vertalen in een afwijking in de realisatie. Daarnaast wordt voor elk in 2019 te starten project een investeringsplan en krediet aan de VV gevraagd

Ontwikkeling geraamde Investeringsramingen 2018 – 2023 per programma

Programma (* € 1 miljoen)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	*) 10,0	9,9	9,2	9,0	9,0	9,0
Gezond, schoon en zoet water	1,0	1,1	5,6	2,4	0,6	0,6
Watersysteem	8,9	11,0	15,0	16,0	16,0	16,0
Afvalwaterketen en zuiveren	1,8	2,8	8,0	8,8	8,8	8,8
Innovatie, duurzaamheid en financiën	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	2,1	3,9	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal investeringsuitgaven	24,1	28,7	**) 38,1	36,4	34,6	34,6

*) exclusief HWBP

**) de bedragen vanaf 2020 zijn meerjarenramingen en indicatief.

Eén van de beheersaspecten is om bij de investeringen een onderscheid te maken tussen vervangings- en uitbreidingsinvesteringen. Dit traject loopt parallel met de invoering van assetmanagement.

Investeringsuitgaven 2019: vervanging versus uitbreiding

Programma (* € 1 miljoen)	Begroting 2019	Vervanging	Uitbreiding
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	9,9	9,9	0,0
Gezond, schoon en zoet water	1,1	1,1	0,0
Watersysteem	11,0	6,5	4,5
Afvalwaterketen en zuiveren	2,8	0,7	2,1
Innovatie, duurzaamheid en financiën	0,0	0,0	0,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	3,9	3,9	0,0
Totaal	28,7	22,1	6,6

10.6.3 Overzicht exploitatie van programma's naar taken.

De onderstaande tabel geeft de verdeling van de exploitatiesaldi van de programma's naar de hoofdtaken Watersysteemheffing (Ws) en Zuiveringsheffing (Zh) voor doorbelasting bedrijfsvoering.

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2018			Begroting 2019			Raming 2020		
	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	25,6	0,0	25,6	23,0	0,0	23,0	24,6	0,0	24,6
Gezond, schoon en zoet water	3,6	0,0	3,6	3,7	0,0	3,7	3,2	0,0	3,2
Watersysteem	34,5	0,0	34,5	35,2	0,0	35,2	34,3	0,1	34,4
Afvalwaterketen en zuiveren	0,0	96,6	96,6	0,0	87,8	87,8	2,5	85,9	88,4
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	5,1	2,6	7,7	5,3	2,9	8,2	5,2	2,8	8,0
Bestuur, organisatie en instrumenten	20,7	7,4	28,1	21,0	11,3	32,3	19,6	10,6	30,2
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-88,8	-129,1	-217,8	-92,5	-125,6	-218,0	-94,7	-126,4	-221,1
Totaal	0,7	-22,4	-21,7	-4,0	-23,6	-27,7	-5,2	-27,0	-32,2

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	Raming 2021			Raming 2022			Raming 2023		
	Ws	Zh	Totaal	Ws	Zh	Totaal	WS	Zh	Totaal
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie	24,0	0,0	24,0	24,0	0,0	24,0	24,1	0,0	24,1
Gezond, schoon en zoet water	3,2	0,0	3,2	3,7	0,0	3,7	3,7	0,0	3,7
Watersysteem	34,4	0,1	34,5	34,4	0,1	34,5	34,5	0,1	34,6
Afvalwaterketen en zuiveren	2,4	86,6	89,1	2,4	86,3	88,7	2,3	85,4	87,7
Innovatie, duurzaamheid en financiële producten	5,2	2,8	8,1	5,3	2,8	8,1	5,0	2,7	7,7
Bestuur, organisatie en instrumenten	19,4	10,5	29,9	19,6	10,5	30,1	19,8	10,7	30,5
Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	-97,4	-127,9	-225,4	-100,1	-128,7	-228,8	-102,7	-131,3	-234,0
Totaal	-8,7	-27,9	-36,6	-10,8	-28,9	-39,8	-13,3	-32,4	-45,7

10.6.4 Balansontwikkeling

(bedragen * € 1.000)	Rekening		Begroting	Begroting	Raming	Raming	Raming	Raming
<i>Activa</i>	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
(Im)materiële vaste activa	943.364	781.941	745.782	710.693	675.656	640.900	606.597	572.340
Onderhanden werk		42.986	53.246	87.798	121.424	147.122	167.813	188.094
Financiële vaste activa	1.002	998	998	998	998	998	998	998
Kortlopende vorderingen	34.333	31.820	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Totaal activa	978.699	857.745	830.026	829.489	828.078	819.019	805.408	791.432
<i>Passiva</i>								
Algemene reserves	72.851	6.472	36.983	41.960	41.960	41.960	41.960	41.960
Bestemmingsreserves	21.269	15.535	23.213	27.575	32.589	37.341	42.305	47.719
Exploitatiesaldo	6.183	4.058	0	22.669	54.821	91.403	131.157	176.870
Voorzieningen	11.621	6.749	2.748	1.263	479	196	49	0
Rekening courant	40.059	30.333	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000	55.000
Kortlopende financiering	10.000	40.000	-18.855	-33.352	-53.800	-86.167	-125.302	-150.128
Opgenomen geldleningen*)	520.588	470.588	470.588	470.588	470.588	470.588	470.588	450.588
PPS lening	274.840	261.036	245.348	228.785	211.440	193.698	174.650	154.423
Netto vlottende schulden	21.288	22.973	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Totaal passiva	978.699	857.745	830.026	829.489	828.078	819.019	805.408	791.432

*) eerstkomende verplichte aflossing € 20 miljoen in 2023.

10.7 Verbonden partijen

10.7.1 Direct verbonden partijen

Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang en is een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) geldt een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: 'een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang: 'zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht'.

Garantstellingen

Aan diverse (verbonden) partijen zijn financiële garanties verleend die er als volgt uitzien:

Overzicht verleende garanties per 1-1-2019

Partij	Geldgever	% deelneming	Hoofdsom	Rente %	Restant schuld 31 december 2018	Gegarandeerde restantschuld
DRSH Zuiveringslib N.V. (HVC)	NWB	24,00%	77.034.800	div	24.574.140	5.897.794
Regionale belastinggroep	NWB	52%	4.006.000	div	3.690.958	1.564.343
Aquon	NWB	5,97%	16.655.000	div	15.043.166	898.077
Unie van waterschappen	NWB	6,00%	6.012.000	2,75	5.771.520	346.291
Totaal			103.707.800		43.308.264	8.360.214

Direct verbonden partijen

De direct verbonden partijen betreft partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk als financieel belang heeft.

Partij (EV, VV)	Vestigings plaats	Rechts vorm	Ingangs datum	Financieel belang Delfland	Bestuurlijk belang
Nederlandse Waterschapsbank N.V. EV = VV =	Den Haag	N.V.	1954	Bezit 755 aandelen A en 60 aandelen B. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425.	Deelname aan algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen
Slibverwerking (Gemeenschappelijk Regeling) EV = VV =	Rotterdam	GR	1 januari 2001	24% participatie in de GR. GR houdt 12% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de vijf deelnemende waterschappen.	Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in algemeen en dagelijks bestuur van de GR. De GR heeft één vertegenwoordiger benoemd in de Raad van Commissarissen van HVC.
Ontwikkelingsmaatschappij "Het nieuwe Westland" C.V. EV = VV =	Naaldwijk	C.V	16 mei 2002	Sinds 2002 is het belang gemaximeerd op € 903.023, sinds 2014 volgestort en op basis van in 2015 gemaakte afspraken (Allonge) is dit 2% van het eigen vermogen	Delfland is een stille vennoot. De dijkgraaf is lid van de raad van vennoten van de C.V. Na opheffen van de BV/CV-constructie verwacht in 2030 wordt na verrekening van winst/verlies het ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd.
De Regionale BelastingGroep (Gemeenschappelijke Regeling) EV = VV =	Schiedam	GR	1 januari 2010	betaling voor de door de RBG verrichte diensten, volledig financieel aansprakelijk. De bijdrage voor 2017 bedraagt € 7.074.000 (prognose 2018 € 7.464.000).	Namens Delfland hebben twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG. De dijkgraaf is plaatsvervangend lid.
Aquon (Gemeenschappelijke Regeling) EV = € 294.000 VV = € 16.284.000	Den Bosch	GR	1 juli 2011	Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 6,4 % in de omzet 2017. De bijdrage van Delfland voor 2016 bedroeg in totaal € 1,3 miljoen.	Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur.
Het Waterschapshuis (Gemeenschappelijke regeling) EV = VV =	Amersfoort	GR	Vanaf 2010	Bijdrage Delfland in 2017 € 1.045.936. Bijdrage Delfland 2018 € 1.021.562 (begroting), 2019 begroot € 909.673.	Delfland is vertegenwoordigd in het algemeen bestuur van de GR en in de Opdrachtgeverstafel.
Unie van Waterschappen EV = VV =	Den Haag	Vereniging	1927	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2017 bedroeg de contributie afgerond € 639.000.	de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.
Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen EV = VV =	Delft	Vereniging	27 juli 2007	Jaarlijkse contributie € 1.500. Daarnaast draagt zij zorg voor de inning van de door de provincie Zuid-Holland in rekening gebrachte kosten voor muskusrattenbeheer.	De dijkgraaf is lid van het bestuur van de vereniging
Muskusrattenbeheer (Overeenkomst Kosten voor Gemene Rekening) EV en VV n.v.t.	Houten	KvGR	1 januari 2012	Bijdrage van 5,3% van de totale kosten. Voor 2019 bedragen de geschatte kosten ca. € 511.646,-.	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid

10.7.2 Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang in de indirect verbonden partij, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

Partij	Vestigings plaats	Rechts vorm	Ingangs datum	Financieel belang Delfland	Bestuurlijk belang
HVC	Alkmaar	N.V.	1 januari 2010	De GR Slibverwerking is aandeelhouder B in HVC. De aandeelhouders B staan 100% garant voor de slibverwerkingsinstallaties en ontvangen daarvoor een provisie. In totaal staat de GR op 1 januari 2019 garant voor € 35,2 miljoen (€ 29,8 miljoen uitstaande geldleningen + € 5,4 miljoen BEC). De GR is aansprakelijk voor de activiteiten. Bij verhaal bij de GR zullen de waterschappen aan de hand van een vastgelegde verdeelsleutel worden aangesproken. Voor Delfland betreft dat 24%.	Geen: de GR Slibverwerking houdt, namens de deelnemende waterschappen, 12% van de aandelen in HVC. Daarnaast zit er namens de GR één vertegenwoordiger in de RvC van HVC.
Stowa	Den Haag	Stichting	1 januari 1992	reguliere jaarlijkse bijdrage, in 2018 € 471.000	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschaps vertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.

11 Bijlagen

11.1 Lijst van begrippen en afkortingen

Activa

Overzicht van bezittingen en vorderingen op de balans.

Afschrijving

Jaarlijkse afboeking van een deel van de boekwaarde van een geactiveerd goed. De jaarlijkse afschrijving brengt de waardevermindering van het actief tot uitdrukking. De afschrijving wordt ten laste gebracht van de rekening, samen met de toegerekende rente (samen ook wel kapitaallasten genoemd).

Balans

Overzicht van bezittingen en vorderingen enerzijds (activa) en het vermogen en schulden anderzijds (passiva).

BBVW

Het Besluit Begroting en Verantwoording Waterschappen bevat de comptabiliteitsvoorschriften voor waterschappen. Hierin staat aan welke voorwaarden begrotingen en verantwoordingen moeten voldoen. Doel is eenduidige financiële stukken, zodat de verenigde vergadering en toezichthouders (provincie en CBS) weten wat ze lezen. Het BBVW is vanaf 2009 van kracht en probeert de financiële verslaglegging van waterschappen zoveel mogelijk te richten naar de financiële spelregels in de private sector.

Begrotingswijziging

Een aanpassing van ramingen in de begroting gedurende het jaar waarin de begroting in uitvoering is. Begrotingswijzigingen worden door de verenigde vergadering vastgesteld.

Bestemmingsreserve

Reserve waaraan door de verenigde vergadering een specifieke bestemming is gegeven.

BWC: bijzonder waterkerende constructies

DBFO-contract

Design-build-Finance-Operate-contract met Delfluent.

Dotatie

Toevoeging aan reserve of voorziening.

Eigen vermogen

Dat deel van het vermogen dat in eigen bezit is, Op de balans zijn dat aan de passief zijde de algemene reserve, de bestemmingsreserves en een eventueel voordeling exploitatieresultaat.

Egalisatiereserve

Een aangehouden reserve voor het opvangen van schommelingen in de bedrijfsvoering of tarieven.

Financiering

De wijze waarop het hoogheemraadschap in de behoefte aan geld en kapitaal voorziet: het geldbeheer. Uitgaven en inkomsten gaan niet altijd gelijk op en voor investeringen wordt in principe geld geleend. Daardoor kunnen overschotten of tekorten ontstaan. Op de geld- en kapitaalmarkt wordt zonedig geld uitgezet of aangetrokken.

Gemeenschappelijke regeling

Een publiekrechtelijke samenwerkingsvorm, op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen, tussen gemeenten en/of waterschappen en/of provincies en/of het Rijk. Het is een (vergaande) vorm van verbonden partij.

HVC: Huisvuilcentrale Noord Holland.

IBA: Individuele Behandeling Afvalwater. In gebruik op locaties die niet op gemeentelijke riolering zijn aangesloten.

Investeringsplanning

Het overzicht met alle investeringen die in de begroting zijn opgenomen en die door middel van een krediet worden gefinancierd.

Kapitaallasten: Lasten voor afschrijving en rente op activa.

Kostensoort : Indeling van baten en lasten naar aard, Voorbeelden van kostensoorten zijn personele uitgaven, kapitaallasten, rentebaten, heffingen en retributies.

Kredieten

Het beschikbaar stellen van financiële middelen door de verenigde vergadering voor het doen van een investering. Aan de lening wordt rente toegekend. Samen met de afschrijving lasten vormen deze de kapitaallasten.

KRW: Europese Kaderrichtlijn Water.

KVP: kade verbeterings programma

NVO: Natuurvriendelijke oevers.

OAS: Optimalisatiestudie afvalwatersysteem.

Onttrekking: Verlaging van een reserve of voorziening.

Passief: Overzicht op de balans met eigen en vreemd vermogen.

Planning & Control

Het proces waarbij aansturing van de organisatie plaatsvindt door het formuleren van doelen, het aangeven van termijnen, het beschikbaar stellen van middelen, het aanwijzen van verantwoordelijken, het volgen van de uitvoering, het normeren van de gewenste effecten, het meten van resultaten en het informeren van alle betrokkenen. De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken en verifiëren van budgetten in het kader van de begrotingscyclus.

PPS

Publiek private samenwerking. Daar waar de overheid met marktpartijen samenwerkt om iets te realiseren en waar bepaalde samenwerkingsvormen voor bedacht worden. Een voorbeeld binnen Delfland is de zuiveringsinstallatie in de Harnaschpolder.

Programmabegroting

Het overzicht van geraamde (verwachte) kosten en opbrengsten in een bepaald jaar, opgezet volgens de begrotingsvoorschriften (BBVW). De begroting wordt jaarlijks door de verenigde vergadering vastgesteld. De door de verenigde vergadering (jaarlijks in november) vastgestelde begroting wordt ook wel primitieve begroting genoemd. In de loop van het jaar waarin de begroting wordt uitgevoerd worden er wijzigingen op aangebracht (die door de verenigde vergadering worden vastgesteld). Daarom zal de uiteindelijke begroting per 31 december afwijken van de primitieve begroting. De begroting wordt ingedeeld in een aantal programma's, waarbinnen de doelstellingen zijn geformuleerd, die veelal voortvloeien uit het coalitieakkoord.

RBG

De Regionale Belastinggroep. Deze gemeenschappelijke regeling is belast met de heffing en de invordering van de waterschapsbelastingen.

Reserve

Een bedrag dat is gereserveerd voor het doen van toekomstige uitgaven. De reserves staan op de balans en maken onderdeel uit van het eigen vermogen.

Er zijn twee soorten van reserves:

- Algemene reserves voor uitgaven waarvan aard en omvang nog niet bekend zijn. Binnen Delfland zijn dat de reserve weerstandsvermogen en de algemene reserve;
- Bestemmingsreserves: reserve waaraan een specifieke bestemming is gegeven.

SSK: Standaard Systematiek Kostenramingen.

Subsidies

Een bijdrage van een derde om een bepaalde activiteit te ondersteunen. De verstrekker stelt meestal voorwaarden aan besteding en verantwoording van de subsidiegelden.

Treasury: Het beheer van geldstromen, zoals het aantrekken of het (tijdelijk) wegzetten van gelden.

Voorzieningen

Een gereserveerd aandeel voor toekomstige uitgaven waarvan de aard en de omvang in meer of mindere mate bekend zijn of om fluctuaties in (exploitatie)kosten op te vangen. Voorzieningen staan op de balans en vormen geen onderdeel van het eigen vermogen.

VPP: Vispaaiplaatsen.

Vreemd vermogen

Dat deel van de passief zijde van de balans dat geen eigen vermogen is. Dat zijn voorzieningen, leningen en openstaande crediteuren.

Weerstandscapaciteit

De mate waarin het de verenigde vergadering vrij staat om tegenvallers (niet begrote kosten) te dekken door financiële middelen vrij te maken zonder direct te hoeven bezuinigen.

Weerstandvermogen

Het vermogen van Delfland om ook in ongunstige tijden haar activiteiten te kunnen voortzetten.

WOK: wegen op kaden

11.2 Toelichting bij PI voor ecologische waterkwaliteit KRW

11.2.1 Gehanteerde methodiek

WBP-doelen

De inspanningen zijn gericht op het behalen van de WBP-doelen voor 2021:

- "In 2021 zijn de inrichting, het beheer en de waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen en in overige delen van het watersysteem zodanig dat met een verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald."
- "In 2021 zijn de belangrijkste leefgebieden voor vissen in die mate ontsloten zodat met de verwachte voortgaande natuurlijke ontwikkeling en de renovatie- en nieuwbouwcyclus voor kunstwerken de KRW-doelen voor vissen in 2027 gehaald worden".

Ecologische Sleutelfactoren

Voor de ecologische doelen is ervoor gekozen om de Ecologische Sleutelfactoren (ESF's) te hanteren als basis voor de PI. Dit is een door STOWA ontwikkelde systematiek, die in 2017 door de Groene Motor is uitgewerkt voor de Delflandse waterlichamen. Of de WBP-doelen gehaald worden kan worden gemeten met behulp van de ESF's. Aan de hand van de ESF's kan bepaald worden in hoeverre het watersysteem voldoet aan de voorwaarden voor goed ecologisch functioneren. Als deze voorwaarden op orde zijn, zullen met voortgaande natuurlijke ontwikkeling de KRW-doelen in 2027 worden gehaald. Om te zorgen dat het systeem in 2021 op orde is (ofwel aan de Ecologische Sleutelfactoren voldoet) voert Delfland een pakket aan maatregelen uit (de Groene Motor).

PI aan de hand van Ecologische Sleutelfactoren

Om één samenhangende systematiek te ontwikkelen is ervoor gekozen om ook voor de PI voor ecologische waterkwaliteit uit te gaan van ESF's. Daarbij worden de vier voor ecologie meest kenmerkende ESF's gehanteerd:

- **Factor Lichtklimaat:** geeft aan in hoeverre er in een KRW-waterlichaam voldoende licht is voor plantengroei.
- **Factor Habitatgeschiktheid:** geeft aan in hoeverre een KRW-waterlichaam voldoet aan de belangrijkste eisen die organismen stellen aan hun leefomgeving. Denk hierbij aan oeverprofiel, structuur om in of op te leven en schuilen, (weinig)golflaag ed.
- **Factor Verspreiding:** geeft aan in hoeverre het watersysteem bereikbaar is voor planten en dieren. Hierbij gaat het bv om vispasseerbare kunstwerken en het verbinden van belangrijke leefgebieden in de KRW-waterlichamen door middel van habitat.
- **Factor Verwijdering:** geeft aan in hoeverre onderhoud aan watergangen en vraat van dieren invloed heeft op het voorkomen van planten en dieren in de KRW-waterlichamen.

Stand van zaken en wensbeeld per waterlichaam

Delfland kent 7 KRW-waterlichamen (5 lijnvormige en 2 duinwaterlichamen). Door nu per waterlichaam aan te geven hoe het is gesteld met de 4 ESF's, en dit in een tabel op te nemen, ontstaat er een overzichtelijk beeld van de huidige stand van zaken cq de voortgang ten opzichte van het einddoel (de ESF's op orde voor alle waterlichamen in 2021). Deze tabel vormt zo de basis voor de PI voor ecologische waterkwaliteit; de PI wordt gedefinieerd als het aantal stappen cq verbeteringen dat (per jaar) nodig is om van de huidige stand van zaken naar het einddoel te komen. In onderstaande tabel (paragraaf 11.2.4) wordt de huidige situatie weergegeven en tevens de in 2021 gewenste situatie, gebaseerd op WBP-doelen voor 2021. Belangrijk: om de ecologische KRW-doelen te halen in 2027 dient naast bovengenoemde ecologische sleutelfactoren ook de chemische waterkwaliteit op orde te zijn.

Duiding kleuren

De stand van zaken wordt aangegeven met behulp van de kleuren groen, oranje en rood die hierna worden geduid. Belangrijk op te merken is dat niet alle factoren in 2021 op groen hoeven en kunnen staan om toch te voldoen aan de doelstellingen.

De factor Verspreiding komt op orde (=groen) door onder meer de vismigratieknelpunten weg te nemen. Hierbij wordt meegelift met de renovatie- en nieuwbouwcyclus van kunstwerken tot en met 2027. Dit is in lijn met het WBP doel voor vismigratie. De verwachting is dat de Oost- en West boezem daardoor pas na 2021 op groen komen.

Bij de factor Verwijdering speelt het effect van onderhoud op de watergangen een grote rol. Zodra onderhoud van de watergangen geoptimaliseerd is voor ecologische ontwikkeling worden de effecten in de loop van de jaren daarna zichtbaar. Dit betekent dat de factor Verwijdering in

2021 een verbeterstap maakt en na blijvend ecologisch geoptimaliseerd onderhoud naar verwachting groen wordt vóór 2027.

Bij de tabel met de gewenste situatie 2021 wordt er dus vanuit gegaan dat alle maatregelen zijn genomen die tot dan toe nodig/mogelijk zijn.

Duinwaterlichamen: toevoegen bij begroting 2020

De focus is afgelopen periode gericht op de lijnvormige waterlichamen. Voor de duinwaterlichamen (Solleveld en Meijendel) geldt dat hiervoor nog niet alle informatie beschikbaar is om alle ESF's goed te kunnen scoren. Verder zijn niet voor alle ESF's de doelstellingen geformuleerd. Dit zal in 2019 gaan plaatsvinden, in samenspraak met Dunea, die vanuit drinkwaterkwaliteit naar verwachting specifieke eisen zal stellen aan de waterkwaliteit in de duinwaterlichamen. In de begroting voor 2020 zal ook voor deze duinwaterlichamen de toestand en de gewenste situatie worden toegevoegd.

Na 2021: nieuwe PI

Deze PI is gericht op het WBP-doel voor 2021, de inrichting van het watersysteem. Daarna zou het systeem zich ecologisch gezien verder moeten gaan ontwikkelen, en gaat ook de renovatie- en nieuwbouwcyclus van kunstwerken nog voort. Voor de voortgang van de ecologische ontwikkeling op macrofyten, waterplanten, macrofauna (onder meer kleine insecten) en vis, richting 2027, ligt het voor de hand om dan niet meer te meten aan de hand van de ESF's, maar bijvoorbeeld aan de hand van maatlatten. Te zijner tijd, met de begroting voor 2022, zal hiervoor een nieuwe, passende PI worden vastgesteld.

11.2.2 Kleuren

De vakjes kunnen groen, oranje of rood gekleurd zijn. De betekenis hiervan:

- **Groen:** op orde. Dit betekent ecologisch op orde
- **Oranje:** ecologisch gezien matig op orde *of* deels op orde
Dit kan betekenen dat alle benodigde maatregelen zijn genomen, maar dat deze ESF nog wat meer tijd nodig heeft om **groen** te worden, bijvoorbeeld doordat het effect van een maatregel wat langer op zich laat wachten. Denk aan het effect van ecologisch geoptimaliseerd onderhoud, of het feit dat vismigratie-maatregelen met de renovatie en nieuwbouwcyclus van kunstwerken meeliften (gepland tussen 2022-2027). Deze ESF is in het betreffende waterlichaam dan nog niet **groen**
- **Rood:** ecologisch gezien niet op orde en ook niet alle maatregelen zijn genomen

Achter de duiding groen, oranje of rood zit een uitgewerkte systematiek waarbij scores worden bepaald aan de hand van gegevens en onderliggende, deels wetenschappelijke, kennis. Deze scores vormen weer de basis voor de kleurduiding.

11.2.3 Streefwaarde

Om van de huidige situatie naar de gewenste eindsituatie te komen moeten vakjes van kleur veranderen. Een verandering van een vakje van oranje naar groen wordt als één verbeterstap gezien, idem van rood naar oranje. Om van de huidige situatie naar de gewenste eindsituatie te komen zijn 20 verbeterstappen nodig. Zoals eerder toegelicht worden voor de jaren 2020 en 2021 nog verbeterstappen toegevoegd voor de duinwaterlichamen Solleveld en Meijendel.

	Doel				
groen	6				19
oranje	7				7
rood	11				0
nog onbekend	8				0
	1-jan-18	1-jan-19	1-jan-20	1-jan-21	dec 2021

Naarmate er meer maatregelen zijn genomen en er meer tijd verstrijkt zullen er meer vakken verkleurd zijn. Dit gaan niet lineair maar exponentieel.

Daarom zijn de streefwaarden als volgt verdeeld:

	2019	2020	2021	Totaal (2018 – 2021)
Aantal verbeterstappen per jaar	4	6	10	20

11.2.3 Tabellen

Er zijn twee kleuren-tabellen: één voor de huidige situatie (1 januari 2018) en één voor de gewenste eindsituatie (31 december 2021), zie hieronder.

Stand van zaken KRW-waterlichamen 1 januari 2018

1 januari 2018	Factor			
KRW-waterlichaam	Lichtklimaat	Habitatgeschiktheid	Verspreiding	Verwijdering
Oostboezem				
Westboezem				
Zuidpolder van Delfgauw				
Polder Berkel				
Holierhoekse en Zouteveense Polder				
Solleveld	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Meijendel	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.

Doel: gewenste stand van zaken KRW-waterlichamen op 31 december 2021 (voldoet aan WBP-doelen)

31 dec 2021	Factor			
KRW-waterlichaam	Lichtklimaat	Habitatgeschiktheid	Verspreiding	Verwijdering
Oostboezem				
Westboezem				
Zuidpolder van Delfgauw				
Polder Berkel				
Holierhoekse en Zouteveense Polder				
Solleveld	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.
Meijendel	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.

11.3 Investerings op projectniveau

Naam project (bedragen * € 1.000)	Nummer	Programma lijn	Plan	Krediet	Realisatie t/m 2017 en raming 2018 (Burap)	Begroting 2019
Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie						
Programmatische aanpak buitengewoon onderhoud (verzamelkrediet)	701916	Water veiligheid	35.731	19.641	13.114	6.700
Aanpak buitengewoon onderhoud (zeer complex)	701914	Water veiligheid	6.250	1.433	1.323	100
Programmatische aanpak verbeteren keringen (totaal)	701994	Water veiligheid	15.400	15.520	3.951	3.100
Totaal Waterveiligheid, stedelijk waterbeheer en klimaatadaptatie						9.900
Gezond, schoon en zoet water						
Waterharmonica	701835	Zelfvoorz.	0	777	436	100
Nog in te vullen lokale knelpunten		Knelpunten	0	0	0	200
Delftse Hout en nog in te vullen zwemwateren	701902	Zwemwater	1.105	1.084	1.038	800
Totaal Gezond, schoon en zoet water						1.100
Watersysteem						
Optimalisatie Dorppolder	701577	Watersyst.	4.865	4.730	781	300
Waterberging Oude polder Pijnacker	701743	Watersyst.	1.935	1.916	1.527	50
Waterberging Akkerdijksepolder	701790	Watersyst.	610	587	3	6
Verbouwing waterhuishouding Korftlaan	701842	Watersyst.	2.925	2.688	1.107	937
Nieuw gemaal Klaas Engelbrecht polder	701843	Watersyst.	2.928	2.743	536	1.615
Duikers Schiedam-West	701908	Watersyst.	882	778	174	450
Verbreiding watergang Aalkeetbuitenpolder	701943	Watersyst.	695	647	322	4
WB Oost.randweg Oude Lierpld	701977	Watersyst.	812	812	438	5
Wateroverlast Schiedam Blijdorp	701978	Watersyst.	760	708	27	500
Knelpunten WSA's 7 polders	701984	Watersyst.	1.285	1.245	367	255
Gemaal O/N Wateringveldsepolder	701985	Watersyst.	2.660	369	139	75
Waterberg.Noordpolder Delfgauw	701990	Watersyst.	1.105	1.021	340	402
Doorontwikkeling BOS 2.0	702028	Watersyst.	210	191	0	191
Inrichting WIS	702029	Watersyst.	265	432	40	201
KHR gemaal Schoute	702029	Watersyst.	715	657	203	320
WSA knelpunten DRP, KRP, OC	702031	Watersyst.	402	385	40	170
Groot onderhoud gemalen	702039	Watersyst.	9.121	8.395	197	3.357
Automatiseren kunstwerken Sion	702042	Watersyst.	147	133	100	5
Noordlierweg / Blaker	702051	Watersyst.	121	119	0	119
Natte Ecologische Zones (verzamelkrediet)	701956	Watersyst.	18.285	13.000	3.601	2.038
Totaal watersystemen						11.000

Naam project (bedragen * € 1.000)	Nummer	Programma lijn	Plan	Krediet	Realisatie t/m 2017 en raming 2018 (Burap)	Begroting 2019
Afvalwaterketen & Zuiveren						
Aanpassing leiding Blankenburgtunnel	701898	Transp.zuiv.	370	345	22	10
Capaciteit elektrische installatie DGL	701924	Transp.zuiv.	0	0	0	100
Aanpassing gemaal Morsestraat		Transp.zuiv.	0	0	0	500
Groot onderhoud afvalwaterketen en zuiveren		Transp.zuiv.	13.230	11.907		580
Groen gas De Groote Lucht	701982	Hergebruik	2.590	2.326	1.921	
Groen gas Harnaspolder	702056	Hergebruik	3.340	3.340		1.140
Warmteterugwinning, CO2-levering DGL		Hergebruik	0	0	0	100
Zoetwaterfabriek De Groote Lucht	701868	Hergebruik	0	1.401	1.331	400
<i>Totaal Afvalwaterketen & Zuiveren</i>						<i>2.830</i>
Bestuur, organisatie en instrumenten						
Delflandse wijze van werken	701752	Organisatie	0	0	0	400
Migratie Office365 van datacenter naar Cloud	701941	Organisatie	600	600	191	300
Huisvesting en toegang Vlaardingen				200		2.200
Nog in te vullen I&A		Instrument	0	0	0	1.000
<i>Totaal Bestuur, organisatie en instrumenten</i>						<i>3.900</i>
Totaal investeringen 2019						28.730

11.4 Delfland in kengetallen

Omschrijving	Aantal/eenheid 2016	Aantal/eenheid 2017	Aantal/eenheid 2018	Aantal/eenheid 2019
Oppervlakte van het gebied van Delfland	406 km ²	406 km ²	406 km ²	406 km ²
Aantal inwoners	1,2 miljoen	1,2 miljoen	1,2 miljoen	1,2 miljoen
Aantal gemeenten (gedeeltelijk) binnen Delfland	14	14	14	14
Aantal huishoudens	492.000	502.900	507.000	515.000
Hectare wegen	4.800	4.800	4.500	4.500

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
Exploitatiekosten	227	239	231	219
Exploitatie opbrengsten	-244	-249	-253	-251
Exploitatieresultaat	-17	-10	-22	-32
Investeringsvolume	48	50	36	29
Kortlopende leningen	124	87	62	6
Langlopende leningen	470	470	470	470
PPS langlopende leningen	252	261	245	229
Watergangen in beheer	4.293 km	4.293 km	4.293 km	4.293 km
Primaire watergangen	1.190 km	1.190 km	1.190 km	1.190 km
Secundaire watergangen	3.103 km	3.103 km	3.103 km	3.103 km
Polderwater	3.676 km	3.676 km	3.676 km	3.676 km
Boezemwater	617 km	617 km	617 km	617 km
Oppervlakte boezem	779 ha	779 ha	779 ha	779 ha
Aantal vispassages	18	18	18	18
Aantal zwemwateren	15	15	15	15
Areaal natte ecologische zones	45 ha	45 ha	49 ha	49 ha
Aantal boezemgemalen	6	6	6	6
Aantal inlaatgemalen	2	2	2	2
Aantal circulatiegemalen	2	2	2	2
Aantal poldergemalen	194	194	194	194
Aantal mobiele pompen permanent geplaatst	6	6	6	6
Aantal sluizen	9	9	9	9
Aantal automatische stuwen	151	151	151	151
Aantal stuwen	1.834	1.834	1.834	1.834
Aantal windmolens	5	5	5	5
Aantal polders	81	81	81	81
Aantal peilvakken	695	695	695	695
Lengte primaire waterkering	55 km	55 km	55 km	55 km
Lengte regionale waterkering	397 km	397 km	437 km	437 km
Lengte overige keringen	272 km	272 km	218 km	218 km
Aantal afvalwaterzuiveringsinstallaties	4	4	4	4
Aantal rioolpersgemalen	34	34	34	34
Aantal riool-overstorten	719	719	719	719
Productie biogas in miljoen m ³	10,5	10,5	13,0	13,0
Aantal slibvergistinginstallaties	4	4	4	4
Lengte rioolpersleidingen	165 km	165 km	165 km	165 km

11.5 Prestatie indicatoren nader toegelicht

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Waterveiligheid	Het percentage van de toetsopgave dat gerealiseerd is (primaire keringen, 55 km / regionale keringen, 437 km).	50% / 30%	70% / 50%	90% / 70%	100% / 80%	100% / 90%	In 2022 moeten alle primaire keringen zijn getoetst aan de nieuwe normen voor waterveiligheid. De toetsing van de regionale keringen is in 2024 gereed. Omdat toetsen een gefaseerd/getrapt proces is voor verschillende faalmechanismen, drukken we de voortgang niet uit in km maar in percentage verbeteropgave.
Waterveiligheid	Percentage waterkeringen op orde op basis van het actuele oordeel (primaire keringen, 55km / regionale keringen, 437km).	100% / 82%	100%/ 84%	100% / 85%	100% / 87%	100% / 88%	'Op orde' geeft de mate van veiligheid weer op basis van de toetsresultaten. Primair keringen op basis van de toetsnormen van het Rijk voor de primaire keringen (55 kilometer). Regionaal op basis van de toetsnormen van de Provincie (437 kilometer).
Waterveiligheid	Deelname aan een tweejaarlijkse audit tbv zorgplicht primaire keringen	Niet van toepassing	Audit uitgevoerd	Niet van toepassing	Audit uitgevoerd	Niet van toepassing	In overleg met de ILT en de andere waterschappen wordt bezien of een Benchmark tussen de waterschappen onderling de huidige audit door de ILT (op termijn) kan vervangen.
Stedelijk waterbeheer	Er is een actuele watervisie vastgesteld	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	In het kader van de Omgevingswet stelt Delfland een watervisie op als input voor de door de gemeenten en provincie op te stellen omgevingsvisies.
Stedelijk waterbeheer	Percentage afgehandelde wateradviezen binnen gestelde termijn (percentage van totaal)	100%	100%	100%	100%	100%	Vanaf 2019 wordt jaarlijks een steekproef gedaan te doen naar de doorwerking van de watertoets in ruimtelijke plannen. Daarnaast wordt de halfjaarlijkse rapportage waarin de VV geïnformeerd wordt over de belangrijkste ontwikkelingen ten aanzien van de watertoets en complexe plannen van derden voortgezet.
Klimaatadaptatie	Het aantal acties dat direct bijdraagt aan de beweging naar een water robuuste en klimaatbestendige regio.	20 acties	15 acties	15 acties	15 acties	15 acties	De VV wordt via halfjaarlijkse rapportage geïnformeerd over de invulling van het programma. De verder ontwikkeling van de PI in de toekomst is in sterke mate afhankelijk van landelijke ontwikkeling in kader van deltaplan ruimtelijke adaptatie.
Duurzaam circulair	Het percentage van alle metingen binnen een jaar in de boezem met een waarde lager dan de richtwaarde van 200mg/l Chloride	90%	90%	90%	90%	90%	Delfland streeft naar voldoende zoetwater met een laag zoutgehalte om zo aan te sluiten bij de wensen van de zoetwater vragende functies, voor zover dit kan binnen de fysieke mogelijkheden van het systeem en het kosteneffectief is. Als richtwaarde voor zout wordt 200mg/l chloride in de boezem gehanteerd. De 200 Mg/l is geen harde norm, maar is de waarde die algemeen gehanteerd wordt voor de functies glastuinbouw en voor sommige zoutgevoelige natuur. De PI geeft het percentage van de KRW-boezemmeetpunten binnen een jaar met een waarde lager dan de grenswaarde. Het is niet noodzakelijk om deze waarde continu en overal (bijv. in het stedelijk gebied) te halen. Om efficiënt met energie en zoetwater om te gaan is het soms juist verstandig om niet altijd strak op de richtwaarde van 200 mg/l te sturen. Hoewel Delfland geen resultaatsverplichting heeft om altijd en overal zoetwater te leveren, geeft de PI inzicht in welke mate er voldoende zoetwater beschikbaar is voor de functies gedurende een jaar.

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Duurzaam circulair	Het aantal gebieden dat binnen Delfland jaarlijks wordt doorlopen met het instrument Waterbeschikbaarheid.	2 gebieden	2 gebieden	2 gebieden	2 gebieden	2 gebieden	Door middel van het instrument waterbeschikbaarheid brengt Delfland in beeld of er voldoende oppervlaktewater beschikbaar is voor de van zoetwater afhankelijke functies. Per jaar worden 2 gebieden geanalyseerd en vindt afstemming met gebruikers binnen deze gebieden plaats. Indien nodig dan worden optimalisaties uitgewerkt en worden afspraken met gebruikers vastgelegd. De focus daarvoor ligt op de voor zoetwater urgente gebieden, bijv. daar waar de glastuinbouw veel gebruikt maakt van oppervlaktewater als gietwaterbron.
Chemische waterkwaliteit	Het zomerjaargemiddelde stikstofgehalte in de West- en Oostboezem	2,7 & 2,1 mg/l	2,5 & 2,0 mg/l	2,4 & 2,0 mg/l	2,3 & 2,0 mg/l	2,2 & 1,9 mg/l	Om de effecten van beleid op nutriënten te monitoren wordt de ontwikkeling van de concentratie stikstof in de KRW-waterlichamen West- en Oostboezem gevolgd. De meting vindt plaats over het zomerhalfjaar. De ontwikkeling van de concentraties in de West- en Oostboezem is representatief voor de ontwikkeling van de waterkwaliteit in de polders, doordat deze afwateren op de boezemwateren. De norm voor stikstof is afgeleid en vastgesteld op een concentratie waaronder (met een grote mate van zekerheid) kan worden gesteld dat de nutriëntenconcentratie het behalen van een goede ecologische toestand toestaat. De streefwaarden voor de tussenliggende jaren zijn bepaald op basis van de nagestreefde eindwaarde.
Chemische waterkwaliteit	In procenten het aantal aangetroffen bestrijdingsmiddelen t.o.v. het aantal bemonsterde bestrijdingsmiddelen & de gemiddelde concentratie bestrijdingsmiddelen	6,0% & 0,12 µg/l	5,5% & 0,11 µg/l	5,0% & 0,10 µg/l	4,5% & 0,09 µg/l	4,0% & 0,09 µg/l	Het landelijk bestrijdingsmiddelenbeleid geeft aan dat er in 2023 nagenoeg geen overschrijdingen meer mogen plaatsvinden van de waterkwaliteitsnormen. De prestatie-indicator is hierop gebaseerd en gaat uit van een constante, gelijkmatige, daling van de het aantal en de gemiddelde concentratie aangetroffen bestrijdingsmiddelen in de West- en Oostboezem. De ontwikkeling van de concentraties in de West- en Oostboezem is representatief voor de ontwikkeling van de waterkwaliteit in de polders, doordat deze afwateren op de boezemwateren. De eindwaarde is bepaald op basis van de referentiewaarden in de gebieden binnen Delfland (stad en grasland) die relatief laag/ niet worden belast door bestrijdingsmiddelen. De streefwaarden voor de tussenliggende jaren zijn bepaald op basis van de nagestreefde eindwaarde.
Lokale knelpunten	Het aantal lokale knelpunten waarvan gestart wordt met het voorbereiden of uitvoeren van de oplossing.	4 lokale knelpunten	4 lokale knelpunten	4 lokale knelpunten	4 lokale knelpunten	4 lokale knelpunten	Het doel is zoveel mogelijk lokale knelpunten oplossen binnen taakstellend budget. Het taakstellend budget is 200k binnen de investeringsbegroting per jaar. Lokale knelpunten bevinden zich in een niet-KRW-Waterlichaam en betreffen lokale verontreinigingen waar inwoners en bedrijven hinder van ondervinden. Deze ontstaan veelal door specifieke en lokale tekortkomingen in de waterhuishouding en/of de afvalwaterketen. In samenwerking met gemeenten, inwoners en bedrijven bepaalt Delfland de gewenste situatie en de benodigde maatregelen om aan die gewenste situatie te voldoen.

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Zwemwater	Percentage van het aantal zwemlocaties dat voldoet aan de bacteriële normen.	100%	100%	100%	100%	100%	De EU Zwemwaterrichtlijn schrijft voor dat de aangewezen zwemlocaties tenminste de status van 'aanvaardbare' waterkwaliteit moeten hebben op grond van de gemeten concentraties bacteriën. In Delfland liggen 16 zwemlocaties, die allen hieraan moeten voldoen. Voor de waterspeeltuinen is dit gezien de gebruikers van deze locaties niet altijd haalbaar, ondanks de getroffen voorzieningen.
Zwemwater	Het aantal zwemlocaties met genomen maatregelen.	8 zwemlocaties	9 zwemlocaties	9 zwemlocaties	10 zwemlocaties	10 zwemlocaties	Naast bacteriën kan ook het ontstaan van blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. We hebben op diverse locaties maatregelen getroffen om de overlast hiervan te beperken en/of om (langdurige) overschrijding van de normen voor bacteriën te voorkomen. Het blijft echter natuur waardoor garanties niet gegeven kunnen worden. We kunnen de randvoorwaarden en condities wel zo goed mogelijk op orde brengen. Voor deze locaties is het streven dat minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies van kracht is.
Zwemwater	Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan drie weken.	0 zwemlocaties	0 zwemlocaties	0 zwemlocaties	0 zwemlocaties	0 zwemlocaties	Naast bacteriën kan ook het ontstaan van blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. We hebben op diverse locaties maatregelen getroffen om de overlast hiervan te beperken en/of om (langdurige) overschrijding van de normen voor bacteriën te voorkomen. Het blijft echter natuur waardoor garanties niet gegeven kunnen worden. We kunnen de randvoorwaarden en condities wel zo goed mogelijk op orde brengen. Voor deze locaties is het streven dat minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies van kracht is.
Waterkwantiteit	Mate van behoud van streefpeilen (in %)	95%	95%	95%	95%	95%	De peilen zijn ingesteld volgens het vigerende peilbesluit. In het peilbesluit is de afweging gemaakt welk peil de functies van het omliggende gebied zo goed mogelijk faciliteert. Het oppervlaktewater heeft zelf de functie om water te bergen en af te voeren in tijden van neerslag. Daarvoor is het nodig dat het waterpeil stijgt, waardoor een streefwaarde van 100% ook gewoon niet de bedoeling is. Een streefwaarde van 95% is de komende periode realiseerbaar en voldoende om de functies optimaal te faciliteren.
Waterkwantiteit	Het oppervlak van het beheergebied van Delfland dat voldoet aan normen voor inundatie genoemd in de provinciale waterverordening (in ha)	39.000 ha	39.400 ha	39.800 ha	39.850 ha	40.100 ha	We hebben aangegeven in 2027 te voldoen aan de normen voor inundatie zoals deze zijn opgenomen in de provinciale waterverordening. We doen dit stapsgewijs, we hebben aangegeven dat in 2021 39.800 ha van de 40.600 ha voldoet aan die normering. Op dit moment voldoen we daar al aan. Wel is het zo dat het KNMI op basis van de nieuwste neerslagstatistieken heeft aangegeven dat de gebruikte klimaatscenario's een onderschatting zijn. In 2021 heeft het KNMI nieuwe klimaatscenario's bepaald aan de hand van deze nieuwste neerslagstatistieken. Tot die tijd hanteren we de genoemde streefwaarden en zetten we huidige inzet door.

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Ecologische waterkwaliteit	Aantal verbeterstappen mbt de vier ecologische sleutelfactoren in de KRW-waterlichamen ten opzichte van de beginsituatie op 1 januari 2018, zoals weergegeven in de figuur.	4 verbeterstappen	6 verbeterstappen	10 verbeterstappen	Nader te bepalen	Nader te bepalen	We werken ernaartoe dat in 2021 alle zeven KRW-waterlichamen zodanig zijn ingericht dat de ecologie zich optimaal kan ontwikkelen, met als doel dat de ecologische doelstellingen in 2027 worden gehaald. We hebben voor 4 ecologische sleutelfactoren (habitatgeschiktheid, verspreiding, verwijdering en lichtklimaat) hiervoor 3 indicaties opgesteld (rood, oranje en groen). Uitgaande van de beginsituatie en een eindsituatie in 2021 dat alle 7 KRW-waterlichamen grotendeels op groen staan, is een streefwaarde van in totaal 20 verbeterstappen nodig. Omdat de ontwikkeling niet lineair verloopt verwachten we naarmate de tijd vordert per jaar meer verbeterstappen te kunnen zetten. Voor de periode 2021 – 2027 worden nieuwe PI's ontwikkeld, gericht op de ecologische toestand van het systeem.
Transporteren & zuiveren	Verwijderingsrendement stikstof in %	75%	75%	80%*	80%*	80%*	* als besloten wordt tot de bouw van de zoetwaterfabriek wordt het verwijderingsrendement 80%
Transporteren & zuiveren	Verwijderingsrendement fosfaat in %	75%	75%	80%*	80%*	80%*	* als besloten wordt tot de bouw van de zoetwaterfabriek wordt het verwijderingsrendement 80%
Transporteren & zuiveren	Biologische belasting AWZI Harnaspolder in %	87%	88%	89%	90%	91%	Deze indicator geeft inzicht hoe de toekomstige belasting zich gaat ontwikkelen. De groeiverwachting voor AWZI Harnaspolder bedraagt op dit moment 1,0% per jaar. Er is nog geen waarde beschikbaar voor AWZI Nieuwe Waterweg. De actuele biologische belasting voor AWZI Nieuwe Waterweg komt eind 2018 beschikbaar.
Transporteren & zuiveren	Biologische belasting AWZI Houtrust in %	88%	88%	89%	89%	90%	Groeiverwachting 0,6 % per jaar
Transporteren & zuiveren	Biologische belasting AWZI de Groote lucht in %	90%	91%	91%	92%	92%	Groeiverwachting 0,5% per Jaar
Energieproductie	Productie Biogas in M3/jaar	12.300.000 M3/jaar	12.400.000 M3/jaar	12.500.000 M3/jaar	12.600.000 M3/jaar	12.700.000 M3/jaar	Te realiseren door het optimaliseren van het huidige slib gistingsproces, na het in bedrijfstellen van de groengas installatie op de AWZI HNP wordt 71% van het geproduceerde biogas omgezet in Groengas.
Samenwerken in de afvalwaterketen	Minder stijging van de afvalwaterheffing t.o.v. de referentie 2011	-€ 40	-€ 48	Nader te bepalen	Nader te bepalen	Nader te bepalen	De huidige prestatie indicator PI blijft gehandhaafd, hangende de uitkomst van het onderzoek door de rekencommissie.

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Duurzaam circulair	Totaal primair energiegebruik (TJ, obv Klimaatmonitor)	610 TJ	600 TJ	590 TJ	575 TJ	565 TJ	De Unie van Waterschappen heeft in het voorjaar van 2010 met het Rijk een klimaatakkoord getekend. In dit akkoord zijn de ambities van de waterschappen op energie, klimaat en duurzaamheid verwoord. Voor de klimaatmitigatie zijn afspraken gemaakt in de Greendeal Energie uit 2016. Dit is een verscherping van het SER energie-akkoord uit 2013. De voortgang wordt per jaar, per waterschap gemonitord met de klimaatmonitor. Hierin zijn ook de spelregels vastgelegd. Het gaat over alle energie, dus zowel elektriciteit als gas als benzine enz.
Duurzaam circulair	Aandeel eigen duurzame energieopwekking (% , o.b.v. Klimaatmonitor)	70%	75%	80%	85%	90%	We streven ernaar om met wind, zon en groengas zelf energie op te wekken. In de huidige klimaatmonitor heeft groen gas nog een plek gekregen en wordt deze nog niet als eigen opwekking meegewogen. Dit kan een negatieve invloed op de streefwaarden.
Duurzaam circulair	Klimaatvoetafdruk (ton CO2 /jaar, o.b.v. Klimaatmonitor)	8.000 ton CO2	7.500 ton CO2	7.000 ton CO2	6.500 ton CO2	6.000 ton CO2	Binnen de klimaatmonitoring wordt gekeken naar welke invloed de waterschappen hebben op de emissies van broeikasgassen uit veenbodems door veenoxidatie. Mogelijk wordt dit wel in de toekomst meegenomen. Op dit moment wordt ook gekeken op welke wijze van de hoeveelheid van methaan en lachgas in beeld gebracht kan worden. Zodat ook op deze stoffen kan worden toegezien dat de uitstoot verminderd.
Duurzaam circulair	Het percentage van de meervoudig onderhandse-, nationale- en Europese aanbestedingen waarbij, indien passend en proportioneel, MVI is toegepast.	35%	50%	70%	90%	100%	Het MVI-beleid geldt voor alle meervoudig onderhandse-, nationale- en Europese aanbestedingen, dit is daarom ook de scope voor de PI. Niet ieder MVI speerpunt kan bij iedere aanbesteding worden toegepast omdat niet ieder speerpunt passend is gezien de inhoud van de opdracht, of omdat toepassing van MVI niet proportioneel is in relatie tot de financiële omvang van de opdracht. Dus ook als niet bij alle aanbestedingen op MVI wordt ingezet kunnen we toch 100% MVI toepassen. Bij de rapportage zullen we in de toelichting per speerpunt aangeven bij hoeveel aanbestedingen het speerpunt is toegepast. Ook zullen we op basis van de geraamde contractwaardes aangeven bij hoeveel procent van het verwachte financieel volume ingezet is op MVI.
Innovatie	Het aantal innovatieprojecten dat succesvol is geïmplementeerd is op basis van het TRL (Technology Readiness Level)	2 tot 3 innovatie projecten	2 tot 3 innovatie projecten	2 tot 3 innovatie projecten	2 tot 3 innovatie projecten	2 tot 3 innovatie projecten	Innovaties doorlopen 9 fasen voordat de innovatie volledig is geïmplementeerd in onze dagelijkse werkzaamheden. Pas dan kan gezegd worden dat de innovatie geslaagd is.
Financiën	Netto-schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)	288%	268%	244%	232%	211%	Met deze indicator kan worden gestuurd op de ontwikkeling van de schuldpositie.
Financiën	Externe financiering in % vaste activa	90%	86%	80%	79%	75%	De indicator geeft de verhouding aan tussen externe financiering en alle vaste activa.

Thema	Prestatie-indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	Toelichting
Financiën	Debt ratio	90%	86%	81%	76%	69%	Deze indicator geeft de verhouding tussen vreemd vermogen en totaal vermogen. Voor bedrijven is deze ratio bepalend voor het verkrijgen van financiering.
Financiën	Kassaldo reguliere exploitatie (in € mln.)	€ 69,3 miljoen	€ 75,6 miljoen	€ 80,2 miljoen	€ 83,4 miljoen	€ 89,6 miljoen	De indicator geeft het saldo van de inkomsten en uitgaven van de exploitatie.
Financiën	Vrije kasstroom (in € mln.)	€ 24,0 miljoen	€ 20,2 miljoen	€ 26,1 miljoen	€ 29,8 miljoen	€ 34,8 miljoen	Deze indicator geeft het saldo van inkomsten en uitgaven van de exploitatie, met daarin meegenomen verplichte aflossingen en investeringsuitgaven. Geeft (voor Delfland) een beeld van het aflossingsvermogen.
Organisatie	Medewerkers motivatie uitgedrukt in een cijfer voor werkplezier	7,3	7,3	7,5	7,5	7,5	Medewerkersmotivatie wordt uitgedrukt in een cijfer. Motivatie is een samengestelde parameter uit 14 verschillende aspecten, onder andere algemene opvatting over het werk, de organisatie, leidinggevende, mate van invloed, beloning etc. Het wordt eens per twee jaar gemeten (2019, 2021, 2023).
Organisatie	Ziekteverzuim	4,8%	4,7%	4,6%	4,5%	4,5%	Verzuimcijfer geeft het % medewerkers aan dat niet inzetbaar is. Bij een daling van het verzuimcijfer wordt de inzetbaarheid verhoogd. Er is beïnvloedbaar en niet beïnvloedbaar verzuim. Bij het reduceren van beïnvloedbaar verzuim voorkomt dit, naast persoonlijk leed, kosten.
Organisatie	Digitale volwassenheid van de organisatie: digitale dienstverlening	88%	90%	95%	98%	100%	Digitale volwassenheid wordt nu gemeten d.m.v. audits: de externe audit BIWA (baseline informatiebeveiliging waterschappen) en zelfbeoordeling, de sectorscan Digitalisering Waterschappen. Dit wordt in de toekomst vanuit het Programma Basis op Orde op deze vijf thema's ingericht.
Kwaliteit Dienstverlening	De vergunningen worden binnen de wettelijke termijn van 8 weken afgehandeld.	95%	95%	95%	95%	95%	
Kwaliteit Dienstverlening	Het aantal landelijke kwaliteitseisen waar het Toezicht- en handhavinginstrumentarium van Delfland aan voldoet (uitgedrukt in percentage).	90%	100%	100%	100%	100%	In 2018 is een "nulmeting" uitgevoerd. Er wordt nu een verbeterplan gemaakt met als uitgangspunt om eind 2019 aan 90% procent te voldoen en vanaf 2020 aan 100%.